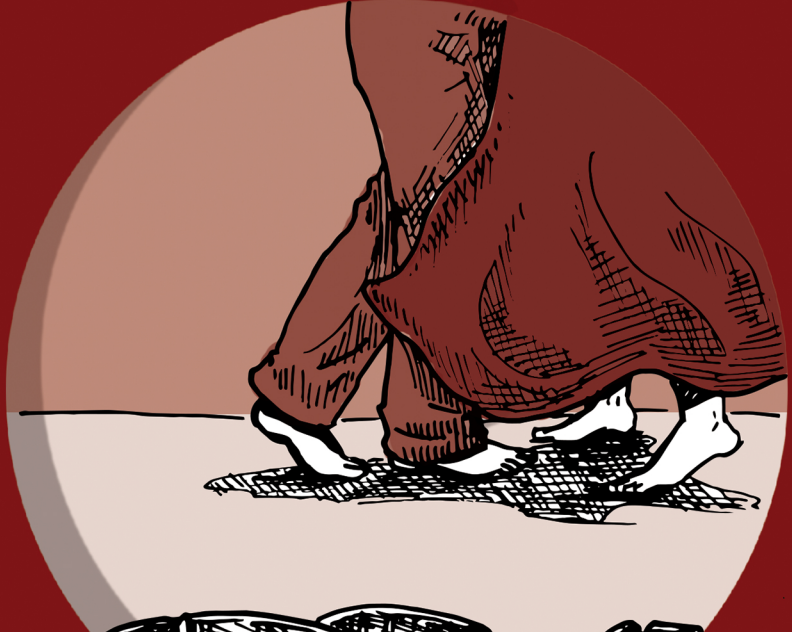

öteye geçen

sena kızılırmak

Öteye Geçen
Sena Kızılırmak

Ayışığı Kitaplığı

Kitabın Adı

Öteye Geçen

Yazar Adı

Sena Kızılırmak

Birinci Basım

Temmuz 2020

ISBN

-

Yayın Sertifika No

15814

Baskı

Net Kırtasiye Tan. ve Matbaa San. Tic. Ltd. Şti.

Adres: Ömeravni Mah. İnönü Cad. Beytülmalcı

Sok. No: 23/A Beyoğlu/İstanbul

Tel: 444 07 08

Kapak Tasarım

Sena Şat

Telif Eserleri Kanunu gereğince bu eserin
bütün hakları Yeni Dönem Yayıncılık'a aittir.

Yeni Dönem Yayıncılık

İskenderpaşa Mah. Sofular Cad.

Fatih / İstanbul

Tel&Fax: 212 533 32 57

www.mucadelebirligi10.net

İçindekiler

Öyküler	11
Kuzey	13
İlk Adımlara Dair	20
Yade	41
Bülbül ve Gül	47
Görüş Günü	54
Hizmetçi Kız.....	62
Yeniden Merhaba.....	71
Kurtuluş Hayali	82
Şiirler	91
Tersane	93
Mektuplar.....	98
Meydanlar	108
Yirmi Altı Haziran	111
Yazılar	117
Arap Edebiyatı	119
Umudun Yolcuları	136
İki Roman İki Kadın.....	141
Kadın Kimdi?.....	165
Bir İnsan, Bir Meydan ve Bir Ayaklanma.....	166
Yeter! Edi Besel! Ya Basta!	173
Kendimizi Yeniden Tanımlarken Bilinçli Reddediş	179

YAYINCI NOTU

Ekin-sanat mücadelesinde 15.yılıni geride bırakan Önsöz Dergisi'nde çeşitli dosya konularında yazılar hazırlandı, araştırmalar derlendi, devrimci sanatçıların hayatları işlendi.

“İnsanlığın kurtuluşunu hedefleyen sosyalizm büyük bir eserdir; bu da onun Önsöz'üdür.” şiarıyla yayın hayatı boyunca hep devrimci aydınları, sanatçıları konu ve konuk eden Önsöz, yayınladığı 45 sayıda yazılan-çizilenleri derledi. “Hasat Zamanı”, “Sanata Dair Notlar-2”, “Tarihsel Gelişmelerin Sanata Yansıması” ve “Yabancılaşmaya Karşı Beyin Egzersizleri” kitaplarıyla başlayan serinin devamı niteliğinde hazırlanan bu kitaplar Ayışığı Kitaplığının içerisinde sizlerin beğenisine sunuluyor.

Temmuz 2020

KİTABA DAİR

İlk sayılardan beri Önsöz'de yazmaya devam eden Sena Kızılırmak'ın farklı tarzlardaki üretimleri bir kitapta toplandı. Üretmekten hiç vazgeçmeyen yazarımız kimi zaman öyküyle, kimi zaman güncel yazılarla kimi zaman da şiirleriyle ezilen halkların, kadınların, yoksulların sesine ses katmaya gayret etti.

Üretim tarzı farklılaşsa da üretimlerinin derdi hep ortaktı. Prangalı yaşamların özgürleşme hikayelerini, tüm engellerden kurtulup bir adım ötesine geçmek isteyenleri, "Öteye Geçen"leri konu aldı.

Sena Kızılırmak, bir adım ötesine geçmek isteyen okurlarımıza güç vermeye devam ediyor.

Öteye Geçen

ÖYKÜLER

KUZEY

Yıldızlar daha gökyüzünden çekilmeden başlardı toprak evlerde hareketlilik. Önce evlerin yüzüne benzeyen toprak elli kadınlar uyanır, yeni bir güne hazırlardı aileyi. Ateş yakılır, çay demlenir, yemek ısıtılır ve ardından çocukları kaldırıp yere serilen yatakları toplardı kadın. Çocukların uyuklu seslerine, “su çok soğuk, yıkamayacam yüzümü” diye yükselen itirazlarına uyanırdı baba.

İçindekilerde dahil bütün evler birbirine benzerdi. Ve içindekilerin acıları, sevinçleri de benziyordu birbirlerine. Ne varsa onunla doyurulan karınlarla kalkıldığında sofradan, güneş daha doğmamış olurdu. Neredeyse aynı anda açılırdı tüm kapılar ve karanlıkta yola koyulurdu kadın, erkek, çocuklar. Birlikte ırgatlık edilecek, karşılığında yokluk alınacaktı. Bir tek dizleri tutmayan ihtiyarlar kalırdı evlerde. Onlarda güneşle birlikte kapı önlerine çıkar, kimi tütün tabakasından sigara sararken, kimi basit dokuma tezgahını yola serip, bin yılların acısını ve hasretini yürekten ellerine akıtarak işlerine koyulurdu.

Irgatlığa gidilmediği zamanlarda, herkes kendi biriken işlerini yapardı. Evler onarılır, odun taşınır, taşınanlar kırılıp istiflenir. Bağ bahçesi olan toprağı çapalar, otları temizler. Ekmekler pişirilir, aşağı derede çamaşırlar yıkanır. İşler hiçbir zaman o daracak zamanda yetişmezdi.

Böyle bir günde Şimal çocuk, babasının dağa odun için gideceğini öğrenince peşine takıldı. Gittiği yerleri merak ediyordu. Babasının her dönüşte anlattığı o hikayeleri kendi gözleriyle görmek istiyordu. Çocuk ne kadar rahatsa, annesi, babanın gidişine o kadar tedirgindi. Çünkü dağa köylülerin çıkışı yasaktı, yaşamın birçok parçasında konulan yasaklar gibi. Baba yola çıktığında;

-Ben de geleceğim, dedi Şimal çocuk.

-Delirdi?! Ne işin var senin taaa oralarda, dedi baba.

-Ben de geleyim n'olur...

-Yorulursun sen... Söz dinle biraz... Hem çocukların gitmesi yasak... Eğer gelmezsen belki bir şey de getiririm...

-Hayır, istemiyorum. Ben de geleceğim.

-Çok uzattın ama... Dön çabuk eve... Sakın ha peşimden de gelme...

Baba hızlı adımlarla yürümeye başladı, Çocukta peşinden. Bir süre sonra baba arkasına dönüp baktığında çocuğu gördü ve çocuk hemen;

-Geleceğim işte! dedi.

-Sana tavşan getirecektim ya, madem sözümü dinlemiyorsun, yok sana bir şey. Nasıl olsa şu yokuşları tırmanmaya başlayınca, yorulacak, kayıp düşecez. Ben sana bakmayacam, deyip yeniden yürüdü...

Çocuk sessiz ama şansını denemeye de kararlı babasının peşine düştü. Babanın hızlı ve büyük adımları, çocuğun küçük adımları mesafeyi giderek açıyordu. Baba her zamanki yolundan çıkmayıp dik yokuşlara yöneldi. Bir süre sonra da çocuk ağlamaya başladı, hem tavşandan olmuştu, hem de babasına artık ne kadar çabalarsa çabalasın yetişemeyeceğini, devam edemeyeceğini anlamıştı. Ağlasa da sessiz-sakin ağlayan çocuk, şimdi babasına sesini duyurmak için var gücüyle

ağlıyordu.

Baba dayanamadı. Çocuğa doğru biraz ilerledi ve durdu:

-Hadi dön, ben seni buradan gözlerim!.. Yola inince seslen "indim" diye. Söz sana gelirken tavşan getireceğim.

Çocuk çaresiz "tamam" dedi. Geldiği kısa yolu ahlaya tıslaya geri indi. Aşağıya varınca "eve gidiyorum" diye bağırdı. Baba onu köye giden yolda görene kadar bekledi, sonra yoluna devam etti.

Çocuk köye geldiğinde yolun kenarındaki ağacın altına oturup babasını şimdiden beklemeğe başladı. Arkadaşları oyun için çağırdığında gitmedi. "Babam tavşan getirecek onu bekliyorum." dedi. Babasının elinde tavşan gelişini, ona doğru koşuşunu, tavşanı kucağına alıp, sımsıkı tutuşunu, onu besleyeceği, onunla oynayacağı, arkadaşlarına göstereceği zamanları düşledi durdu. Anası yemek için çağırdı, gitmedi. Saatlerce ağacın altında oturdu, gözlerini dağlara dikti. Bilmiyordu ki, sonsuz bir bekleyişe açılıyordu zaman.

Birkaç gün sonra babasının mayının patlamasıyla parçalanan cesedi eve getirildi.

Aklında artık ne tavşan vardı ne sıralanan istekler... Gözlerinin önünde babasının parçalanan cesedi, kulaklarında anasıyla nenesinin yürek parçalayan ağıtları... Günler sonra ev tamamen sessizleşti, siyah bir örtü çekilmiş gibiydi duvarlara, yüzlere, dillere... Yine tarlaya ırgatlığa gidiyordu köylüler. Gidilmediğinde herkes işini yapıyordu. Şimdi çocuk ve anası ise mezarlığa... İhtiyarlar yine kapı önlerinde oturuyorlardı. Her şey durağan görünse de ardı arkası kesilmiyordu acının ve zulmün. İhtiyar bir erkek, gözü yaşlı, parmakları dokuma tezgahında gidip gelen, çocuğun ihtiyar nenesine sordu:

-Torununla gelinin nasıl oldu? Hala kimseye

tek bir söz söylemiyorlar mı? Dün onları yine mezarlıkta görmüşler. Öylece oturup dağlara doğru bakıyorlarmış. Ne bir söz çıkıyormuş ağızlarından ne de bir ah. Kaç çocuk, kaç gelin acılarla dağlandı. Şuradaki umut olmasa, dayanılmazdı bunca ölüme de, zulme de... Kaçımızın torunu “özgürlük için” dedi gitti. Kaçımız onların şahadet haberini aldık. Haksız mıydı bu çocuklar? Yok... Seninki de o şahadete kavuşanlardan biri. Çünkü düşmanın kurduğu mayınlardan gelmiştir ölümü. Sen anlatacaksın gelinle toruna ki onlar yeniden yaşayanların arasına dönsün. Yaşayanların arasındadır acıyı sevince dönüştürmenin ilacı.

Gözü yaşlı ihtiyar kadın gözünü işinden kaldırmadan, parmaklarının ağır gidiş-gelişini bırakmadan aynı ağırlıkta konuştu;

-Haksız değilsin. Gidenin ardından “niye” demedik hiç. Bildiklerimizi tekrarlatmadık. Ama oğlumun ki hayın bir ölümdür. Gölgeyle çarpışılmaz, söz söylenmez. Dikilselerdi oğlumun karşısına, O’da dimdik dikilirdi. Bilirsin ki o, yiğitlerden daha aşağıda değildi. Kahrımız belki de bunadır.

Sustu bir süre... Çocuğu düşündü, kendi çocuğunu anımsadı. Konuşup konuşmamakta tereddüt geçirdi. İçini çekip yeniden konuştu;

Çocuklar bilmez deriz çoğu zaman, oysa nasıl da biliyorlar. Bizde çocuktuk, unuttuk belki şimdi bir zamanlar çocuk olduğumuzu, ama yaşanan ne varsa her yanımıza çizdi zaman. Dedem sürüldüğümüz gün “kimse bizi yurdumuzdan edemez” diye çıktı evden. Her yandan kadınlar, çocuklar çığırsıyordu. Harman yerleri alev alevdi, düştük yola. Kimi görsek dedemi sorduk. Köyden uzakta, yolumuz üzeri bir tarlada ölüsünü bulduk, birkaç erkek daha vardı onun gibi. Aralıklarla öyle yüzükoyun yatıyorlardı. Koştuk... Ne namazı kılındı ne yıkanıp kefenlendi, gömdük oracığa hemen. Oğlu-

mun namazını kıldık. Yıkanacak eti lime limeydi... Bunu gören göz nasıl dillensin” dedi ihtiyar kadın. Ellerini siyahın üzerine işlediği al, yeşil, sarı, mavi, beyaz motiflerde gezdirdi. Kafasını hiç kaldırmadan, ihtiyara bakmadan devam etti;

-Bu kilim biter mi bilinmez. Neden dersen, yeni bir göç kapımızda sanki. Bunu sende görüyorsun ya, yine de her zamanki rahatlığınla sigaranı sarıp oturuyorsun! Diyelim olmadı, sanıyor musun ki bizi rahat koyacaklar!? Bi tarafta savaş, zulüm, bi tarafta yoksulluk... Tüm köy bir adama çalışıyor. Birçoğumuzun toprağı bile yok. Borç dersen hepimizde çok çok var. Bu yetmez, bir de baskınlar, ölümler... Hangi birine yanacan. Her birimiz dağlara çıkamayız. Hiçbirimizde böyle sürgit yaşayamayız. Ne yapacağız? Gelinle torun bence de yaşayanların arasına dönsün. Ya yaşayanlar?

İhtiyar adam bir sigara daha sardı. Acı ve sitemle dolu bu sözlere ne diyeceğini tarttı kafasında. Tam konuşacakken ağır gümbürtülerle bir helikopter dağlara doğru gitti. İhtiyar kafasını kaldırıp helikopterin arkasından baktı.

İhtiyar kadın;

-Hani barış geliyordu? Hiç gelmedi... Tepemizden geçen helikopterlerin sayısı belki yüzdü de seksene indi. Gözlerim iyi görmese de gördüm, onun içinde dolu adam vardı. Demek bugün yarın bir haber biz alcaz bir haber onlar. Sonra oraya yakın köylere belki de buraya gelecekler, bu uçakla gidenler. Söyle yaşayanlar ne yapacak? Dünkü yaşadıklarımızı mı tekrar edeceğiz, yoksa bizde mi hazırlanacağız bu sefer gelmelerini beklemeden... Sen söyle, yaşayansın, onca badireden kurtuldun. Yukarıdakilere yemek taşıydın. Onları gördün, konuştun vakti zamanında. Yaşayanlar ne yapacak biliyorsun ki, 'yaşayanların arasına dönsünler' diyorsun. Sen söyle ben de onlara söyleyeyim 'Dönün

artık, ölenle ölünmez. Bundan böyle kurtuluyoruz acılardan, zulümden, yokluktan. Ne bulursanız alın elinize düşüyoruz yola, kurtulmadan da dönülmeyecekmiş' diyeyim.

Üç gün sonra...

Tüm köy evlerine yorgun ayaklarıyla çekildiğinde helikopter ve araba sesleri yankılandı her yanda. Alelacele dışarı çıktı evdekiler. Köye mi geliyordu bu araçlar yoksa daha yukarıdakilere yapılacak operasyon için miydi bunca kalabalık? Heyecanla çarptı köyün yüreği. Çocuklar analarının eteğine yapıştı, daha büyük olanlar ellerini bellelerine koyup hafif bir meydan okuma edasına girdi. Araçlar iyice yaklaştıkça insanlar birbirlerine sokulup bekleşti... Gelenler orta çağın barbarlığını miras almışlardı ve yukarılara değil oraya geliyorlardı. Köpüklenen suların yüzüydü bekleyenler ve sular bir anda yükselip önüne kattığı karanlığı da derinlere gömecekti.

İhtiyar kadın ihtiyar erkeğe döndü yüzünü, gözleriyle üç gün önce sorduğu soruyu yeniledi: "Yaşayanlar ne yapmalı söyle?"

Sessizlik gelenlerin sesleriyle bölündü.

-Herkes evine girsin! Arama yapılacak! Engel çıkaranlar hemen tutuklanacak! Silahlı olanlar silahını dışarı atsın! Atmayanlar da tutuklanacaktır!

Toprak sanki ters yüz olacaktı. Yüzlerce ayak sesi, araçların inleyen motorları, helikopterin inişi, silah tarakaları, kundakta ağlayan çocuklar ve kapıların tekmelenişi, talan edilmeye başlayan evler. İtirazlar... "Neden" soruları... Dipçik darbeleriyle susturulurken evi arananlar köy meydanında toplandı.

Şimal çocuk, anası ve ihtiyar nenesi köy meydanına gelirken, ana orada toplanan köylülere seslendi:

-Bu mudur insanın kendi toprağında yaşa-

ması? Kuzeyin dökülen kanı, döktüğü gözyaşı, çektiği yoksulluk bitsin! Kuzey, silahını ancak bunlar bittiğinde, bunlar gittiğinde gömecektir.

Gelenler hınçla kadına vurdular. Şimal'in gözleri önünde yere kapaklandı kadın. Avuçlayıp toprağı doğruldu çocuğun annesi. "Özgür olacağız siz gittiğinizde" dedi bir çırpıda ve fırlattı avuçlarında sıkığı toprağı yüzlerine. Gelenler silahlarını takırdattılar, köylülerin sesleri, kıpırdanışlarını dizginlemek için. Ve araca götürülene kadar Şimal çocuğun annesinin vücudundan eksik olmadı darbeler.

Toprak kaynıyordu Şimal çocuğun içinde. Kaynayan duygular yakınca ayaklarını, anasının peşinden koştu çocuk.

Önsöz Dergisi, 2. Sayı

İLK ADIMLARA DAİR

Seher okuduğu kitaplara dair bir şeyler yazmayı, not almayı cezaevinde alışkanlık haline getirmişti. Okuduğu kitaplar ve yıllar arttıkça defterleri de çoğalıyordu. Bu defterler, kitaplarla gelen dünyayı sımsıkı kucaklayan kendi kolları olmuştu zamanla... Bir cezaevinden diğerine sevkte kaybolan ya da kaybolma ihtimalini taşıyan defterlerine üzülürdü... Her kitabın adeta bir anısı vardı ve o anılar defterinde kalıcılaşırdı.

İşte bu defterlerinden birini karıştırırken İLK ADIMLAR diye büyük harflerle yazılı altı kırmızı kalemle çizilmiş sayfada durdu. Kitabı okuyalı aylar olmuştu. Kitaptan çok az bir şeyler yazdığını, geriye kalanın kendisine ve bir yoldaşının anlatımına ait olduğunu görünce bir an şaşırды. İlk defa görür gibi okumaya başladı.

“İlk Adımlar... Bir insanın o ana kadar sürdürdüğü, bir yanıla tutucu, ezberci ya da ‘böyle geldiği için böyle gideceğine’ dair köreltici, kısır yaşamın dışına çıkmaya, neden ve nasılları sormaya, ezen egemenlerin dayattığı, köleliğin farkına varma veya kölelik zincirlerini parçalarken değişmeye ve değiştirmeye yönelen o İLK ADIMLAR’I ne kadar büyük... O adımları atmaya öyle zorlanıyoruz ki... Ama bir kez attıktan sonra ise zorluk, çelişmeler ortadan kalkıyor, öyle ki bahtiyarlığın kapısından içeri girmiş oluyoruz. Gözdeki her perdenin kalkı-

şıyla ışığı görüyor ve büyük bir istekle uzanıyoruz. Umudun, paylaşımın, birlikte verilen mücadele- nin, coşku ve sevginin ışığına... Bunu yitirmemek önemli... Ve ancak sürekli adım atarak başarabilir bunu insan... Özcesi şu ki bir devrimi yapmakla bitmez iş... Anna'yı okurken kendi ilk adımlarımız geldi aklıma... O adımları güzel kılan şey adımlarımız hala devam ediyor olması... hem de büyüye- rek, daha ileriye giderek...

Geçen gün yoldaşa ilk adımlarını sordum, bana şunları anlattı: "Denizler idam edildiğinde çocuktum."

Seher bu cümleyi okuyunca yarım bıraktığı işini anımsadı. Anna Seghers'in kitabından etki- lenerek yoldaşlarının ilk adımlarını yazmak iste- mişti. Bu isteğini, uzun soluklu bir eyleme başla- masının heyecanıla ertelediğini unuttuğunu fark etti... İçindeki yazma isteği ise hala yerli yerinde duruyordu.

Dört kişilik bir hücrede üç yoldaşıyla birlikte kalıyordu. Saatine baktı; saat: 16.00 idi. Yani yol- daşlarını çağırıp onlara defterine yazdığı anı-anla- tımını okuyabilirdi ve herkes ortaklaşarsa ilk adımlar anlatılabilirdi.

-Yoldaşlar çalışmanıza ara vermeyi düşünü- yor musunuz? diye üst kata seslendi.

Burası içten merdivenli üst katında ranzala- rın, alt katında ise mutfak tezgâhının, banyo ve tuvaletin bulunduğu küçük bir hücre idi. Alt kat- taki bir fısıltı yahut el sesi yukardan duyuluyordu.

-Ne oldu? Niye çağırıyorsun, dedi Eylül.

-Sizlere bir şey okumak istiyorum da... Hem saat dört olmuş, ara verelim de çay içelim, dedi Seher.

Aşağıya ilk inen Aylin oldu. Aylin tutuklanalı daha bir yıl dolmamıştı. Diğerlerinin ise yedi, sekiz ve on iki yıllık cezaevi yaşantıları vardı.

Seher yanına oturan Aylin'e

- İlk Adımlar, diye bir kitap var okumuş muydun?

-Hayır... kimin? Neyi anlatıyor?

-Anna Seghers adında Almanyalı komünist bir edebiyatçının. Komünist Parti üyesi... Nazilerin iktidara gelmesiyle soruşturmalara uğruyor, ülkeden ayrılıyor. Daha sonra Demokratik Almanya'da kalıyor. Güven, Karar gibi romanları da var.

-İlk Adımlar peki?

-İlk Adımlar bir edebiyat kongresi sırasında katılımcıların dinlenmeye çekildiği bir zamanda geçen sohbetlerinden oluşuyor. İçlerinden birisi öneriyor, "her birimiz, yolunun nereden gelip de bu topluluğumuzun içine vardığını anlatsın. Kendisini sonunda bizim aramıza getiren yolda attığı ilk adımı..." diyor. Bunun üzerine herkes kısaca ilk adımını anlatıyor. Kitapta başka öykülerde var ve çok güzel.

-Peki, sen ne okuyacaksın, kitaptan bir bölüm mü?

-Hayır! Eylül, Deniz! Hadi yoldaş gelin artık!

Merdivenleri aheste aheste inen Deniz "geldik" derken, Eylül hızlı hızlı inmeye başladı.

-Çay hazır mı, dedi, elinde yakmaya hazır sigarasını tutan Eylül...

-Hazır, oturun vereyim dedi Seher ve herkese çayını verdikten sonra söze devam etti: Anna Seghers'in İlk Adımlar'ını hatırlıyorsunuz değil mi? Defterimi karıştırırken yoldaşın ilk adımlarını buldum. Onu, aslında sizlerinkini de yazdıktan sonra okuyacaktım... Uzun lafın kısası diyorum ki bunu okuyayım sonra da siz anlatın...

-Şimdi miii, dediler hep bir ağızdan.

-Evet!

Dünyanın en zor işi istenmiş gibi kısa bir sessizlik oldu. Kimse birbirine bakmıyordu. Yalnız

Seher onlara bakıyor ve ne düşündüklerini çıkar-maya çalışıyordu.

-Hadi yoldaşlar, zor bir şey değil. Hepimiz buraya ayrı yerlerden, farklı zamanlarda geldik. Voltada nasıl aklımıza gelen bir anıyı anlatıyorsak şimdi yapacağımız da bundan farklı değil. Ben size yoldaşın kısa anlatımını okuyayım da rahatlayın.

"Denizler idam edildiğinde çocuktum. Ne idamlara ne ard arda gelişen olaylara bir anlam veremiyordum. Zaten böyle şeyler evde konuşul-mazdı. Dışa kapalı bir aile içinde yetiştim. Politi-kanın yeri yoktu sohbetlerde, en azından biz ço-cukların yanında bu böyleydi. Kesinlikle gerici, bağnaz değillerdi ama dini ibadetlerini de yapan, çocuklarının da yapmasını isteyen bir aile idi.

İlk, ortaokul derken liseye başladım ve ai-lenin o kapalı-dar dünyasının dışında bir dünya olduğunu da o zaman fark ettim. Sokakta yaşa-nan olaylar, iki tarafın kutuplaşması okullara da olanca gücüyle yansiyordu. Denizlerin idamının üzerinden dört yıl geçmişti. Deniz ise adeta genç-liğin içindeydi. Etkisi daha da güçlenmişti. Okul-da solcu arkadaşlarım olmuştu, onlardan Deniz'in idamını ve mücadelesini öğrendiğimde başka hiç-bir şey sorgulamadan "Evet" dedim. "Bende hak-sızlıklara karşı durmalıyım. Değiştirmek için mü-cadele etmeliyim. Eğer Denizler devrimi başarmış olsalardı ailenin baskısı altında yaşamayacaktım, daha iyi bir eğitim alabilecektim, özgür olabilecektim belki de... Denizler özgür, sömürsüz bir ülke istemişler. Özgür ve sömürsüz..." diye düşünme-ye, kafamda oturtmaya başlamıştım. Bu o kadar güzel bir istekti ki sorgulayacak bir şeyi yoktu, sa-dece daha çok şey öğrenmeli ve yerimi almalıydım.

Aile ne der mi? Bu büyük, güzel istek karşı-sında aile ne diyebilir. Dese de nasıl engel olabilir ki... Değiştiğimi fark ediyorlardı, ama şimdilik kar-

şılıklı susuyorduk.

Bir gün arkadaşlarla birlikteydim. İçlerinden biri “markete uğrayalım” dedi. Bugünkü anlamda bir market asla değildi. Küçük, içinde bir-iki kısım vardı. İçeri girdik, et ürünlerinin olduğu yerde durduk ve o arkadaş kimse görmeden bir paket eti aldı ve “bunu çantana koy, kimse görmesin” dedi.

Ben anlamadım. Öyle şaşkın, alt-üst olmuş halde yüzüne bakıp kalınca çantamı açıp kendisi koydu. Yanımda duran diğer arkadaşla baktım, “Ne yapıyoruz” diye. O “sus” işareti yaptı, “sonra konuşuruz” dedi. O kadar kötü oldum ki... Devrimcilerle bu davranışı bağdaştıramadım. Sonra bir paket sigara alıp parasını ödeyip çıktık. Çok sinirliydim. Biraz uzaklaşınca “neden bu eti aldık” dedim, “çok mu gerekli et yememiz, sanki bir devrimciler mi yiyemiyor, binlerce insanın evine et girmiyor.” Bir arkadaş koluma girdi, “Şimdi eve gidiyoruz; o zaman anlarsın niye aldığımızı. Boşuna kızılıyorsun.” dedi. Ama ben sakinleşecek gibi değildim. Hayatımda bir çöp dahi çalmamıştım. İçimden “Devrimcilik buysa kalsın.” diyordum.

Eve geldik. Arkadaş çantamdaki eti istedi. Verdim. Mutfağa bıraktı. O sırada biz de odaya geçtik. Evde eşya namına pek bir şey yoktu. Yataкта hasta bir arkadaş yatıyordu. Sesimizle uyanıdı. O kadar zayıf ve halsizdi ki... “Nasılısın” sorularına güçlkle ama yoldaşlarını görmenin huzuru ile “iyiyim” diyordu... Arkadaşlar da ona “evet evet bugün daha iyisin... Şimdi bir de güzelce bir yemek yaparız sana” diyorlardı. Beni de tanıştırdılar. O ara, eti alan arkadaş bana “Hadi mutfağa gidip bir şeyler hazırlayalım” dedi... Mutfağa geçtik ve bana ‘Eti, hasta yoldaş için aldık. İnan tek bir lokmasını dahi kendimize ayırmıyoruz. İyi beslenmesi gerekiyor. Bunun için yeterli paramız yok. Seni temin ederim ki böyle bir şeyi asla kendimiz

için yapmadık, yapmayız da.” dedi. O an tüm düşündüklerim, söylediklerim için çok utandım. Bu olay birçok şeyden daha etkileyiciydi benim için... O güne kadar öğretilen küçük burjuva ahlak kuralları, ailenin verdiği dini kurallar her şey geçersizleşmişti.

Okul bitince bir bankada çalışmaya başladım. Sendika çalışmasına da katılıyordum bu sırada. Oturduğumuz yerde GEB vardı, yani Genç Emekçiler Birliği'nin derneği. Okul bitince de GEB'e gitmeye devam ettim. Hem onlara yardım ediyordum hem de yayınları okuyor, tartışıyordum. Küçük, büyük demeden işlerin bir ucundan da ben tutuyordum. Bu düşünce hepimizindi, yapılması gereken, büyük bir sorumlulukla üstlenilmesi gereken işlerdi, küçüğü de büyüğü de...

Ailenin ilk çocuğu ve ilk torunları idim. Anne-babanın yanında evde bir de büyükanne, büyükbaba olunca daha da eski bir kuşağın doğruları-yanlışıları, itaat anlayışı ile kuşatılıyor insan. Ne ailede ne sülale içinde devrimci birisi hiç olmamıştı. Herkes okuldan sonra evlenmemi bekliyordu. Ama devrimden söz eden, onların beklenti ve istemlerini boşa çıkaran bir çocukları oluvermiştim. Yine de ilk gözaltına kadar kararımın ciddiyetinin farkında değillerdi.

Henüz darbe olmamıştı. O yılın 8 Mart'ı idi. 34 devrimci kadın trafiği kesip gösteri yaptık. Çok güzel, coşkulu bir eylem olmuştu. Uzun bir süre polis yaklaşmadı. Dağıldıktan sonra ise gözaltına alınmışım. Selimiye'de tutulduğumuz yer, eskiden at ahırını imiş. Neredeyse şekli hiç bozulmamış, pis, izbe bir yerdi. Ertesi gün dedem beni almaya geldi. Ailede ilk defa böyle bir şeyi hem de kız çocukları yaşıyordu. Tepkileri çok büyük oldu. Polisler değil ama orada dedem birkaç kez vurdu. Eve geldik, herkes telaşlanmış ayaklanmıştı. Daha

fazla baskı uygulamaya başladılar. Artık evde kararlar verimli olamayacağımı anlıyordum. Buna bir çözüm bulunmalıydı. Mücadele konusunda ise kararımı çoktan vermiştim. Yaşamım bunun dışında olamazdı. Bu yüzden de bu baskı nafileydi.

O zamanlar kadınların mücadeleye aktif katılımı bu kadar olmuyordu. Daha çevrede yer alınıyordu. En ileri ailelerde bile devrim erkeklerin aktif olduğu bir şey olarak görülüyordu. Toplumdaki feodal-geri ilişkiler şimdikinden daha fazlaydı. Ama bunların hiç birisi gerçek anlamda engel olmadı.”

–İşte yalnızca bu kadarını yazabildim. On yıllardır bu kavgada Denizlerin açtığı yoldan yürüyen kadın yoldaşlarımızın olması çok güzel, dedi Seher.

–Ben çok duygulandım, dedi Deniz kızarmış gözlerle...

Yine herkes suskunlaşmıştı. Seher elinde kalem birilerinin anlatması için sabırsızlanıyordu ama kimseden ses çıkmıyordu.

–Hadi ama... Aylin yoldaş sen başla bari.

–Hayır! Ben başlamam, önce siz...

–Biz yıllardır bir aradayız parça parça da olsa herkes birbirini dinledi. Yeni olan sensin, seni dinleyelim, dedi Eylül.

–Olsun ben de sizinkini bilmiyorum. Hem kitabı da okuyan sizsiniz.

–Anlaşıldı yine herkes birbirini öne sürecek. Tamam, ben başlayayım... Gerçi hep anlattığım şeyler ya... Neyse...

Deniz anlatmaya başladı.

“12 Eylül darbesinde küçük bir çocuktum. Hatta o yıl okula başladım. Küçük bir kasabada oturuyorduk. Sokaktan geçen tanklar, birlikler hatırlamıyorum. O yıla dair hatırladığım ve hiç unutamadığım sadece iki şey var. Biri babamın gözüne alınmasıydı, diğeri de bizim bir köpeği-

miz vardı, yeni yavrulamıştı. Hepsi de çok güzeldi. İşte o minik köpek yavruları da dahil kasabaya gelen askerler hepsini öldürdüler. Çok üzülmüştük.

Kasabadaki alevi-solcu ailelerden biriydik. Evde Türkes hiç sevilmezdi, tabi biz çocuklarda sevmezdik. Solcuyduk ama öyle devrimci örgütleri bilmezdik. Lisedeyken sadece alevi-solcu bir arkadaş grubumuz vardı. Solculuğumuz dinci gericileri ve faşistleri sevmemekle sınırlıydı. Yani bir nevi iyi arkadaşlar grubuyduk.

Üniversiteyi kazanmak benim için önemliydi. Özellikle ODTÜ'yü istiyordum. Çünkü hem devrimci, solcuları tanımış olacaktım, hem de hayatta bir karara varacaktım. Nihayetinde kazandım da...

Üniversiteye gittiğim ilk ay devrimcileri bulamadım. Ders sonraları kantine iniyorum birilerini bulma umuduyla ama etrafta maddi durumları iyi zengin çocukları var. Bu işte bir terslik var ama anlayamıyorum. Meğer solcular diğer bloğun kantinine gidiyorlarmış. Okul çok büyük, ben daha yeni gelmişim, kaç kantin var nerden bileyim...

Bir gün mütemadiyen konuşabilen bir kız arkadaşla tanıştım. Alevi olduğunu öğrenmek o an için bana yeterli geldi. Böylece ilk dostluklarımı da edinmeye başlamıştım. Onun solcu arkadaşları da vardı, o da yeni tanışıyordu onlarla. O dönem üniversitede çok fazla eylem oluyordu. İlk katıldığım eylem de faşistlere karşıydı. Faşistler okulda eylem yapacaklarmış, bunun afişlerini asmışlar okula. Bunun üzerine devrimciler faşistlere okulda eylem yaptırmama kararı alıyorlar ve demokrat, devrimci öğrencileri karşı eylem için toparlamaya çalışıyorlar. Eylem günü faşistler gösteri yaptıktan vazgeçtiler, böylece biz de devrimci öğrenciler olarak bir süre sonra dağıldık.

Bu sırada birçok yapıyla da tanışmış oldum. Yayınları okumaya başladım, ama bağımsızdım,

bireysel kararlar veriyordum. DÖB'lü öğrencileri de tanımış oldum. Ancak hep bir mesafe oluyordu aramızda. Bir gün DÖB'lü bir arkadaş soluk soluğa kantine geldi, yüksek sesle tüm kantine seslendi: "Arkadaşlar, beni dinleyin! Jandarmalar arka blokta devrimci öğrencileri, arkadaşlarımızı köşeye sıkıştırmış, saldırıyor! Arkadaşlara yardımcı gitmeliyiz. Jandarma barikatına saldırıp püskürtebiliriz!" diye konuşmaya başladı. Herkes onu dinliyordu, cesaretine ben de hayran kalmıştım. Bu önceki katıldığım gösteriler gibi değildi, çok farklıydı. Ve ben kimdim? Hiçbirisiyle tanışmanın ötesinde ileri bir bağım yoktu. Sonra okuldan atılma olasılığı da vardı. Henüz hiçbir karara varamamıştım. Evet, kendimi DÖB'lülere biraz daha yakın hissediyordum. Onların gerek faşistlere karşı koydukları tavır, gerek D. Emek'te çıkan yazıları etkileyiciydi. Ama DÖB'lüler de benimle ilgilenmiyorlardı. Velhasıl, eylemi göze alamadığımdan katılmadım. Gidenler gitti ve ben o an orada kaldım. Daha sonraki çatışmalı gösterilerde bulunduysam da bu böyle bir sorgulamaydı benim için.

Tabi o yıl Sovyetlerin dağılışı vardı. Bunun yarattığı olumsuz bir hava vardı her yanda ve benim de kafamı kurcalayan sorular... En tatmin edici yanıtları Devrimci Emek veriyordu. Bu durumun sosyalizmin çöküşü olmadığını, Sovyetlerde de sosyalizmin ölmediğini, geriye düşüş yaşansa da bunun sosyalizmin bittiği anlamına gelmediği, hele de bu topraklarda devrimci durum aşamasına geçildiği ifade ediliyordu. Devrimci Emek o yıl Lenin'in bir resmi ile takvim çıkardı. Lenin'in heykelinin kaldırılışını TV'de görmüştüm. İsmi, az çok ideolojisini de biliyordum, ama hiç renkli resim baskısını görmemiştim. Tanıyamadım ve sordum: "Bu kim?" "Lenin," dediler. Örgütlendikten sonra bu bir espri konusu oldu, güya ben "bu adam

kim, mesleği ne, ne iş yapıyor?” diye sormuşum, ikna olunca da Devrimci Emek satmaya başlamışım. Devrimci Emek'i ilk defa satın alıp okuduktan sonra, onu başkasına satıp parasını DÖB'lülere vermişim. Dergide oku-okut abone ol gibi bir çağrı vardı. Bende okuduktan sonra saklayacak yerim yoktu, atamazdım da çağrıya uyup bir başkasına sattım işte...

Yine bu dönemde işçilerinde büyük eylemleri oluyordu. O sırada da İzmir işçilerinin Ankara'ya yürüyüşü vardı. DÖB'lüler işçileri karşılamak için okulda çalışma yapıyorlardı. Beni de çağırdı kız arkadaşım, kendisi daha yeni DÖB'lü olmuştu. Karşılamaya gidileceği gün aylık sınavlarımız vardı ve sınavlara girmezsem kalacaktım. Gitmek istemiyor denildi. Yine o ikilem vardı. Hayatımda hangisi öncelikli olmalıydı? Sonunda sınavlara girme kararı aldım, hatta arkadaşımı da sınavlara girmesi için ikna etmeye çalıştım. O gitti...

1 Mayıs gelip çatığında annem “eğer katılırsan bir daha eve gelme” dedi. Oysa 1 Mayıs'a gitmeyi çok istiyordum. Belli bir pankartın arkasında olmayacaktım ama hayatımda ilk defa bir 1 Mayıs eylemine katılmış olacaktım. O gün ne derslere girebildim ne mitinge gidebildim. Tüm gün kantinde oturdum. O sırada bir grup devrimci (şimdilerde adları sanları yok ama o ana kadar gözümde militandı onlar) 1 Mayıs kutlaması yapıp yapmamayı tartışıyorlardı hemen önümde. Seslerini duydukça sinirleniyordum. Ben örgütlü olmadığım halde 1 Mayıs'ın anlamını biliyor ve katılmamış olmanın sıkıntısını yaşıyorken, onların böyle bir tartışma yapmaları, üzerlerine bir çizgi çekmeme yetmişti.

6 Mayıs'ta ise kesin kararlıydım. Denizlerin mezarına gidecektim. Birkaç ay önce Denizleri anlatan Darağacında üç Fidan adlı kitabı vermişti arkadaşım. Okurken anneme de okumuştum. İlk

defa o zaman, annemin Denizleri ismen de olsa tanıdığını, ölümlerine ne kadar üzüldüğünü, o dönemler Deniz'in başı sıkışır, yolu düşer de gelir diye kapıyı açık bıraktığını anlatınca, neden bize daha önce hiç bahsetmeyeişine kızmıştım. Ama bunca zaman sonra bile, Deniz'e duyulan saygının devam ettiğini, annemin kitabı dinleyince duyulanmasından da fark ediyordum. Bu çok anlamlıydı benim için... 6 Mayıs geldiğinde anneme Denizlerin mezarına gideceğimi ve bunun önüne geçemeyeceğini söylediğimde kızdı ama geçemedi. Bir arkadaşımınla birlikte bireysel olarak gittik. Minibüse bindik ve Karşıyaka Mezarlığında indirmesini söyledik. O zaman şoför bize bakıp "Hangi kapısında?" dedi. Arkadaşımda ben de çok şaşırıldık bu soruya. Bir mezarlığın kaç kapısı olabilirdi ki... Bozuntuya vermemeye çalışarak "merkez kapısı" dedik ama öyle bir kapı olup olmadığını da bilmiyorduk.

Mezarlığa geldiğimizde biraz ilerleyince saygı duruşunda bulunan bir grup gördük. Hemen gidip bizde yer aldık. Ulaş'ın mezarıymış orası. Bu davranışımıza grup şüpheyle baktı, bu o kadar dokunmuştu ki... Sonra gruba sorduk Denizlerin mezarlarını. "Şu taraftan, ilerde" dediler. Bir mezar yanında takım elbiseli, SHP rozetli bir adam vardı. Ona sorunca, "Deniz yoldaş işte burada yatıyor" dedi ve ötede duran son model arabasına binip gitti. O an çok öfkelenim. Böyle bir adamın ona yoldaş demesini, sahiplenmeye kalkmasını kabul edemedim. Denizlerin mezarı başında yumruğumu kaldırıp saygı duruşunda bulundum. Yumruğumu içimde kabaran duygularla sıkıyordum. Öfke vardı insanlarımızı katledenlere karşı; bizleri yoksullaştırarak zenginleşenlere, katliamlara imza atıp sonra da Denizleri sahiplenmeye kalkanlara karşı. Evet, mücadele etmek gerekiyordu ve birey-

sel bir mücadeleyle başarılamayacaktı. O an çok daha netleşti, belirginleşti kafamda.

Birkaç gün sonra DÖB'lü arkadaşına "Bende DÖB'lü olmak istiyorum, ama şunu da bilmek istiyorum; eğer mantıklı gelmezse ayrılabilir miyim?" dedim. Arkadaş yüzüme şaşkın bir sevecenlikle baktı, "evet ayrılabilirsin" dedi. Daha çok öğrenmeye çalıştım ve o gün bugündür mantıksız hiçbir şeye rastlamadığımdan hala buradayım. Her an örgütlü olmakla, özellikle de burada olmakla ne kadar doğru bir karar verdiğimin mutluluğunu hissettim.

-Demek mantıksız şeyler aradın ha, dedi Seher gülümseyerek.

-Evet, ama bulamadım. Her şey o kadar mantıklıydı ki. Eee, ben anlattım şimdi kim anlatıyor? Aylin yoldaş?!

-Yok yok! Siz anlatın. Ne güzel dinliyorum işte!

Bunun üzerine Eylül söze girdi; "Tamam ben anlatayım. Ama o zamanda söylemişim, ilk adım olarak kafamda çok belirgin şeyler yok. Yani öyle büyük çelişkilerim vs. hiç olmadı diyebilirim... Neyse bende çocukluğumdan başlayayım." deyince Seher ona takıldı.

-Zaten çocukken tanışıp adım atmışsın. Haliyle oradan başlayacaksın. Ama sen kundaktan da başlayabilirsin.

-Yaa, ben zaten anlatmakta zorlanıyorum, üstüne gelme ne olur.

-Tamam! Sustum!

Aile çevresinde devrimcilerin olduğunu biz devrimci olduktan sonra öğrendik. Ama biz yola çıktığımızda onlar çoktan bırakmışlardı.

Çocukluğumun bir kısmı Van'da geçti. Babam öğretmen olduğundan çok uzun süre bir yerde kalamıyorduk. Van'dan ayrıldığımızda ilko-

kul ikiye gidiyordum. Ayrılış nedenimiz, babamın orada yükselen devrimci hareketten ürkmeyiydi. Kendisine ve bize bir şey olacağından korkuyordu. Van'dan memlekete tayin edilince çok rahatladık. Memleketin içinde de birkaç yer dolaştık. Ama ben onun bu korkularını anlamıyordum, hatta o günler bunun üzerine hiç durmadım. Çok sonra o günleri hatırlayınca hep gülmüşüzdür.

Babamın öğretmen oluşunun dezavantajı, kalıcı arkadaşlarımızın olmamasıydı, o nedenle kardeşler olarak hem birbirimizin arkadaşı hem kardeşiydik. Öğretmen oluşunun avantajı ise erken yaşta kitap okuma alışkanlığı edinmemiz oldu. Babam Aziz Nesin'in kitaplarını almıştı, ablam da ben de severek okuduk. Babam o kitapları okumuş muydu hiç hatırlamıyorum, sanırım okumadı. O sıra ortaokuldaydım ve ilk o zaman bu gülmece kitaplarıyla fark ettim sistemin ne kadar bozuk olduğunu.

Bilime, öğrenmeye meraklı çocuklardık. Bir şeyler öğrendikçe daha çok şeyi merak ediyor, daha çok soru sorarak yakınlarımızı çileden çıkarıyorduk.

Başkalarıyla ya da yeni tanışılanlarla pek konuşmasam da aile içinde çok konuşkandım ve de inatçı! Bir şey tutturduğumda, hele de haklı olduğuma inanıyorsam arka arkaya sorularıyla bastırıyor, kendim de soluksuz kalıyordum.

Bu yanımdan kaynaklı annemler "bu kız avukat olur!" diyorlardı. Neyse ki bu öngörülerini tutmadı. Ama anlatılan masalların etkisiyle hep bir kahraman ya da büyük bir şey olmak istiyordum. Kendimi gelecekte böyle hayal ediyordum. Dört-beş yaşlarındayken "Ne olacaksın!" sorularına "Kraliçe olacağım" derdim. Öyle ya kraliçe çok büyük bir şeydi!

Ablam liseye giderken mahallemize taşınan

üniversiteli gençlerle tanışıp arkadaş olmuştu. Onun sayesinde ben de tanıştım. Onlarla olan sohbeti, daha çok sol düşünceler ya da kitaplar olurdu. Bir de günlük arkadaşsal sorunlar üzerine sohbet ederlerdi. Yine o sırada bir vesileyle bizim yoldaşlarla tanışmış ve çok etkilenmişti. Onlar geldiğinde bir yolunu bulup kaldıkları yere gidiyordu. Ben ise ablama çok kızıyordum. Niye elin adamlarına böyle yakınlık gösteriyorsun, diye. O ise onların çok iyi insanlar olduklarını, bütün insanların daha iyi yaşaması için mücadele eden kişiler olduklarını söylüyordu.

Bir keresinde yoldaşların paralarının olmadığını, zor durumda kaldıklarını öğreniyor. Annemden dershane için aldığı parayı onlara veriyor. Bunu bana söylediğinde öyle tepki göstermişim ki; “Neden paramızı veriyorsun? Sanki ailemiz zengin! Çok mu parası var! Hiç düşünmüyorsun. Onlar bize bakmak, okutmak için ne kadar uğraşıyorlar. Ailemiz daha önemli.” demiştim. O ise “Hayır” dedi, “Devrimciler değerli insanlar. Yaptığım şeyin aileyi düşünmemekle bir ilgisi yok. Çok zor durumdaydılar. Üstelik bu insanlar bizim gibi bütün yoksul aileler için canlarını ortaya koyuyor, öyle mücadele ediyorlar. Sen ise paradan söz ediyorsun. Yaptığım şeyden pişman değilim! İstersen git annemlere söyle.” dedi.

Ablamın böyle inanarak devrimcileri savunması, o insanları yüceltmesi, benim devrimcileri merak etmemi, onlarla daha yakından tanışma isteğimi getirdi. O güne kadar ailenin çıkarları benim için çok önemliydi, aile her şeyin üzerindeydi. Ama şimdi başka bir durum vardı. Hem aileye karşı hem de aile ve gelecek için olan başka bir şey.

Bundan sonra onların gelişlerinde ben de onların konuşmalarını dinlemeye, anlatılanları anlamaya çalıştım. Bıraktıkları dergi ve kitapları ben

de okuyor, ablamla bunlar üzerinde konuşuyorduk. Devrimcilerin kendinden emin konuşmalarından, coşkularından, cesaretlerinden ve kurmak istedikleri yaşamdan çok etkilenmişim.

Onlarla sohbet ederken aynı zamanda çok şey öğreniyordum. Daha önce hiç düşünmediğim ne kadar çok şeyin olduğunu görüyordum. Bu bile beni heyecanlandırıyordu. Kocaman bir dünyayla karşılaşıyordum.

Ablam bir süre sonra kendini Leninist olarak ifade etmeye başlamıştı. Bana da takılıyordu, “Sen de bizdensin” diye. Ben ise “Hayır!” diyordum. Doktor, öğretmen olmak gibi değildi bu. Bambaşka bir şey olduğunu hissediyordum. Denizleri öğrenmiştik ve çok büyük bir sevgi, saygı doğmuştu içimizde. Denizler gözümde heybetliyidiler, büyük birer kahramandılar. Öyle ki tanıştığımız insanları onlarla kıyaslamaya girişmişim.

Yaşadığımız yerde farklı siyasi yapılar da vardı. Öğrendiklerimizi onlarla tartışıyorduk. Daha ikna edici bir yanıt ise veremiyorlardı. Üstenci yaklaşımlarına, hatta sadece dernekte oturmanın dışında bir şey yapmıyor oluşlarına, bahane olarak da “burası küçük bir yer” deyişlerine kızıyordum.

Üç kardeşlik ve en küçük kardeşimizi de etkilemiştik. Gerçi o daha küçüktü ama olsun... Liseye başladığım yıl kendimi büyük bir ailenin ferdi, yoldaşı olarak duyumsuyordum. Bir kahraman, büyük bir şey olma isteği devrimcilikte somutlanmıştı benim için. Yaşımın küçük olması mücadeleye katılmanın önünde engel olamazdı. Üstelikte bahane üretenlerle değil, iş yapanlarla birlikte olacaktım. Leninistlerin içinde olmak ise çok daha güzel bir mutluluktü.

–Benimki bu kadar... Seher yoldaş sen ne yapıyorsun? dedi Eylül.

Seher hızlı hızlı aklında kalan son cümlele-

ri yazıyordu defterine. Bitirince, kalemi bıraktı ve “Efendim” dedi.

–Diyordum ki sen ne yapıyorsun? Deniz anlatırken sandım ki kendini ilk adımlarını yazıyorsun? Şimdi ise şüpheye düştüm!

–Şimdi sizi dinlemek, yazmak varken kendimi niye yazayım.

–Evet!”

–Ben anlatmaktan vazgeçtim! dedi Aylin.

–Ya, korkmayın! Ne var bunda, sizi ölümsüzleştiriyorum işte! dedi Seher.

–Biz ölünce ölümsüzleşsek! dedi Eylül gülererek.

Yaramaz bir çocuk gibi Seher’e sokulan Deniz “Bakiim ne yazmışsın hakkımda” diyerek defteri almaya çalıştı. Bunun üzerine Eylül “Evet ne yazdın, bakalım. Hakkımda güzel şeyler yazsaydın. dedi.

–Hayır! Çekin ellerinizi göstermeyeceğim! Ne söylemişseniz o!

–Canım yazar özgürdür. Sen yaz yaz.

–Maalesef Eylül’cüğüm, yazar değilim sadece aktarıcıyım.

–Tamam, artık Aylin yoldaşta anlatsın, ben onunkini bilsem de merak ediyorum. dedi Deniz.

–Evet, evet! Artık Aylin anlatsın.” dedi Eylül.

Bir yandan da Seher’in kulağına eğilip,

–Beni güzel anlat tamam mı? diye fısıltıyla takıldı.

–Burada bulunan herkes tıpkı benim gibi 12 Eylül’de ya çocuktuk ya da hatırlayamayacak kadar küçüktük. Ben de anlatmaya o günden başlayayım.

12 Eylül günü eniştem memlekete gidebilmek için otogara bilet almaya gitmişti. Bir süre sonra telaşla eve geldi. “Darbe olmuş” dedi. Çocuktum ve bir şey anlamamıştım. Teyzem ağlamaya başladı, annemler eli koynunda oturup kaldı.

Çıt çıkmadı. Biz de çocuklar da sustuk. Büyüklere bakarak kötü, hem de çok kötü bir şey olduğunu anlamıştık.

O güne kadar mahallemizde, evimize gidip gelen, bizi seven, kollayan devrimci abilerimiz, çok az da olsa ablalarımız vardı. Kendi ailem de dâhil herkes onları severdi. Sürekli onların yaptığı işlerden, ne kadar dürüst, namuslu ve çalışkan çocuklar olduklarından söz edilir konuşulurdu. Biz çocuklar da devrimcilere, onların hayran oldukları Denizlere sempati duyardık, severdik. Darbeden sonra onlarsız kalmıştık. Artık açıktan kimse onlardan söz etmiyordu, onları görmüyorduk. Ama gözaltı, işkence, tutuklama haberleri fisiltı ve iç çekişlerle söyleniyordu.

Devrimciler “gidince” aileler de korkularıyla kaldılar. Her an her yerden gelebilecek bir tehlike vardı sanki. Özellikle de kız çocukları darbeden bir süre sonra birdenbire büyüdüler. Daha doğrusu aileler kız çocuklarına büyük bir baskı ve kısıtlama uyguladılar.

Aradan zaman geçiyordu ama bu “kötü şey” ne dağılıyor ne de kalkıyordu. Okula herhangi bir gazete getirmek ya da belirlenen kılık kıyafetin dışında bir şey giymek, kızlarla erkeklerin oturması, yani her şey okuldan atılma sebebi oluyordu. Tüm okulların önünde sürekli polisler bekliyordu ve biz öğrenciler bunun nedenini çözemiyorduk. Ne yapıyorduk ki okula gidip gelmenin dışında. Sadece o “kötü şey”den önce insanların daha rahat, daha mutlu olduklarını, şimdi ise korkularıyla yatıp kalktıklarını görüyor, hissediyorduk. Zaman geçtikçe devrimciler kafamın içinde bir yerde kaldı. Devrimcilik ulaşılmaz bir şey oldu. Onlar mükemmel insanlar olarak, bir hayal olarak çocukluğumda kaldılar. Lisede devrimci bir arkadaş tanımıştım. Gözaltına alınıp işkence görmüştü.

Aynı yaşıydık. Onu bulduğuma hem çok seviniyordum hem de üzülüyordum, çünkü korkmuş ve bırakmıştı mücadeleyi.

Doktor olmak isterdim ama olamayacağımı bilirdim. Çünkü aile okutmayı değil, evlendirmeyi istiyordu. Bir de o zaman maddi durumumuz iyi değildi. İlk çocuktum, üstelikte bir kız çocuğu. Bu durumda ailelerin daha fazla baskısı oluyordu. Annem gibi mi yaşayacağım, babam gibi bir adamla mı evleneceğim, diye merak ederdim. Böyle bir yaşamı istemiyordum. Mesela insanlar birbirlerine karşı dürüst değillerdi ve bundan tiksinti duyardım. Ne olmaması gerektiği konusunda nettim; görüyor, yaşıyordum ama ne olması gerektiği konusunda bir fikrim yoktu.

15 yaşında, lise birden sonra nişanlandırıldım ve okula gitmememe karar verildi. Bu yaştan itibaren de çalışmaya başladım. Anne-baba böyle olmamalı, okul böyle olmamalı, deyişlerime, çalışmaya başladıktan sonra; patron böyle olmamalı, çalışma koşulları böyle olmamalı, eklendi. Çözüm olarak da düşünebildiğim, daha iyi patron olabileceği yaklaşımıydı. Çünkü her şeye insani boyutuyla yaklaşıyordum.

Önce, evlilik fikri aile baskısından kurtulup kendi yaşamımı kurma, planlayabilme olanağı gibi görünmüştü. Evlenmek istemiyordum ama evlenmeme gibi bir seçeneğimin olamayacağının farkındaydım. Aile baskısından koca baskısına geçiş yaptığımı daha nişanlılığımın ilk zamanlarında anladım. Benim fikrim yine yoktu, ben beden olarak vardım ama düşüncem, planlarım olamazdı. Bu seferde nişanlımla babam ne yapacağıma birlikte karar vermeye başladılar. Evlendikten sonra ilk “koca dayasını yeme” sebebim onun karşısında kendi fikrimin-düşüncemin olması ve bunu savunmamdı. Ben ne önerirsem öneriyim, fikrim ne

olursa olsun, son söz ona aitti. Yani eş değildik, eşim değildi, koca idi!

İşyerinde de aynıydı. Sadece bir tane vidayı yerde görsün patron, o an oradaki işçiyi herkesin içinde, yaşı ne olursa olsun aşağılıyor, bağırıyor, hakaretler ediyordu. Bir işçinin düşüncesi olması istenmiyordu. Olduğu takdirde daha büyük şeylerle karşılaşılırdık. Yani sonra gördüm ki, patronların ve kocaların hepsi kötü.

Yıllar sonra bir gün en küçük kardeşim elinde bir dergiyle geldi. Adı Devrimci Emek'ti. Silahlı bir eylemin haberi de vardı. Devrimci durum, iç savaş deniliyordu. Biran kardeşime bir şey olacak diye korktum. Onunla ara arada olsa bu konular üzerinde sohbet etmeye başladık. Ama yaşı daha küçüktü, anlatımları kaba, yaklaşımları sekterdi. Yine de onunla birlikte çevreme daha farklı bakmaya başladım. Ve gördüm ki, çevremde, mahallede, iş yerinde ne kadar çok sol eğilimli insanlar var. Hayalimde kalan o zamanın dört dörtlük mükemmel devrimcileri değillerdi; hataları, kaba yaklaşımları vardı ama, devrimciler sanki geri gelmişlerdi. Devrim bir ütopya olarak kalmıştı. Çünkü ailem, eşim, dostum bunun geçmişte kaldığını, başarılamayacağını yineleyip dururlardı. Ama zaman geçmiş küçük kardeşim karşıma çıkıp devrimden söz ediyordu. Bu çarpık düzenin yıkılabileceğini -çok iyi anlatamasa da- anlatıyordu.

Kardeşim tutuklanınca sürekli cezaevine ziyarete gitmeye başladım. Tutuklanmasından birkaç ay önce Ümraniye cezaevinde katliam yapılmıştı. Komşumuzun çocuğu da oradaydı, hepimiz çok endişelendik. Ve şimdi kardeşim cezaevindeydi. Cezaevine ziyarete gidiş-gelişlerde diğer tutsakları da tanıdım, çok sevdim. Kardeşimden de çevremdeki solculardan da çok farklıydılar. Yani gerçek devrimcilerle bu ziyaretlere gidişimde tanışmış ol-

dum. Öyle ki kardeşimle sohbeti biraz daha kısa kesip diğerleriyle politik konular üzerinde sohbet etmeye çalışıyordum. Tam da bu dönem cezaevinde ölüm orucu eylemi başlamıştı. Hepimiz için bir ilkti ve herkesi çok etkilemişti bu süreç. Kabinlere kadar gelebilen ölüm oruççularını görüyor, onların nasıl bir eylem mutluluğu içinde olduğunu yüzlerinden görebiliyorduk. Bu arada devrimci tutsak ailelerinin eylemlerine de katılmaya başladım bir tutsak ailesi olarak.

Kardeşim tutuklandıktan sonra sekiz ay uyuyamadım. “Ne olacak?” sorusu sürekli kafamdaydı. Fabrikada, evde, çevrede yaşadığım her türlü sorun kafama birikiyordu. “Nasıl bir yaşam?” sorusu bir an olsun bırakmıyordu beni. Ölüm oruççularının kritik aşamaya gelmesiyle eylemler artmıştı. Sadece soru sormuyordum, pratiğin içerisinde bir karara varıyordum. Gençtim, önümde bir hayat vardı ve bundan sonra hayatıma ben yön verecektim. Bu yön ise devrim yönü olacaktı.

Bir gün eve gittim ve tüm eşyalarımı toplayıp, çocuğumla birlikte çıktım. Geldiğim ev annemlerin eviydi ama bu onların hayatına geldiğim anlamını taşııyordu. Bu davranışımı, kararımı her iki aileden de kimse onaylamadı. Çok yorucu, zor bir süreçti ama istemediğim, doğru gelmeyen bir evliliği ve yaşantıyı artık kimse bana kabul ettiremezdi.

Yıllar sonra bugünden dönüp baktığımda mücadeleye adım atmakla en doğru kararı verdiğimi görüp sevinirim. Bu kararımın tüm zorluklara rağmen asıl mutluluğu, yaşamın anlamlılığını seçtiğimi biliyordum, biliyorum da...

İşte hepsi bu diyebiliriz.

–Çok güzeldi. Düşünsene aynı durumda olan binlerce genç kadın var. Üstelik çoğu sürekli şiddet ve baskıyla iç içe yaşıyor. Boşanmaksa çare olmuyor. dedi Deniz, Aylin’in anlattıklarını düşü-

nerek.

-Nasıl olsun ki, ekonomik sorun bir yandan, toplumun, ailenin dul damgası vurması, baskısı diğer yandan. Sonuçta benimki başka bir yaşamın tercihiydi. A kişisinden boşan B ile evlen yahut evlenme ne farkı var; aynı yıpratıcı, bencil, ikiyüzlü yaşamı yaşadktan sonra.

-Yoldaşlar iyi güzel de karavana geliyor. Başka zaman devam ederiz." diyen Seher defterini kapatıp masayı toplamaya başladı.

-Ama sen anlatmadın!

-Ben de sonra anlatırım. Nasıl olsa yıllarca bir aradayız! Aha kapı açıldı, karavana geldi bile.

Herkes söylenerek yerinden kalkıp işlere koyuldu.

Önsöz Dergisi, 6. ve 7.Sayı

YADE

TANINMAYAN ÜLKEDE

Uzaktan motor gürültülerini duydu çocuk. Yutkundu. Sesi bir anda içine gömüldü. Göğün göğsünden telaşla bir yıldız aktı. Bir damla göz yaşının acısına bulanmış gibi bulutlarla kaplandı sonra ve gürültüyle kapandı evler. Çocuk odunluğa koştu. Elleriyle kapadı kulaklarını. Kendine bütün sesleri yasakladı.

Korkmuştu çocuk. Çok korkmuştu. Motor gürültülerinin ne anlama geldiğini biliyordu. En son duyduğunda motor gürültülerini ardından birçok insan gürültüsü dolmuştu evlerine. “Siz besliyorsunuz onları” demişti, siyah ile yeşil arasında giyinmiş birisi. “Onları geberttiğimiz gibi geberteceğiz sizi de” demişti bir diğeri. Evin her yerini dağıtmışlar, abisini ve nenesini dövmüşlerdi. Sonra anne ve babasını alıp gitmişlerdi. Günler sonra sadece annesi Yade gelebilmişti. Ondan başka kimse sormamıştı annesine babasının nerede olduğunu. O sorduğunda ise annesi gözlerini kaçırıp ağlamıştı sadece.

Korkmuştu çocuk... Çok korkmuştu...

Biliyordu bu motor gürültülerini her duyduğunda evlerden bir kişi daha eksiliyordu.

Önce sert ayak sesleri geldi, ardı sıra bir çığlık koptu. Annesinin, Yade'nin çığlığıydı bu. Daha sonra ardı ardına silah sesleri. Oysa çocuk elleri-

nin bütün gücüyle kulaklarını kapamıştı. Çocuk kendine bütün sesleri yasaklamıştı. Ama duyuyordu işte.

Duyduğu o acı çığlık acımasız bir çizgi gibi geldi yerleşti yüzüne. Anası bu haliyle görse onu öper, sarıp sarmalardı. Ama anasının, Yade'nin çığlığıydı bu...

Çocuk yüzünde bir şeyin yürüdüğünü hissetti birden. Küçük bir karıncaydı bu. Küçücük bir karınca yürüyordu yüzünde. Hani arkadaşlarıyla birlikte yuvalarına çomak sokmuşlardı karıncaların, sonra güle oynaya evlerine gelmişlerdi ya, sonra bu motor gürültülerini en son duyduğunda, kendi yuvalarına çomak sokulduğunu anlamıştı da, kendisini karıncaya benzetmişti. Ve hemen ertesi gün soluk soluğa gidip bozdukları karınca yuvalarının yerini bulmaya çalışmıştı. Ama bulamamıştı.

Çocuğun yüzünde bir karınca yürüyordu. Elleriyle sımsıkı kapattığı kulaklarıyla her şeyi duyuyor, sımsıkı yumduğu gözleriyle her şeyi görüyordu çocuk.

Yüzünde karıncalar dolaşıyordu çocuğun. Yüzündeki karıncayı almak için değil yuvasını koruması gerektiğini anladığı için, önce gözlerini açtı. "Yade, Yade!..." diye haykırdı. Dışarı çıktı. Yağmur başladı.

Yade yerde çamurun üstünde yatıyordu. Yağmur Yade'nin üstüne yağıyordu. Yade ağlayamıyordu. Yade delik deşik edilmiş bedeniyle yerde yatıyordu. Yağmur, Yade'nin açık kalan avuçlarına ağlıyordu.

Çocuk ellerini kulaklarından aşağı aldı. Yade'nin açık kalan avuçlarından tutarak başını göğsüne yaslayıp, yanına uzandı. Kalk Yade, di-yordu çocuk... Yade kalk... Biliyordu Yade kalkmayacaktı, ama bilmesi yetmiyordu. O Yade'siz ne

yapardı...

Kalk Yade, dedi çocuk, Yade kalk... Ama Yade kalkmadı. Yade'nin açık kalan avuçlarına ağlıyordu yağmur... Çocuğun yüzünde karıncalar dolanıyordu.

TANINMAYAN ÇOCUK

Bir şubat akşamıydı. Yağmur yağıyordu. Bulutlar birbiri ardına geçerken gökyüzünden, insanlar şemsiyelerinin altında duraklarda beklerken yahut evlerinde oturmuş sohbetlere dalmışken... Küçük bir kız çocuğu dolaşıyordu zengin mahallesinin sokaklarında. Ayaklarında terlik vardı. Üzerinde yazlık bir elbise, bacakları çıplak, ufacık bir kız çocuğu... Ufacık... Zayıf...

Her akşam olduğu gibi bu akşam da dolaşıyordu bir başka zengin mahallesinin sokaklarında. Hedefi, sokağın sonundaki çöp tenekeleriydi. Küçük kızın elinde kendinden büyük bir torba vardı. Çöplerin arasında bir kayboluyor bir ortaya çıkıyor ve arada sırada bu torbaya bir şeyler koyuyordu. Bazen bir plastik şişe, bazen bir içecek kutusu, bazen bir parça kâğıt... En çok da boş içecek kutularını bulunca seviniyordu. Bunlar alüminyumdandı ve hurdacı en çok bu boş içecek kutularına para veriyordu. Bir poşet dolusu boş kutu tam 10 bin lira ediyordu; 10 bin lira ise bir ekmek. Bazen başka şeyler de alıyordu çöpten. Daha iki üç gün önce, şimdi ayağında olan terlikleri bulmuştu arka sokağın çöplüğünde... Bazen yiyecek bir şeyler de çıkıyordu.

"Bu zenginler amma da akılsız" diye düşünüyordu. Bunca şey hiç çöpe atılır mıydı? Ama sonra sanki birisi kendi kendisine söylediği bu düşünceyi duyacakmış gibi hemen susuyordu. Çünkü eğer zenginler bunları çöpe atmasaydı aç kalacaktı küçük kız.

Belki birçok şeyi henüz öğrenmemişti, ama açlığı çok iyi biliyordu küçük kız. O, daha sonra öğrenmişti bazı çocukların okula gidebildiğini. O daha sonra öğrenmişti şeker ya da çikolata yiyebildiklerini. Bazen durup bakardı; okuldan eve doğru yürüyen anne ve çocuğuna. İçine garip duygular kümelenirdi.

Bir keresinde kendi yaşlarında bir çocuk, durup onu seyretmişti çöpleri karıştırırken. Önce korkmuştu çöpleri karıştırıyor diye kızacağından, ne de olsa çöpte de olsalar topladıkları onlarındı, ama sonra çocuğun gülümsediğini görünce o da gülümsemişti. Günler önce bulduğu ve yemeğe kıyamadığı şekerlemeyi uzatmıştı ona. Ama diğeri “İyyyy ne iğrenç” deyip uzaklaşmıştı oradan. Küçük kız ise şaşkınlıkla arkasından bakakalmıştı ve “Evet evet, bu zenginler gerçekten çok akılsız, çocukları da öyle” diye söylenmişti.

Küçüklerden pek korkmazdı ama bu mahalenin büyüklerinden korkardı küçük kız. Bir keresinde bir sürü boş kutu bulmuş tam doldurmayaya başlamıştı ki, birisi onu kulağından yakalayıp “Seni pis küçük çingene, utanmıyor musun çöpleri karıştırmaya” diye bağırmıştı. Küçük kız tüm doğallığıyla bunu soru zannedip “yoo” diye cevap vermişti. Bunu duyan diğeri kulağını daha çok çekerek daha çok canını acıtmıştı. Sonra “valla billa, bir daha buraya gelmiycem” diyerek zor kurtulmuştu elinden adamın. Ama o günden sonra, her gece aynı evin önündeki çöp tenekelerini devirip kaçmayı bir oyun yapmıştı kendine.

Küçük kız çöplerin arasından doğruldu. Önündeki poşetlere baktı. Önünde çöpten ayıkladıklarıyla dolu iki poşet vardı. “Bu kadar yeter” diye düşündü. Bu iki poşeti ancak taşıyabilirdi. Hem bu ikisi iki ekmek yapardı. Adına ev dedikleri o yıkık dökük barakaya iki ekmek götürürse an-

nesi çok sevinecekti. Ama onun aklına yol boyunca hep aynı soru takıldı: “Acaba bir şekerleme kaç poşet boş içecek kutusu yapardı?”

ÇOCUĞUN TANIMASI

Babası sabah erkenden çıkıp gitmişti. Çocuk, gece geldiğini de duymuştu onun, sabah gittiğini de ama hiç ses çıkarmamıştı. Onu gördüğünü babasına duyurmamıştı. Biliyordu, daha 10 yaşında ya vardı ya yoktu ama biliyordu. Dün yaşadıklarını bir daha yaşamaya ne o ne de babası dayanabilirdi.

Dün kardeşiyle babasını bekliyorlardı sabırsızlıkla. Babası söz vermişti. Bütün istediklerini getirecekti. “Sana söz oğlum” demişti “Bugün iş bulacağım.” O hiçbir şey dememişti. Kardeşi sevinmişti. Çünkü iş, aş demektir. Çünkü iş okul demektir. Çünkü iş, babasının unuttuğu gülümseyen yüzünü tekrar görmek demektir.

Ama babası eve iş bulamadan gelmişti. Daha kapıdan girer girmez anlamıştı bunu çocuk. Ve hiçbir şey sormamıştı babasına ama bakışları yakalamıştı birbirini. Babasının yüzünde, dolaştığı bütün sokakların hüznünü, çaldığı bütün kapıların soğukluğunu görmüştü.

Babası dönüp arkasını odasına girdi. Kardeşi, ardından yürüdü babasının. Odanın açık kalan kapı aralığından babasına baktı. Babası ağlıyordu...

O gece sabaha kadar aynı soruyu cevaplamak için didindi. Babasını ağlarken gören kardeşi “Babamı kim dövmüş abi?” diye soruyordu. Cevaplayamıyordu bu soruyu. Bilmiyordu ki bu sorunun cevabını. Ama o gece bir daha hiçbir zaman unutmayacağı bir şeyi öğrendi: “Hiçbir çocuk babasını ağlarken görmemelidir. Hiç kimse bir çocuğun babasını dövmemelidir.”

“Annem olsaydı şimdi yanımızda” diye düşündü. “Böyle olmazdı hiçbir şey.” Ama biliyordu artık annesi yoktu ve bir daha hiç gelmeyecekti. Önceleri ona “Annen köye misafirlige gitti” demişlerdi. Sonra bir gün babası oturup karşısına “annen öldü” demişti.

İncecik dal gibi bir kadındı annesi. Ve terk edip giderken bu dünyayı daha da incelmışti. Yokluğun, yoksulluğun hastalığı kaplamıştı ciğerlerini. Her gün biraz daha erimişti ama hep “çalışmaktandır, yorgunluktandır, bu ay çok borcumuz oldu ya, sıkıntındandır” deyip geçiştirmişti.

Annesi fazla yaşamamıştı. Babası, elinde avucunda ne varsa harcaııp doktora götürmüştü onu ama yetmemişti. Geç kalmışlardı. Ama neden geç kaldıklarını hiç anlayamamıştı çocuk. Tıpkı babasını kimin dövdüğünü anlayamadığı gibi... Ya da babasının neden iş bulamadığını anlayamadığı gibi...

Neden iş bulamıyordu ki babası. Oysa iki sokak ötedeki oyuncakçı dükkânına her ay yeni yeni oyuncaklar geliyordu. Oysa köşedeki fırında her gün yeniden bir sürü ekmek pişiyordu. Oysa her yerde yeni yeni binalar, apartmanlar, evler yapılıyordu.

Neden babası iş bulamıyordu!

Kapı çaldı, babası içeri girdi. Yine bakışları karşılaştı. Elleri boştu babasının. O yine babasına hiçbir şey söyleyemedi. Babası yine odasına doğru gitti. Kapı yine aralık kalmıştı.

Kardeşi geldi aklına birden. Kardeşi uyuyordu. Buna sevindi.

Çocuk kafasında bütün sorulara cevap arasa da bugün kardeşinin ona “Babamı kim dövmüş” diye sormayacağına sevindi.

BÜLBÜL VE GÜL

Ülkelerden birinde, bahçeler içinde bir güzel bahçe varmış. Bahçenin ortasında küçük bir göl ve gölün dört bir yanını çevreleyen bin bir renkli çiçeklerin yurdu olan bahçe... Bahçenin sahibi gençler içinde bir genç erkek... Âşık olmuş güzeller içinde bir güzele... Güzel alımlı mı alımlı, ak tenli, kara gözlü bir ahu... Âşık her gün gizliden güzeli seyreder ama içini ona dökememiş bir türlü...

Dertlenirmiş gün geçtikçe ve oturup bahçenin en güzel yerine, bin bir güzellikteki çiçeklere ve renk renk kuşlara aşkını, yüreğinin kara sevdasını anlatan şarkılar söylörmüş. Bu yanık şarkıları duyan bir bülbül konuk olmuş bu bahçeye... Her gün bir ağacın dalına konar, dinlermiş aşığın içli, kara sevda yazgılı şarkılarını ve onunla birlikte söylemiş kendi ezgilerini... Bazen genç âşık susar bülbülü dinlermiş kendi yüreği gibi...

Bülbül pek üzölmüş bu gence... Gidip görmüş güzeli, kırk aynalı odasında, bir yeşil dal kendisiymiş yalnızca... Güzelin odasının penceresine uzanan kiraz ağacının dalına konup şakımış bir vakit... Beklemiş, güzel gönlünde tuttuğunu şarkılara döksün diye... Bülbül dile gelmeyen güzelin yanından ayrılmış, genç aşığın bahçesindeki bir dala konmuş yeniden... Sonra, bir gün dile gelmiş bülbül: "Böyle güzel bir bahçeye, böyle bir yüreğe kim hayır der ki" demiş... Cesaretlendirmiş aşığı...

Ama bülbülün kendisi de âşık olmuş gence...

Cesaretlenen âşık çıkmış güzeller içindeki o güzelin karşısına ve davet etmiş bahçeye... Demiş “senin aşkınla çapaladım her bir fidenin yatağını, senin aşkınla renklendirdim bahçeyi.” Güzel nazlana nazlana gelmiş, görmüş bahçeyi. Ama bir kusur aramış her baktığı yerde... Bulmuş onu da. “Al bir gül” demiş, “al bir gülü yok bu bahçenin... Al bir gülü yoksa bahçenin ne farkı var ki diğerlerinden...”

Genç âşık bunun üzerine çok dertlenmiş, hiç görmemiş al bir gül... Oysa gönlünü verdiği güzel, al bir gül ister bu bahçede. Bülbül âşık olduğu gencin derdine üzülmüş, öfkelenmiş güzele de... Çünkü al gül bulunmazmış her yerde, yetişmemiş kendi kendine.

Bülbül, bir vakitler bir masalcıdan duymuş, al gülfidanının olduğu bir yurt varmış yeryüzünde... Masalcı uzak, çorak, dikenli bir ülkeden bahsedermiş masalında. Çorak toprakları, sert kayalıkları geçmek zor imiş, geçse bile dikenlerin arasındaki al gül veren fidana ulaşmak imkânsızmış... Ancak gerçek bir âşık her engeli aşıp varınca dikenli bahçenin kenarına ve güzel sesi, yanık şarkılarıyla ikna ederse koruyucu dikenlerin yol vermesini ve kar havası esmeden ulaşırsa al gül veren fidana, fidan ölümü pahasına sunarmış al bir gülünü aşığa...

Masalcı kaç aşığın güle ulaşamadan can verdiği yahu sevdayı terk ettiğinden söz etmiş... Tek bir âşık ulaşmış gülfidanın yanına ve o zaman gülfidanı dile gelmiş: “Ey âşık, alıp götürereksin aşkın için gülümü... Oysa ben bulunmam ki her yerde. Alıp götürürsen gülümü, ben de bir daha yaşamam ki... O zaman, sen daha varmadan ülkene, benimle birlikte solacak elindeki gül de... Ama kar düşmeden toprağa, kara kış vurmadan

dallarına, bana dönüp kanından kan vereceğine söz verirsen al gülümü götür sevdiğine, ölmeyecek o gül de” demiş.

Âşık kararsız kalmış. Bunca zorluğu aşım gelmiş, gülfidanı kan ister... Verirse kanımı nasıl kavuşur sevdiğine... Vermezse, kandırırca fidanı, kıyarsa ona, bahçesinde gül ölür, yine kavuşamaz sevdiğine, çünkü al bir gül ister aşkı için...

Oturmuş masaldaki âşık al gülfidanının karşısına, düşünmüş gündüz gece... Ve o düşünürken böyle kara kara, dikenlerin arasında bir bülbül şakımış gündüz gece: “Değer mi bulunmaz al güle bir sevda?”

Değer mi bir güzele tatlı can?

Değer mi yaşam sevdasızlığa?”

Bülbül masalcının anlattığı hikâyeyi buraya kadar anlatmış genç aşığa, ama sonunu anlatmadan bırakmış...

Âşık sormuş sonunu, bülbül susmuş... Âşık “hadi anlat, nasıl bir yol bulmuş o âşık. Nasıl kavuşmuş o yâre...” demiş. Bülbül kendi dilinde şakımış, söylememiş masalın sonunu. Oysa masaldaki âşık, gündüz ve gecenin sonunda, fidanla anlaşmayı kabul etmiş, sevdasız yaşanmayacağına ama al güle de kıyılmayacağına sevdiğine bir gün bile olsa kavuşmaya, sevdasını sonsuz kılmaya, karar vermiş, ol masalda...

Genç âşık bülbülün anlatımından al gülfidanının bir yurdu olduğuna, bu masala inanmış ve al gülün yurdunu bulmaya, ondan bir gül alıp bahçesine getirmeye ve sevdiği güzele gösterip kavuşmaya karar vermiş...

Bülbül âşık olduğu bu gencin ölümünü hiç istemese de kararından döndüremeyince ona bu yolda eşlik etmiş.

Bülbül ile aşkı o uzun ve zorlu yolu birlikte gitmişler. Birçok yurt gezmişler, birçok umutsuz-

luğu, birçok engeli aşmışlar... Karşılarına çıkan insana ve kuşlara al gülün yurdunu sormuşlar... Kimi gülmüş, kimi susmuş, kimi ol masalı sonu olmadan bir kez daha anlatmış... Masalın sonunu demeye yetecek söz, dayanacak gözyaşı bulunmadığından ve hepsinden öte her sevdanın yolu kendi yatağını açtığından kimse demez olmuş masalın sonunu...

Bülbül ile âşık en sonunda dikenli bahçenin sınırına varmışlar. Aşığın güzel sesi yüreğinin yan-kısını günlerce duyurmuş dört bir yana. Bülbül almış sözü şakımış en içli şarkıları, aşkmış onun da yüreğine düşen... Bülbül gönlünü verdiği bu gencin ölümüne razı değilmiş... Dile gelmiş: “Birlikte söyleyelim şarkılarımızı ama açılırsa, yol verirse dikenler, izin ver, ben koparayım gülü” demiş. Âşık hala anlamamış bülbülün kendisine gönül verdiğini... “Kabul” demiş. Bülbül bütün aşkıyla, yüreği dağlı söylemiş ezgileri... Dikenler açılmış ama bülbülün geçeceği kadar.

Güle varmış bülbül ve ol masaldaki âşık gibi al gülfidanının anlaşmasını kabul etmiş. Sonra alıp gülü gencin avucuna bırakmış ve düşmüşler yola. Yolun yarısına vardıklarında bülbül havada kar kokusunu alınca hop etmiş yüreği, gülfidanını ve bundan sonraki kara sevdalılarının umudunu düşünüp o gece habersiz ayrılmış gençten... Geri dönmüş al gülfidanının yanına, fidan can çekişiyormuş... Bülbül kara sevda yazgılı, içli şarkılarıyla gülfidanına vermiş kanını...

Âşık o sabah uyandığında yanında bulamayınca bülbülü ıssız hissetmiş kendini ama ol masalı çoktan unutmuş, bir kez bile sormamış bülbüle “nasıl aldın gülü?” Bir an önce bahçesine ve güzele kavuşma hülyaları ile yoluna devam etmiş... Günlerden bir gün varmış bahçesine...

Bahçesi yokluğunda bir çalıya dönmüş.

Günlerce çalışmış didinmiş, güzelleştirmiş yeneden bahçesini, al gülü ekmiş, büyütmüş ama tek bir bülbül, tek bir kuş ötmez olmuş bahçesinde... Bülbülün sesiyle coşan çiçekler onun yokluğunda soluyormuş, al gül açmadan büküyormuş boynunu...

Yine de âşık güzeli getirmiş bahçesine, göstermiş al gülü ama aşığa güzel, güzel görünmüyormuş artık. Güzelin kibri daha büyükmüş güzelliğinden... Ve âşık söyleyemez olmuş en tatlı, en yanık şarkıları, bülbülün şakıyışı olmadan...

Bir gün karar vermiş âşık, al gülfidanının yurduna bir daha gitmeye, ol masalı hatırlayınca... Bülbülü orada bulacağına inanmış kendi aklınca... Düşmüş yola, arkasında bırakmış bahçeyi ve güzelliğinden daha büyük kibri olan vefasız aşkını...

Yolda giderken bir masalciya rastlamış... Masalcının etrafında bülbüller ötüyormuş. Masalci anlatırken masalı bülbüllerin konuştuğu yerde al gül açıp kayboluyormuş. Âşık dikilince masalcının karşısına masalci susmuş, bülbüller gitmiş... Âşık yalvarmış masalciya, "demin söylediğin masalı bana da anlat! Bir bülbülle al gülden söz ediyordun geldiğimde. Bana da anlat masalı" demiş. Ne kadar yalvardıysa nafile çözememiş masalcının dilini... Bir gün âşık bir kayanın dibine saklanmış gizliden... Masalci ise, bülbüller konunca etrafına gizlenen âşıktan habersiz başlamış anlatmaya...

Âşık masalı dinledikçe kor bir ateş gibi yanmış yüreği, ağlamış kayanın dibinde yana yana... Çünkü masalci bülbülün aşkını anlatıyormuş... Onun aşkının, dikenleri nasıl dize getirdiğini, bir al gül açan fidanın şimdi onun sesinin güzelliği ve yüreğinin kanıyla nasıl gül bahçesine döndüğünü... Âşık olduğu gencin kör tutkusuyla ol masalı unutmamasını, vefasızlığını, güzelin kibrini, bül-

bülün sevdasını anlatıyormuş masalcı... Ancak o zaman bütün aklı ve yüreğiyle anlamış âşık bül-bülün kendisine anlattığı ol masalı, al gülfidanıyla yaptığı anlaşmayı...

Ağlaya ağlaya, yana yana yüreği, varmış al gülfidanının yurduna... Kayalıklardan aşağılara baktığında görmüş masalcının sözünü ettiği al gül bahçesini; dikenler küçülmüş ve onların arasında onlarca bülbül yuva kurmuş...

Yana yana, kederli ve yaralı şarkılarıyla en büyük, en ihtiyar gülfidanının yanına varmış, bül-bülünü bahçeden istemiş... Aldığı al gülün açma-dan solduğunu, boynunu yaralı bir ceylân gibi büktüğünü söylemiş... Güzelin yalan olduğunu... Aşkını bilmediğini, bülbülün şarkılarını istemiş... Sonra yorgun düşünce uyumuş göz yaşları koy-nunda, fidanın ayakları dibinde böylece uyurken bir düş görmüş...

Rüyasında fidan dile gelmiş, elinden tutup onu, bülbülle anlaşma yaptığı o zamana götürmüş aşığı... Hem anlatmış hem göstermiş olan biteni: "Bülbül en yanık şarkılarıyla şakıyınca dayanamadım... Emir verdim koruyucu dikenlere, yalnız onun geçebileceği kadar açılın dedim. Göreyim o güzel sesin sahibini, yüreğini göreyim dedim. Sonra yanıma, şuraya kondu bülbül... Renk renkti tüyleri, büyülüydü sesi... Gözlerinden yaş dökülüyordu küçük küçük... Ve akarken gözlerinden yaşlar değişti görüntüsü de... Allı yeşilli, sarılı beyazlı elbiseler içinde güzeller güzeli bir kız oldu o anda... Anlattı her şeyi bir bir... Yaptık anlaşmamızı ve alıp gülü kanatlandı bir bülbül olarak dikenlerin ötesine...

Sonra kar düşmeden dalıma, kuru, acımasız soğuk yakarken canımı, döndü geri şakıdı bülbül aylı gece boyunca.

"Değer mi bulunmaz al güle bir sevda?"

Değer mi bir güzele tatlı can?
Değer mi yaşam sevdasızlığa?”

Âşık bülbülün cansız bedenini bir güzel kızın görüntüsünde gördüğü anda uyandı yandı ağlayarak... Bülbül bir güzel kızdı, kız bir güzel sesli bülbüldü, âşık kördü, güzel kibirli...

Önsöz Dergisi, 14.Sayı

Dipnot: Masal dinlemek isteyip masalın olmadığı bir zamanda, “aşk, bülbül ve gül” masalı varsa onlara özenilmiştir.

GÖRÜŞ GÜNÜ

Kadın sedirde oturan kocasının yanına yaklaşmış bir köşeye oturdu. Kocasını önce tatlı dille ikna etmeye çalıştı.

“Kaç yıldır kızımı göremiyorum. Geçen sen gittin, beni götürmedin. Önceki sene yaylaya erken çıktık, sonra hasta oldum diye beni götürmedin. Bildir oğlan kız kaçırdı diye bir yığın çekişmeden, düğün-dernek hazırlığından yine göremedim, gidemedim. Bu yıl bahar başına, söz veriydin, gelin hamile, nereye gideceğiz dedin... ama kalktın, kendin gittin. Sen onun babasıysan, ben de anasıyım. Benim yüreğimin yerinde taş mı var sanıyon... Nere gitsem gözümün önünde... onun teyy çocukken diktiği fideler büyüdü, kaç kez yemiş verdi... kızım bu ağaçların bir kez bile yemişini yemedi... tarlaya gidiyom, sanıyom kızım orda beni bekliyor, oturmuş bağların üzerine benden ekmek bekliyo diye kel tepeyi aşıyom... bağlar yerde, oturan başkaları... benim yüreğim taştan değil ki... Diyon ki, gidip görünce, sonra hasta oluyorsun... Kurban olduğum Hızır da biliyo ya, ben görmeyince de hasta oluyom... hiç değil görünce hasta olduğumu unutuyom... Ağrılarım yokmuş sanıyom...”

Kadın kapıp koy vermişti kendini... anlattıkça anlatası geliyordu. Arada bir susup kocasına bakıyor, onun “İyi! Hadi o zaman hazırlan! Ben de gidip biletleri alayım!” demesini bekliyordu.

Kocası yüzünü pencereden tarafa dönmüş, çıt çıkarmıyor, bir kez olsun kadının yüzüne bakmıyordu. Kadın biraz daha konuştu, bir şey değişmeyince, yumuşak yumuşak konuşmayı bıraktı.

- Benim yüreğim değil ama seninki taş kesilmiş sanki!.. Tabi n'olacak ki, bu dünyada her şey sana serbest, her şey sana kolay! Sen, bi gökten ha deyince yağmuru yağdıramazsın, bi de ölüyü diriltemezsin. Bunları da yapabilseydi bu erkek milleti, artık sizin zalimliğinizden hepten kırılıp giderdi kadınlar!

Bana bak bana! Bu çocukların hepsini ben doğurdum! Hepinize, hasta oldum, iyi oldum ben hizmet ettim! Sen işe gidip para kazanmakla yetinirken, ben elime verdiğin üç kuruşla bütün ihtiyaçlarınızı görmeye çalıştım. Hem ben mi istedim çalışmamayı... Ah, ah! Bilseydim, bu dünyada, hiç görülmeyecek yaptıklarım, kimseyi dinlemez ben de bir işe girerdim... Bulunurdu nasıl olsa bana göre de bir iş... Olmadı ben öğrenirdim işi... Sankim sen, anandan doğdun bildin bütün işleri... Hem işleri bilsen n'olur, bunca yıllık karına kızını görmeyi çok görüyorsun..."

Adam hiç istifini bozmadı, yüzünü dönmedi. Elini aklaşmış seyrelmiş saçlarına götürdü, sanki bir rüzgâr onları dağıtmış gibi düzeltti şöyle bir... Onlarca çizginin toplandığı göz çevresinde çizgiler daha derin bir hal aldı.

Küçük gözlerini pencereden görünen dut ağaçlarına sabitlemişti. Dutlar bir-iki kalmaz şerbetlenecekti. Kızının gelişine kadar hepsi olgunlaşmış olacaktı. Dutlar, kızılıklar, armutlar... o hepsini severdi, yine kedi gibi bir çırpıda bütün ağaçlara tırmanacak ama sonra "Baba! Bana yardım et, inemiyorum" diyecekti, o da ona "çıkarken çıktın, şimdi de kendin in" diye kızacak, sonra yardıma kalktığında bu sefer kızı "Tamam, ben ine-

ceğim! Kimseden yardım istemiyorum” diyecekti... ama yine de kızı inene kadar bekleyecekti ağacın dibinde... Hep böyle olmamış mıydı?

-Sen hakikatten insanı çıldırtırsın... Bak! Bak o pencereden... Sen daha çok beklersin, çok bakarsın ordan...

Hele söyle bana, bilet alıyor musun, almıyor musun?

Sustu, kesip atmak istemiyordu. Kaç gündür aynı konuşmaları buraya getirip bırakıyordu.

Ertesi gün kocası kasabaya ineceğini söyleyince,

-Dur! Bende geleceğim! dedi.

-Senin ne işin var?

-Senin ne işin varsa, benim de o işim var! Bekle! Hemen üstümü giyerim. Valla, yemin ediyom beklemez gidersen, kendim çıkarım yola... Sanki bilmediğim yol mu?

Adam bir şey söylemedi. Çıktı evden, ufak ufak yol aldı. Pek uzaklaşmamış, evin karşısına düşen tepeye, Kilisebeli denen yere varmamıştı ki, yanında nefesi kesilmiş karısını buldu. Kadının kocası hiçbir şey yokmuş gibi konuşmaya başladı.

-Dün gece bir düş gördüm, dedi. Nazlı kızıyla onun arkadaşı Sevgi Kilisebelinden bu yana seğirtiyorlardı. “Babaaaa, baba... biz geldik... Hepimizi bıraktılar. Biz geldik...” diyorlardı... Bende seninle aha böyle yürüyorduk,

- Şurdaki pelitin orda kavuştuk... Sen ağlıyordun... Sana diyorum “Bak! Kaç gündür başımın etini yiyordun, kızımı göremedim diye... Demedim mi gelecek...

-He, ben ağlıyom, sen gülüyordun sanki...

-Yav, sana da bir şey anlatılmıyor...

İkisi de sustu... pelit ağacını geçip gittiler, adam kafasını bir ara çevirip geri baktı...

İki gün sonra... Sabahın erken saatinde var-

dıkları otogarda eşyalarını şirketin emanetine bırakıp metroya geçtiler.

-Buraya mı getirmişler kızımı, dedi kadın.

-He... Kendi istemiş.

-Kilo almış mıdır?

-Kendin görürsün...

Cezaevi önünde bir saat geçti... kuyruk daha da uzadı. Kapı görevlisine soruldu, daha vakit gelmediği söylendi... Bir saat daha geçince azar azar ziyaretçiler içeri alınmaya başlandı.

Kadın sordu: "Bizi neden almıyorlar"

Adam kadının sorusunu görevliye sordu. Aldığı yanıtla karısının yanına geçti... "Bizim kızın görüş saati en sonmuş... istersen gidip bir şeyler yiyelim... daha çok var..."

-Yok, ben burda bekleyecem...

-İyi... O zaman ben gidip şuradan ekmek arası bir şey alıp geleyim.

-Olur... Sen bilirsin...

Saatler geçti...

-Bizi almayacaklar mı?

-Niye almasınlar... Kimliğimiz yanımızda... Kütükten çıkardığımız kâğıtta cebimde... Başka da bir şey istemiyorlar...

Gidip bir kez daha görevliyle konuştular. Saatin geldiğini öğrenince kadını bir heyecan sardı. Günlerdir kocasına onca dil dökmüştü. Bu yaşta, o kadar hastalığına rağmen saatler süren otobüs yolculuğuna sesini çıkarmadan katlanmıştı. Kapıda altı saat boyunca kaç kez bayılacak gibi olduysa da kimseye bildirmeden ayakta kalmayı başarmıştı.

"Sonunda bir kez daha kızımı göreceğim... Bir daha ne zaman gelip görmek kısmet olur ki... Yaşlıyım, hastayım... bir ayağım çukurda artık benim... Hem bugün bir de açık görüşmüş... o cezaevine girdiğinden beri, on bir yıl..."

-Bayan! Kimliğiniz?

-Adınız — soyadınız?

-Nesi oluyorsunuz?

-Hangi suçtan?

-Burada siyasi yok! Hangi suçtan?

-Bayan! Siyasi yok, terör suçluları var! Terör yani!..

-Peki, peki, şu tarafa geçin, üstünüz aranacak...

Görevli kadının verdiği bilgileri ağır ağır ve dünyanın en büyük işini yapar ciddiyetle kaydetti, önündeki bilgilerle karşılaştırdı... iki dakikada tamamlanacak iş, on dakikada bitmemişti ama henüz bütün kayıt bölümlerinden geçilmemişti de.

Kadın ve kocası kimlik bilgileri alındıktan, üst araması yapıldıktan sonra başka bir kısma gönderildiler. Aynı şeyler orada da tekrarlandı, aynı yavaşlıkta ve ciddiyette sürdü işlemler... Yalnız bu sefer üst aramasının yanında retina taraması da vardı. Adam daha önce geldiğinden tüm bu işlemleri biliyordu. Kadın ise her işlemten sonra kızını şimdi göreceğim düşünce kapılıyordu... kocası, retina okuma kısmını tarif etti.

-Burada gözüne bakacaklar. Yani gözünün izini alacaklar, çıkarken sen misin değil misin anlamak için...

-Niye, kimliğimden anlayamıyorlar mı?

-Öyleymiş... İçerdekiler kaçamasın diye...

Retina okuma kısmında dakikalarca kaldılar. Makine bir gözü okuyor, diğerini boş geçiyordu... Görevli tekrar tekrar denedi, ama sonuç aynıydı.

-Bayan! Gözünüzde ne var?

-Ne olacak kızım gözümde?!

-Bayan gözünüzün birinden iz alamıyoruz. Bu işlem bitmeden sizi içeri alamayız.

Kadın tedirgin oldu. Sonra birden gözünün

olmayışından böyle olduğu aklına geldi... öyle çok zaman olmuştu ki gözünü kaybedeli... Yirmi beş senedir bir gözünün yerinde göz gibi duran ama ne gören ne hareket eden bir cam vardı... Birkaç günde bir tıpkı takma dişler gibi onu göz çukurundan çıkarıp ilaçlı suya koyar, sonra yine takardı... İlk yıllar gözünün olmayışı onun için kederli günler; yarım olmak anlamına geliyordu. Uzun yıllardan sonra, başka hastalıkları çıkıp, iyice yaşlanınca gözünün olmayışına da alışmıştı. Ama gözü olmadığı için başına böyle bir sorun geleceğini hiç tahmin bile etmemişti...

-Şey... Kızım, benim gözüm takmadır... isterseniz çıkarayım şimdi, diyebilirdi...

-Takma mı?

-Karımın bu gözü camdır. Şimdi izin verinde geçelim, diye araya girdi adam...

-Olmaz! Geçemezsiniz! Bekleyin şurada... Ben yukarıya haber vereceğim... sormam lazım...

-İyi sor kızım da, çabuk olun, dedi kadın karma karışık olmuş duygularla...

-Çabuğu yok... Soracağım, şurada bekleyin...

Dakikalar sonra "yukardan" sorumlu personel geldi... Görevliler önce kendi aralarında konuşular, sonra:

-Bir daha retina okumaya geçin...

-Daha önce geçtim ya... bu gözüm yok benim, çıkarayım da bakın...

-Teyze, tamam! Geç şöyle...!

Yeniden bakıldı, görevliler kendi aralarında yeniden fısıldadıktan sonra kadına sordular:

-Senin gözünün olmadığını ispatlayan doktor raporun var mı?

-Rapor?!

Karı-koca birbirlerine baktılar. Adam:

-Karım yirmi beş yıl önce kaybetti gözünü, şimdi nerden bulacağız raporu ki!

-O zaman olmaz içeri alamayız... Şimdi burayı daha fazla oyalamayın, geri dönün...

-Kızım biz uzaktan geldik! Kaç yıldır kızımı görmüyorum... On bir yıldır içerde... hiç elini tutmuş değilim... Şimdi nasıl göstermezsiniz kızımı...

-Bayan... Rapor getirince görüşürsünüz... Ben burada kural ne diyorsa onu yaparım... Lütfen çıkın artık...

-Rapor alınca benim gözümün olmadığını mı anlayacaksınız... Aha işte, yok gözüm...

Gözünü çıkarıp eline aldı, görevlilerin burnunun ucuna uzattı. Personel bu ani hareketlenmeden önce irkildi, ardından el içinde bir gözle karşılaşmadan tiksinti duyanlar yüzlerini öte yana çevirdi...

-Bayan! Çekin şunu! Tamam, gözünüz yok, gördük... ama bunun doktor raporu olmalı, ne olduğunu nerden bileceğiz... Sonra bizi sorumlu tutuyorlar...

Adam araya girdi, karısının gözünü tuttuğu elini, eline aldı;

-Hadi gidelim... tamam, dedi.

-Hayır, ben hiçbir yere gitmiyorum. Ben yıllardır kızımı görmüyorum, onca yoldan geldim... Evet, benim gözüm yok... Bakın! Yok! Aha, bakın gözümün içine de bakın! Yok!

Görevlilerden biri telefonla "yukarı"yı aradı. Amirine durumu anlattı, aldığı cevapla daha bir kendinden emin, güvenle kadına döndü.

-Yok! Aradım müdürümü söyledim... Olmaz diyor. Mevzuat böyle... Raporunu getirirsen olur... Şimdi hemen çıkın buradan.

Bir-iki personel kadının kolundan tutmaya çalıştı, kadın hiddetle çıkıştı onlara...

-Kimlik dediniz verdim, arama dediniz geçtim... Şeytan görmüş gibi baktınız, söz etmedim... Gözüm yok diye içeri almıyorsunuz, siz de hiç mi

din-iman, vicdan kalmadı...

Adam, personele "Tamam, dokunmayın siz... ben hallederim, dedi... Karısının koluna girip, "Hadi gidelim..." dedi, onu teskin etmeye çalışarak yürüdü... Kadın teskin olmaktan uzak bütün kırıklığı, acısıyla söylenmeyi sürdürdü. Bir daha ne zaman görürüm ki...

Önsöz Dergisi, 15.Sayı

HİZMETÇİ KIZ

Bahçenin yazlık bölümünde öylece durmuş ağaçların kımıldanışını izliyor, sigaramı içiyordum. Yeni romanıma başlamak için her şey hazır. Yazacaktım ama aklıma başlangıç için güzel bir cümle gelmiyordu. Saatler böylece geçiyordu. Birden aslında geçenin yalnızca saatler olmadığını fark ettim. Ömrümün sonuna gelmiştim. Gördüğüm bu eller gerçekten benim miydi? Bu kadar cirkinleşmiş, ihtiyarlamış ellerim hangi arada olmuştu. Olabilir miydi? Ama ne vakit? Büyük bir korku ve dehşet içinde eve girdim. İhtiyarlık kadar insanı kahreden ne vardı şu dünyada! Hayır, benim için bu mümkün olamazdı. Hem de henüz bu yaşımdayken. Bu ihtiyar ellerin sahibi yüzü ve vücudu görmeliydim. Aynaya yaklaştığım o anda ise bundan o kadar da emin olmadığını anladım. Evet, korkuyordum. Ya? Durdum. Başım dönüyordu. Gergilikten bitkin hale gelmiş bedenimi, yıllanmış koltuğumun üzerine bırakıverdim. Bu an, bu dakikalar bir rüya olmalıydı. Kesinlikle öyle olmalı! Kendimi buna inandırmış bir halde koltukta uykudan uyanmak için gözlerimi kapattım. Biliyorum uyanmak için gözleri açmak lazım ancak şimdi kapatacak, sonra rüya sona erdiğinde yeniden açacaktım.

Şükürler olsun ki, tam da düşündüğüm gibi oldu. Uyandığımda yine o koltukta oturuyordum.

Bir hayli dinlenmişim ve içimde kaynayan bir gençlik enerjisi vardı. Üstelik acıkmışım da. Mutfığa kadar gidip kendime bir şeyler hazırlamam gerekiyordu. Çünkü bugün hizmetçi kıza izin vermişim. Kahretsin bu kadar acıkmışken hizmetçi kızın olmaması ne üzücüydü. Yine de açlığım ve kaynağım enerjim bu üzüntünün hemen üstesinden geldi. Merdivenlerden bir çırpıda mutfığa inerken burnuma da mis gibi yemek kokuları geliyordu. Herhalde hizmetçi kız nişanlısıyla görüşemediği için gelmiş bana yemek pişirmişti. İşte bu harika bir şey!

-Sevgilim uyandın mı, diyen ses, yüz, hizmetçinin ta kendisiydi. Ama bu sözler yanlış olmalıydı. Aptal kız acaba ben uyurken sevgilisini mi buraya getirmişti. Bu ne cesaret! Yine de onu bozmak, utandırmak istemedim. Duymamışlıktan gelerek:

-İyi ki buradasınız. Galiba en sevdiğim Fransız yemeğini pişirmişsiniz! Hemen yemek odasını yemek için hazırlarsanız iyi olur!

Hizmetçi kızın yüzündeki şaşkınlık ifadesi öyle komikti ki, yukarı yemek için hazırlanmaya çıkarken içimden gülüp duruyordum. Ben yukarı çıkarken yine sevgilisine sesleniyordu. Bu kadarı da arsızlıktı ya, onu kovamazdım. Çünkü bu kız hep benim en sevdiğim yemekleri yapıyor, eski hizmetçimizi hiç aratmıyordu. Ah! Eski hizmetçimiz o kadar yaşlanmıştı ki, onu emekliye ayırmak zorunda kalmıştık. Bu gerçekten de çok üzücü olmuştu benim için! Annem -daha o zaman sevgili annem hayattaydı- ondan sonraki bütün hizmetçilere hep onun adıyla seslendi. Sonra birçok hizmetçi aldım ama hiçbirisi eski hizmetçimizin yerini tutmadığından bir süre denedikten sonra hepsini gönderdim, üstelik bu hizmetçi kız, evin düzeniyle de uğraşıyordu ve bu benim için harikaydı. Çün-

kü evde dolaşan ne kadar az insan varsa ben de o kadar düşüncelerimle kalabilir, eserlerimle daha huzurlu biçimde uğraşabilirdim.

Hazırlanıp yemek odasına indiğimde masanın üstüne iki servis açıldığını fark ettim.

“Gülbahar misafir mi var.” diye seslendiysem de o hiçbir cevap vermedi. Bu kız acaba nişanlısıyla kavga mı etti? Bu kadar dalgınlık da neyin nesî? Aman canım bana ne şimdi bunlardan? Hemen yemeğe geçtim. Her zamanki gibi nefis olmuştu.

“Aşk olsun sevgilim, benim hazırlanmamı beklemeden oturmuşsun yemeğe. Ama seni bağışlıyorum. Çünkü bu sıralar öyle çalışıyorsun ki, varlığımı tamamen unutmuş haldesin. Haberin olsun bu davranışların beni fena halde incitiyor!”

Bu sefer ben şaşkınlıktan öylesine aptallaşmış bir biçimde ona bakıyordum ki, yüksek sesle alaycı kahkahaları beni kendime getirdi. Yook, hayır bu kız bugün hiç iyi değil. İnanamıyorum beni sevgili zannediyor! Zavalıcık! Hasta olmalı. Aman tanrım, acaba hastalığı bulaşıcı mı? Psikolojik bir travma içinde olmalı! Evet! Öyle olmalı ki, bu durumda korkmam gereksiz! Bulaşıcı olamaz!

–Çok iyi bir terapistim var. Biliyorsunuz, Çiğdem Hanım’ı! Ona sizin için bir randevu alacağım. Merak etmeyin ücretini ben karşılayacağım. Çünkü... Devamını getirmek istemedim. Gereksiz bir açıklamaya girişiyordum. Karşımdaki her ne kadar vazgeçmek istemediğim bir hizmetçi de olsa, sonuçta buradaki hizmetçilerden biriydi. Ve hiçbir hizmetliye açıklama yapılmayacağını sevgili babacığım öğretmişti!

–Bana neden randevu alacağımı öğrenebilir miyim?

–Durumun farkında değilsiniz! Hemen Çiğdem Hanım’ı arayacağım merak etmeyin!

Daha fazla konuşmak, hatta zavallı kızın bu

haline tanık olmamak için derhal masadan kalktım.

–Ama sevgilim, yemeğini bitirmedin. Beni yine masada yalnız mı bırakacaksın? Senin bu haline öyle üzülüyorum ki. Oysa geçen yıl, birlikte gittiğimiz Paris gezisinde ne büyüğü aşk sözleri veriyordun. Döndüğümüzden beri yokmuşum gibi davranıyorsun.

Artık onun yüzüne bakamıyordum. Bütün sözleri beni öylesine korkutmaya başlamıştı ki, hastalığı çok ilerlemiş olmalıydı. Arkamı hiç dönmeden ve koşar adımlarla çalışma odama giderken:

–Yarın öğleye kadar hiçbir biçimde rahatsız edilmek istemiyorum. Lütfen bana bir şey de getirmeyin!

Çalışma odama çıktığımda kapıyı sıkıca kapatıp üstüme kilitledim. Şimdi tek başıma her şeyi bugünün başından itibaren yeniden ele almalıydım. Ama öylesine gergindim ki, düşünemiyordum. Sonra birden doktora telefon etmek geldi aklıma. Hemen onu arayıp yarın acil olarak buraya gelmesini rica ettim. Gerginliğim sesime de yansımış olacak ki, Çiğdem Hanım bu akşam da gelebileceğini söyledi. Ah! Tabii ya, bu akşam... Neden bu teklifi kabul etmedim! Gerginliğimden düşünemiyordum da o yüzden. Acaba yeniden mi arasam? Yok, hayır! Hem bana da düşünmek için biraz zaman kalmış olur. Evet, böylesi daha iyi!

Eserlerimde yaptığım o ince titizliği şimdi kendime ve bu gerçeklik duygusunu yitirmiş kız için yapmalıyım.

Sabah kalktığımda ne yaptım? Bir gün önceden planladığım gibi... Hayır olmuyor! Olmuyor hatırlayamıyorum neyi planlamıştım? Ama ben her günümü bir gün önceden, hatta çalışmalarımın yoğunluğu ve şirketin o haftaki imzalamam

gereken evraklarına göre çok daha önceden planlarım.

Önce sakin olmalıyım! Uyusam mı acaba? Tabii ya, uyumuştum ve kötü bir kâbus görmüştüm. Ellerimi çillenmiş ve buruşmuş bir halde görüp korkmuştum. Ellerim şimdi eski halinde. Bakımlı, genç ve zarif... Galiba şurada, şurada, bir de şurada birkaç çil var. Bunlar ne zaman oluştu ki? Burada bir ayna olacaktı. Hah, işte masamın üzerinde duruyor. Hayır, hayır bakmayacağım! Neden bakacakmışım ki, sadece bir rüya yüzünden mi? Benim gibi daima kontrolünü koruyan biri için fazla mantık dışı! İlgilenmem gereken şey bu kızcağzın zavallı durumu! Bu hizmetçiyi kaybetmek istemiyorum. Ama iyileşemezse, bu sefer mağdur olan ben olacağım.

Beni daima dinlendirmiş olan çalışma odamı seviyorum. Pencereyi biraz açıp temiz hava almalıyım. Aman tanrım bahçenin peyzajlarını kim böyle değiştirdi. Ah, tabii ya, nasıl unuttum. Çiğdem Hanım kendi peyzajcısını gönderecekti. Ne kadar da çabuk bitirmiş işini! Hayret hiç rahatsız da etmedi beni. Ama yine de fikrimi alsaydı daha iyi olacaktı. Görüyor musun şu hizmetçi kızın yaptığını, peyzaj ustasının geldiğini bana haber verme zahmetinde bile bulunmamış. Bu ne kendini bilmezlik canım! Buranın sahibi ben miyim, o mu? Haddini iyice aşıyor! Ne güzelmiş oradaki açelyaların rengi... Bir su gibi akmış çiçekleri taçlandırmış adeta. Neyse bağışlasam iyi olur. Biraz basit çiçekler kullanılmış ama olsun, düzenleme çok iyi tasarlanmış. Bahçe olduğundan daha büyük görünmüş. Üstelik...

Aa, tanrım, buradaki sabahları çalıştığım masamı kaldırmışlar! İşte bu felaket? Şimdi sorarım bunun hesabını! Bu ne cüret canım! Gayet iyi biliniyor ki, sonbaharlarda sabahtan öğleye kadar hep burada çalışırım! Neyse daha sonbahara bir

ay var! Bunu yarın öğleden sonra da konuşabilirim. Yarına kadar bu odadan çıkamam. Kahretsin kendi evimde, kendi odamda hapis kaldım! Bugünümün berbat olduğu yetmezmiş gibi yarın da boşa geçecek gibi görünüyor. Çiğdem Hanım'ın bu kızın rahatsızlığını çözdükten sonra biraz benimle de ilgilenmesini rica etmeliyim. Ona anlatacak şeyler epey birikti.

Buraya geliş nedenim üzerine düşünsem daha iyi olacak. Bir kez daha deneyeyim. Bu aptal kız neler demişti? Paris gezisi? Nasıl olur, ben Paris'e tek gittim. Evet, orda Maria ile tanıştım. Annesinin bir Türk oluşuna ise çok şaşırılmıştım. Onunla birkaç gün geçirdim. Hatta bana Paris'in gizli yerlerini öğretmişti. Ama Paris'ten, Fransa'dan çok sıkıldığını ve Roma'ya taşınmak istediğini söylemişti. Bunu söyleyerek de beni kendinden bir anda uzaklaştırmıştı. Ben de ona: "Ha, İtalya bana Avrupa gibi gelmiyor" demiştim. Şimdi İtalya'dadır belki. İtalyan erkekleri kesin ona bayağı kurlar yapıyordur. Böylece o da, Paris'i terk ettiğine pişman olmuştur. Ah Maria!

Neyse, şimdi problem Maria değil, Gülbahar! Küçük aptal kendini Maria'nın yerine koymuş! Fakat ona bunlardan hiç söz ettiğimi hatırlamıyorum. Güçlü bir hayal gücü var anlaşılır. Ama ben Maria'ya bile büyümlü aşk sözleri söylemedim ki, ona söyleyebileyim, hatta ona hiç söyleme ihtimali yok. İlk romanım Aşkın Büyümlü Çömlü'nü okumuş olmalı!

Tabii, tabii ya, ona en son bu kitabı vermiştim. İşte bu gerçekten de komik. Ordaki güzel, alımlı ve yükselmek için erkeklerin cüzdanlarına bakan Gonca gibi. Romanım onu çok etkilemiş! Ama anlamadığı kesin. Çünkü ben o romanı kadınların gerçek yüzlerine ilişkin bir tenkit olarak yazmıştım. Ah o roman bana nelere mal olmuştu!

Sevgili babacığımınla şirket işleri yüzünden sürekli kavgalar etmiştik. Beni şirketin basit bir çalışanı yapmak istiyordu. Adeta yeteneklerimi göremiyordu. Sonunda romanım bittiğinde ve basılıp gün ışığına çıktığında “Haklısın sen bu işlere uygun değilsin” demişti. Ama bunda da yanıldı. Onun yokluğunda şirket işleriyle de gayet güzel uğraşıyorum.

Yine Gülbahar’dan koptu düşüncelerim! Gülbahar şimdi Gonca zannediyor kendini. Fakat nasıl beni oradaki erkeklere benzetir? Her önüne gelen güzel kadınla yatıp düşen biri olsaydım, böylesi eserleri üretemezdim. Kadınlarla birlikteliğim daima belli bir seviyede olmuştur. Hak ettikleri değerden biraz fazlası onlardaki gerçek algısını bozuyor. Etkileri altında kalmamak içinse sürekli otokontrol ve otorite gerekiyor. Böyle bir şekilde yaşamak ise çok sıkıcı. Neyse ki ben baskıcı ve de zaafı biri değilim. Zaten şu ana kadar da karşıma otokontrolümü bozacak Afrodit büyüüsüyle biri çıkmadı.

Şu Aragon’a bakın mesela. Yine Paris’te tanıştığım Victoryacığın çok ısrar etmesi üzerine okumuştum Aragon’u. Ona öyle hayrandı ki, kendine bir Aragon arıyordu, çünkü kendinin Elsa olduğuna inanıyordu. İşte kadınlar böyle! Onlar sadece etkisi altına alabilecekleri ve onlar için göz yaş dökecek erkekler istiyorlar. Ama bunun nedeni benim cinsimin çok zaafı oluşu! Onlara bu hakkı biz veriyoruz.

Off, çok yoruldum. Yanlış şeyleri irdeliyorum. Gülbahar’da ise irdelenecek bir şey yok. Kendini okuduğu roman karakterine, izlediği dizilere kaptıracak kadar sıradan ve hasta! Bir an önce Çiğdem hanım onu görmeli. Ya iyileşmezse. Bir daha ona romanlarımı tavsiye etmeyeceğim.

Acaba odasına çekilmiş midir? Artık uy-

kum geldi. Gidip dinlenmeliyim. Herhalde kapının önünde beklemiyordur. Çıkıp usulcacık odama geçebilirim.

Böylesi düşüncelerle usuldan çıktım çalışma odamdan. Her yerde huzurlu bir sessizlik vardı. Yatak odama geçebildiğim için mutluydum. Bu odanın tam da benim zevkime, rahatlığıma ve huzurlu bir dinlenişe göre ayarlanması için çok uğraştım. Hemen kıyafetlerimi değiştirip, uyumak için hazırlandım.

Bu tuhaf günün bittiğine seviniyordum. Öte yandan ise, yeni romanım için tek bir satır bile yazmamış olmak, gördüğüm ürkünç rüya ve son olarak hizmetçi kızın hastalığı uykumu ve huzurumu kaçırıyordu. Birden vahşi bir tayın meydana çıkışı gibi sert ve ürkütücü biçimde kapı açıldı.

–Seni terk ediyorum. Artık başka bir hizmetçi bulursun! Elveda!

Haykırışları cınladı odada. Yatağımda öylece çakılı kalmıştım. Dilim tutulmuştu. Sadece bu vahşi tayı izliyor, onun vahşi, ürkünç sözlerini dinliyordum.

–Sen ancak kendine aşık koca bir aptalsın! Yazdıkların ise bir çocuk piyesi gibi. Özendiğin Fransız romancılarından çaldığın birkaç sözcük-tür içindeki değer! Beni aldattığın o Fransız kadınları ise Elyesse caddesindeki pahalı fahişeler! Ah tabii senin gibi büyük şahsiyet ucuzlarıyla birlikte olamaz!

Onun etrafı dağıtmasına ve bu çirkin sözlerine o an nasıl tahammül edebildiğime şaşırıyor ama öte yandan da hipnoz olmuşçasına yatakta kımıldayamıyordum. O ise sanki bütün eşyaların sahibi kendisi gibi kimilerini ayırıp bavula koyuyor, benimkiler üzerindeyse tepiniyordu. Tam bir kriz geçiriyordu. Deliliğinin doruk noktası olmalıydı bu. Ah neden Çiğdem hanımın bu akşam gelme-

sini istemedim ki...

-Artık yeni hizmetçine düzeltirsin buraları. Senin o saçma sapan ve bitip tükenmek bilmeyen zevksizliklerinle o uğraşır! Ah yazık ona da! Oysa her şey ne güzel başlamıştı. Meğer her şey ancak tek sayfası okunmaya değer romanların gibiymiş.

Eserlerime söylediği o küstah, korkunç laflar olmasaydı onu yine de sakinleştirmeye çalışırdım. Fakat bu kadarı nerdeyse kalp krizi geçirmeme sebep olacaktı. Acaba geçiriyor muydum? Çünkü tam şuramda bir ağrı nefesimi kesiyordu. O ise bu sırada benim bu halimi, nasıl bir acı çektiğimi görmüyordu. Hıçkırıklara boğulmuştu. Yere attığı kıyafetlerimin üzerinde ağlıyor, gözyaşlarını kravatlarımın siliyordu. Bunların bir rüyadan başka bir şey olmamasını diledim. Nafile, rüya sürüyordu. Burnunu çeke çeke ağlayan hizmetçi kız bir süre sonra sakinleşti ve yeniden vahşi bir tay oldu.

-Hoşça kal!

Kapının önünde durdu. Bir şeyler söylememi bekliyor gibi bir hali vardı. Ama ne söylememi istiyordu. Aramızdaki ilişki onun hayal ettiği gibi değildi ki.

-Demek söyleyecek tek bir sözün bile kalmamış! A döv le mösyö Burhan!

-Gitme!

YENİDEN MERHABA

Sevgili Arkadaşım,

Yıllar sonra yeniden gözaltına alındığımız ve de tutuklandığımız andan itibaren bir insanlık dersidir gidiyor. Sokakta, evlerimizde, iş yerlerimizde, bu türden insan/insanlık/insancılık derslerine rastlıyoruz tabii ama buraların hepsinde eğitim alaylıydı. Devletin kendi kurumlarında, yetmişmiş insanlardan bu dersleri almak zihni daha bir açıyormuş!

Anlayacağın, geçmişten beri bir hayli güçlü, vakti zamanında yedi düvelde nam salmış ve de hâkim olmuş devleti aliyenin bugün insana biçtiği değer her yerde kendini belli ediyor. Vatandaşlarına, özellikle insanlık mevzularını bilmeyen ya da az bilen cümle vatandaşına hiçbir masraftan kaçınmadan ulaşıyor; gerekirse karakolda, gerekirse adliyelerde, o da olmadı cezaevlerinde bin bir çabayla insan/insanlık nedir, ne değildir göstermeye, eğitmeye çalışıyor. Eğitime bu kadar önem verilmesi takdire şayan bir şey. Hakikaten de ne büyük bir çaba ne büyük bir masraf! Vergilerimiz hiç de boş yere harcanmıyormuş!

81 ilin hepsine üçer-beşer tane yapılan ve hala da yapımı devam eden (üstelik de yenileri, yolcu araç garantili yollar, hasta garantili hastaneler gibi tutuklu garantili cezaevleri biçiminde) büyük cezaevi yerleşkeleri; dağlara, ovalara, şehir-

lere kurulan yeraltında-yerüstünde inşaatları süren irili-ufaklı karakolları, o büyük, büsbüyük en büyük adalet sarayları.... Düşününce eğitim işine verilen önemi ve tabi ki vergilerinde neden arttırılması gerektiğini görebiliyoruz. Söyler misin, eğer insan nankör değilse, hangi milletin böyle bir çaba karşısında gözleri yaşarmaz!

Adımınızı bu kurumlara attığınız andan itibaren artık misafir oluyorsunuz! Biliyorsun toplumumuzda misafir önemlidir. Her şeyin en iyisi, en güzeli, en temizi misafire sunulur. Onlarda, "Sizi biraz misafir edeceğiz." dediklerinde eski yaşamışlıklardan dolayı, "Ne misafiri ya, basbayağı gözaltına alıyorsunuz!" "Oldu mu şimdi? Bizi niye eskiyle kıyaslıyorsunuz. Artık her uygulama insanca, çünkü hepimiz insanız sonuçta!" diye başlıyor her şey. Bazen de sağ olsunlar, bu değerli kavramları daha iyi anlamamız için uygulamalı derslerle devam ediyorlar.

Gözaltında, -pardon ya eski tanımları kullandım yine!!- misafir edildiğimiz o günlerde insanlaştırma dersleri sıklaştınca, iyice hatırlamaya başladım eskiden bunu nasıl yapmaya çalıştıklarını. O zaman anlamıştım eğitimde bir yanlışlık/eksiklik olduğunu!

Hiç insan daha misafir edilir edilmez gözleri bağlar mı? "Şimdi göreceksin sürprizi!" diyerek! Sonra n'oluyor, kafasını oraya-buraya çarpıyor, prize parmağını sokuyor! O zamanda hocalar eğitim veremiyorlardı! Sen bu kadar hareketli-yaramazken nasıl "seminere" geçsinlerdi! Başka çareleri kalmadığından hemen sabit durman için kollarını tutarak nasıl denk gelirse bağlayıp havalandırıyorlar ve başlıyorlardı seminere...

-Bu ülkede kanun var, nizam var. Devletimiz çok şükür, çok güçlüdür! Herkes buna uyacak, diye başlayan söylev biraz sonra:

-Sana bunu yapmak bizim de hoşumuza gitmiyor! Hepimiz insanız, bu devletin vatandaşıyız! Ama sen/siz bu dilden anlıyorsunuz, illa bunu istiyorsunuz, diye devam ederken, sen artık "sabit, havada tutulmaktan" uyuşuyor, dersi bir türlü anlayamıyordun!

Misafirlikte geçen üçüncü gündü, bize ayırdıkları misafir odasında eski dostum, uzun yol arkadaşım Zeynep'e bunları hatırlatınca o da:

-Hatırlamaz olur muyum? Neyse ki artık kanunlar çok değişti canım! Eskiden hükümetler birbiri arkasına devrilir, derdini anlatacak çözecek bir hükümet bulamazdın. Yasa çıkarmalar bile ne zordu! Eski yasalarla da vatandaşı nizama sokma çabası yetersiz kalırdı!

-O yüzdende herkes kendince, kör-topal bir insanlık dersi alırdı, bazen de kör-topal olurdu!

-Yaa... ya... öyle değil mi? Oysa şimdi, hükümetler güçlü olunca, demokrasi de güçlü oldu.

-Güçlü hükümet, güçlü demokrasi neyi getirdi? KHK'yi! Çünkü neden? Her an, her yerde illeri demokrasiyi bu güçlü hükümetler KHK olmadan başka nasıl uygulayacaklardı!

-Maksat millete hizmet götürmek! İnsanlaşabilenleri ödüllendirmek, insanlaşamayanları eğitmek!

-Çok güzel! Zaten devleti aliyenin vatandaşına insanlığın nasıl olması gerektiğini göstermesi ve de öğretmesi için seçtiği kurumlarda çok yerinde olmuş.

-Anlamadım, nasıl?

-Yahu, devlet halkla en çok nerelerde buluşuyor? Vergi dairelerinde, adliyelerde, karakollarında ve de cezaevlerinde... Hatırla bakayım, devlet neydi?

-Ordu-polis-yargı gücü, vergi, meclis, okul...

-Ve de en mühim tedrisat kurumu cezaevleri!

-Yani diyorsun ki devletle halk sürekli temas halinde, kol kola, iç içe.

-Tabii canım!! Sadece 8 milyon insan ordu-polis-yargı gücünün eğitimine tabii olmuş şimdiden...

Eh, halk insan gibi insan olmayı ne kadar hızlı ve iyi öğrenirse, devletin sırtı yere gelmez artık! Üstelik de ileri demokrasiyi kişi bizzat yerinde görüyor ve yaşıyor yani!

-Bak gördün mü, uygulamalı, insanlık dersi hatırlatmalar kısmında hemen anlamaya başladın, niye kaç gündür bize özen gösterdiklerini! Ankaralardan bile heyetler getirdiklerini!

Sevgili uzun yol arkadaşım! nezarethane de böyle konuşurken özel seçilmiş ders hocası ve asistanları geldi. Bunca yıldır bir türlü istedikleri gibi insanlaştıramamış, eğitimini tamamlamamış bizlere yemek getirdiler. Öyle düşünceli, öyle nezaketli, öyle insancıldılar ki, biz utanıyorduk galiba.

Zahmet etmişsiniz. Su-şeker tuz istiyoruz, diyorduk. Onlar ise;

-Yemeği sizin için lokantadan söyledik! Su da verelim ama şeker-tuz yasak, savcı hanımın emri, diyerek yeni bir insanlaştırma dersi veriyorlardı. Ama biz kim, bu dersi anlayacağız! Anlayamadığımızdan ve de onların bunu illa da anlatma çabasından ötürü dört gün su içtik. Suyun müthiş zayıflatıcı etkisini hemen gördük, dört günde üç-dört kilo kaybettik.

Eski dostum dördüncü gecede gittiği hastanede, diller döktüğü doktor hanıma;

-Doktor hanım, reçeteye cam şeker yazar mısınız, deyince,

-Nasıl olur, reçeteye şeker yazılır mı?

-Doktor hanım, onlara da size de kaç gündür açlık grevinde olduğumuzu söylüyoruz. Sonunda bunu kabul eden tek resmi kurum burası. Siz re-

çete ederseniz, diğer kurum da bunu kabul eder.

-İyi ama ben reçeteye şeker yazsam bile eczane neden nasıl alacaksınız?

-Siz yazın doktor hanım! Onlar şeker satan eczane, olmadı reçeteye şeker satan market de bulurlar. Devlet bu! Gücü her şeye yeter!

Böylece dördüncü gece reçete edilen cam şekeri alan düşünceli, insancıl asistanlara, mesleğe yeni atanmış, görev aşkıyla çalışan genç savcı hanımın da izni eklenince şeker-tuz-su bitamam verildi. Yine de insanlığı elden bırakmayan hocalar ve asistanlar her gün lokantadan türlü yemekler getirdiler. Ancak kolay mıydı insanlığı üç-beş günde öğrenmek, öğretmek! Eh, ömür biter insanlığı, insan olmayı öğrenmek bitmez! Bitmedi de. Biz ne kadar ters kelepçe insana, insan onuruna ve insan hakları sözleşmelerine aykırıdır desek de özel seçilmiş ders hocalarını, asistanlarını ikna edemedik.

-Yahu, dedi eski dostum, biz her şeyi yanlış biliyormuşuz.

-Nasıl, diye sordum, heyecanla.

-Anlatayım. Kollarımı yine arkadan kelepçelediler. İtiraz ettim. Derken albay olan hoca durumu sonunda açıkladı:

-Olur mu Zeynep hanım! Biz kollarınızı önden kelepçeleseydik suçlu gibi görünecektiniz. Omuzlarınız düşük, el pençe divan durmuş gibi olacaktınız. Oysa şimdi baş ve omuzlar dik duruyor. Bu, duruşu sağlamaya yarıyor. Yani, insan onuruna uygun biçimde bir duruş.

-Vay be, günlerdir adamlara boşuna kızıyor-muşuz demek ki!

-Ya, gördün mü, devletin seçilmiş hocalarından ders almanın farkını! diye konuşuyorduk ki, insan onuruna uygun biçimde kelepçelenip adliyeye götürüldük. Gerçekten de bu şekilde baş ve

omuzlar daha bir dik duruyorduk. Hani ayağımız tökezleyip düşecek olsak burnumuzun üstüne çakılırdık ama insan onuru eğilmemiş-bükülmemiş biçimde düşerdik.

Sevgili arkadaşım, adliyeye getirilmemizle birlikte uygulamalı insanlık dersi hatırlatmalar bölümünü tamamlamış olduk. İnsan onuruna uygun biçimde taktıkları kelepçelerle, baş ve omuzlar dik halde saatlerce önce savcı hanımı, sonra da hakime hanımı bekledik.

Yahu bu insan onuruna uygun duruş biçimi ne zormuş. Vücut bu duruşa alışkın olmadığından, sırtın, kolların ağrıyor, uyuşuyor; inatla burnun kaşınıyor, gözüne kirpiğin kaçıyor, saçın konuşurken ağzına giriyor, yaslanmak istiyorsun kelepçe bileğe oturuyor... Ama yağma yok, madem devlet doğru duruş bu diyor, öğrenilecek!

İlk bölümü geçemediğimiz için olsa gerek savcı hanım bizimle hiç görüşmedi. Doğrudan tutuklama isteğiyle, yani insanlaştırma konusunun özel ihtisas yerlerine sevkimiz için hakime hanıma gönderdi. Kelepçeler çözüldü! Biz insan onuruna uygun duruşu öğrenmiş biçimde başımız ve omuzlarımız dik salonda yerimizi aldık. Karşımızda bir hayli genç hakime hanım, hocalarından öğrendiği gibi hiç yüzümüze bakmadan, gayet devlet ciddiyeti ve de bilirliliğiyle kimlik tespiti yaptırdı. Biliyor-sun bizim gibi insanlaştırmayı bir türlü gerçekleştiremedikleri yurttaşlar için özel yargı kurumları vardı, kapattılar! Doğrusu kınıyorum bunu. Şimdi elli tane ağır ceza var, hakim(e)ler derslerine çalışmıyor, kim ağır, kim değil kafaları yoruluyor! "Bu kadınlar acaba neyi savunuyorlardı? Sosyo.... Sosiyo... yok bu da değil..."

"Şimdiki 'sosyalizmi' telaffuz etmeyi bilmiyor." desem, olmayacak! Haşa! Ancak birileri hakime hanımı küçük düşürmek istemiş olabilir belki,

çünkü “eski hamam eski tas” misali hakime hanım her şeyi kağıtlardan okuyarak yazdırıyordu, böylece bilmeyenlerin bilmeyen kurbanı oluyordu. Yine de bu mühim bir mesele değildi, sonuçta her şey teknolojiye de uygun, yasalara da uygundu! Eh, dosyaya da gizlilik kararı konmuştu, tutuklama çantada keklik! Şeytan bu ya, birden bir yazarın yasa uygulayıcılarının ne kadar nüktedan olduklarını anlatan bir söz geldi: “En iyi sanık tutuklu sanıktır, bundan daha iyisiyse ölü sanıktır.”

Dosyaya gizlilik kararı konmuş; savunacaksınız kendini ama suç ne, delil ne bilmiyorsun ki... Laf aramızda, dosyayı bizden gizliyorlar fakat galiba savcı ve hakime hanımlardan da gizliyorlar! Bu da yasalara uygun. Önce tutukla sonra rahat rahat delil oluştur, dosya hazırla! Olsun canım yasalara uygun olsun da her şey. Mühim olan şiddetin bile yasalara uygun olması!

Derken şeytan bir tur daha attı kafamda:

“Her şey yasaya uygun ama yasa adalete uygun değil.” demişti yazar. Bu yazarlar da şeytanın işbirlikçileri galiba! Nereden aklıma geliyor bu sözler şimdi! Demek ki üniversite hocalarının şeytanla mücadeleyi önemsemelerine sebep bu!

Öyle derken bize cezaevi yolu açıldı.

Yedi gün süren “misafirliğin” ardından cezaevi kapısında tekrar çözüldü kelepçelerimiz.

Bu arada cezaevi kapısında öğrendim, mahkemenin suç delili olarak saatime, yüzüğüme, küpeme, kolyeme de el koyduğunu! Gerçekten de esaslı deliller bunlar! Bir kadının böyle ziynet eşyaları olabilir mi? Sonunda kayıt işlemleri bitti “Tam koğuşa gideriz artık...” derken, personelin “Başkan” dediği, önünde el-pençe divan durduğu “muhterem insan” bizi çağırmasın mı?!

–Gördüğünüz gibi burada hepimiz deneyimli, yılların memurlarıyız!

Kocaman bir masanın arkasında rahat koltuğuna kurulu “Başkan” eliyle çevresinde duran insanları gösterdi. Evet, kırılmış saçlarıyla gerçekten de deneyimli görünüyorlardı! Ama ne tür bir deneyimden söz ettiğini öğrenecektik az sonra!

–İnsan gibi davranırsanız, bizde size insan gibi davranırız!

–Biz insanız, insan davranışını biliriz, siz de insanız diyorsanız sorun yok! diyordum ki, sinirli bir çıkışla;

–Sen burada söz söyleme hakkına sahip değilsin!

–Anladım, aynı insanlıktan konuşmuyoruz.

–Kurallara uymazsanız, insan gibi davranmazsanız bunun da karşılığı olacaktır! Zaten burası size uygun değil, geçicisiniz.

–Yormayın kendinizi, biz de deneyimliyiz!

–Aramaları yapıldı mı bunların!

–Hayır başkanım, şimdi yapacağız!

Böylece öğrendim deneyimlerinin ne olduğunu! İnsanlaştırmada deneyim edinmiş yaşlı ekibin talimatıyla görece genç ekip bir çırpıda bizi ayrı ayrı odaya alıp “Soyunun!” dediler! İşte beklenen an! Bu, insanlaştırma çabasının en eski buluşudur!

Adem’le Havva cennetten kovulduklarında yalnız mahrem yerleri örtük, üryan dünyaya gelmişler ya! O günden beridir de insan dünyaya gelişinden hemen sonra örtünüyor. Emirler böyle, önce çıplaklık, sonra örtünme! Devleti aliyenin “eğitim kurumu” olan cezaevlerini de insanlaştırma çabasında ayrı bir dünya olarak ele almasının en mühim gösterisi bu! Bir nevi insanın önce özüne döndürülmesi de diyebiliriz! Yani sakın yanlış anlama. Onlar bunu tamamen dinsel bir ritüel olsun diye yapıyorlar! Yoksa bu kadar insanlık dersi verilen yerde insan onuruna hakaret edilme gayesi

ne mümkün! Ama biz de ilk başta böyle senin gibi düşünüp, soyunma talimatına uymayıp:

“İnsanlık onuru işkenceyi yenecek!” diye bağırdık!

Haklarını yemeyelim, oldukça pratikler “soyundurma” konusunda! Çok pratikler, çok deneyimliler işlerinde. Umuyorum ki devlet bu deneyimi takdir ediyor, maaşlarını bir milletvekili kadar ödüyordür! Ne de olsa bir milletvekilinden daha çok iş yapıyorlar! Üstelik de devlet insanlaştırma çabasına bu kadar önem arz ediyorken, onlara çok iş düşünüyor! Hele ki gündemde “Tek tip” varken!

Paramızla kantinden en temel ihtiyaçlarımızı -sigara, su, defter, kalem- alabildiğimiz için çok mutlu-mesut hücreye atıldık! İçeri girer girmez içimize dolan kir ve küf kokusuna aldırmadık! Ranzaların çarşafsız, battaniyesiz, yastıksız olması da “manzarayı” tamamlıyordu. Havalandırması da olmadığundan, biz de ranzaya çıkıp pencereyi açtık! Izgaralı küçük bir pencere!

Hatırlıyor musun F tiplerinin ilk açılacağı o zamanı? Geniş pencereliydi! Duvarlar temiz, masa örtülü ve üstünde bir çiçek! Yatak, yorgan, yastık ve çarşaf-nevresimli!

Zeynep’le günler sonra karşılıklı yaktığımız sigaralarımızı içerken sessizliği bozup;

-Ayarlasan bu kadar olmazdı, dedi Zeynep.

-Neyi?

-Savcı kadını! Hakim kadın! Doktorların da çoğu kadını! Şimdi bizi “eğitmekle” görevliler de kadın!

-Eh, biz de kadınız!

-Yani kadın sorununda epey bir ilerleme olmuş işte!

-Zeynepciğim, bundan daha iyi bir tesadüf daha var! Hadi bil bakalım!

-Ne ki?

-Tek tipin KHK ile geçtiğini müjdeledi ya avukat!

-Tabii ya! Nedir bu arkadaş, zindan tarihinin bütün önemli dönemeçlerinde kendimizi burada buluyoruz! Yine zindandayız! Bu bir tesadüf mü gerçekten! Herkesi biz mi kurtaracağız ya!

İşte bu son çıkışı üzerine gülüyorduk ki, mazgal açıldı.

-Bayanlar, bunları imzalamanız gerekiyor!

Bu da neymiş! Hakkımızda soruşturma açılmış. Aramaya direniş, "slogan" atmışız!

-Vay be, bürokrasinin hızına bak! Gözlerim yaşardı! Daha bize battaniye vermediler, soruşturma kağıdını getirdiler!

Yerden ranzaya çıkıp, pencerenin önüne oturduğumuzda havalandırmaya adli tutsakların çıkarıldığını gördük ve merhabalaştık.

-Hoş geldiniz! Neyden geldiniz?

Muhabeti sürdürdü, ta ki gardiyanın gelip onları azarlayıp "Bunlarla konuşmanız yasak. Yoksa kapınızı kapatınız." demelerine kadar...

Cezalarla bir hayli insanlaştırılan adli tutuklular birer-ikişer pencerenin önünden dağılırken "hırsız genç kadın";

-Abla ben yine konuşurum ha, dedi ve yine yüksek sesle kahkahalar atarak koğuşuna geçti.

İşte tam o anda da Zeynep bana dönüp;

-Nedir bu arkadaş! Herkesi de ben kurtaramam ki! Biraz kendileri de çaba sarf etsin! deyince gevşeyen sınırlarımıza yenilip gülmeye başladık.

Yine de bürokrasinin hızı iyiydi. İki ay haberleşme ve iletişim yasağını bildiren kâğıt gelmişti. İtiraz hakkı da vermişlerdi ama dosya kağıdımız yoktu!

-Bak Zeynepçiğim ne diyeceğim sana! Nereydeyse iki-üç haftadır bunlar sürekli insanlıktan söz ediyorlar ya, bizim de çalışma konumuz bu ol-

sun!

İnsan nedir? Kimdir? Yeni insan -bütünlüklü insan ne demektir? Devlet nasıl bir insanlaştırma çabası içinde? Devletin ihtiyaç duyduğu insan kimdir/nedir? Toplumun ilerlemesi için nasıl bir insana gereksinim vardır? Bu insan “tipleri” nasıl yaratılır?

-Hımm... Olabilir! Ben zaten bütünlüklü insan üzerine çalışmak istiyordum.

-Tamam anlaştık o zaman. Buradan sevgimiz olur olmaz bunu ele alalım...

Sevgili Arkadaşım, çalışmanın minik bir parçası olarak yazdım bu mektubu sana... Senden isteyeceğim bazı kitaplar olacak. Vakit bol ve biz mühim bir insanlaştırma kurumunda bulunuyoruz. Bakalım, Hitler'in, Musolini'nin ve biz de “paşaların” başaramadığını başaracak tarihi bir şahsiyet çıkacak mı? Onların sloganı “Çalışmak özgürleştirir”di. Acaba “bizimkilerin” sloganı “Milli ve yerli insanlaştırma projesi” mi olur, bilemiyorum. Birlikte yaşayıp göreceğiz!

Sevgi ve hasretle...

Önsöz Dergisi, 38.Sayı

KURTULUŞ HAYALI

Görüntüler artık belli belirsizdi kafasında. Edilen sözlerin hikayesi kalmıştı. Net olan tek şey genç bir erkekle, ondan yaşça küçük olan genç bir kadının gözlerden uzak diz dize çimenlerin üstünde oturmaları...

'İşte sana her şeyi anlattım' dedi kadın. Verdiği sır hayatının nasıl mahvedildiği üzerineydi. Bu sözün ardından gözlerini aşağı indirdi ve tutamadığı gözyaşlarını sessiz bir samimiyetle bıraktı. Görülmesini istemiyor gibiydi. Bu bir oyun değildi, bir başkasının hikayesini anlatmamıştı. Ancak adamdan bir türlü beklediği yanıtı alamıyordu. Uzayan sessizlik bu sefer onu derin bir kaygıya itti. Artık samimiyetten gelen sessiz gözyaşları kendini giderek acındırmaya bırakırken, gözyaşlarının da sessizliği bozuldu.

Adam açısından bu anlatılanlar hazmetmesi kolay şeyler değildi. Ne böyle bir itiraf bekliyordu ne de bu denli açık ve doğrudan sözler... Askerlik süresince düşünüyordu kurduğu genç kadının, şu an karşısındaki olup olmadığı konusunda tereddüt-lüydü. Ne hissedeceğini bilememek değil bu; hangi duygunun sırtına binip şahlanacağına karar verememektir.

Kadını seviyor muydu? Onun için ölüp bit-mese de hayatında ilk defa bir kadının onu bekle-yeceğini ve sevdiğini, bir film sahnesinde rol keser

gibi değil; doğrudan, gözlerinin içine bakarak bir çırpıda söylemesinden etkilenmişti. Üstelik kadının sevgi dışında herhangi bir beklentisi olmadığını hissetmişti.

Peki, şimdi öfkесinin sırtına binip, ona bunu yapanların hepsinden intikam mı almalıydı? Yoksa her şeyi geride, kendinden önce olup bitmiş, önemi kalmamış bir şey olarak mı görmeliydi. Evlenmeli miydi? Öyle ya o bugün bunun için gelmişti. Ona “Evlenelim!” diyecekti. “Askerlik de bitti, bu işi uzatmaya gerek yok. Sen beni istiyorsun, ben de seni...”

Ama nasıl yapmışlar bunu? Yazık günah değil mi? Ya ailesi? Nasıl böyle davranabilmişler, nasıl kıymışlar? Off! Allahım, sen büyüksün! Şimdi gidersem... Gidersem... Gitmeliyim! Hadi kalk! Kalk! Git!

Genç kadının sessizliği bozulmuş, gözyaşları ve kızarmış olduğunda iyice ışıldayan yeşil gözleriyle karşılaştı. Kollarını uzatıp birden onu sımsıkı kucakladı. “Beni seviyor, biliyorum. Beni seviyor... Ona ben kıymadım.” diyordu içinden.

Genç kadın, ne zamandır hissetmediği mutluluğu buldu bu kucaklaşmada. Unutulan güven duygusu belirdi içinde. Meloş “Artık hiçbir eziyete katlanman gerekmiyor.” diye kendini teselli ediyordu. Ruhuna işkence eden bakışlar, sözler, hakaretler bu kucaklaşmada sona ermişti. Acıların ardından gelen ödül bu olmalıydı! Ahmet’in omzunda, kolları arasında sarsıla sarsıla ağlamaya başladı. Bu gözyaşları kurtuluş sevincinin ifadesi, kurtuluşun kutlanmasından başka bir şey değildi.

Şimdi görüntülerin ve sözlerin hepsi çok uzaktaydı. Telefonuna onu “Ah” olarak kaydetmişti. Geçen beş yıldan geriye sürekli büyüyen bir “Ah”tı her şey. Boş gözlerle ve iştahsızca önündeki yemeğe baktı, nerden gelmişti bu anı aklına şimdi?

Yoğun bir servis temposunun ardından mola veren beş kadın masada birlikte oturmuş yemek yiyorlardı. Meloş telefonundaki mesajı okur okumaz, okkalı bir küfürle telefonu masaya fırlattı. Yanındaki kadınlar:

-N'oluyor! Sofra başındasın! diye uyardılar.

-Geri zekalı bu adam ya, valla billa geri zekâlı!

-Kim? dedi Esmâ.

-Kim olacak Ahmet! Çocukların sütü, bezi kalmamış, dolap bomboş! Yarın sobaya atacak ne odun ne kömür var! Bu salak arabayı çarpmış yine, parayı oraya sıvamış. Bana da mesaj atıyor, avans çek, gelirken markete uğra, diyor.

-Kızım asıl geri zekâlı sensin! Hala ne katlanıyorsun buna? dedi Esmâ, bir yandan da iştahla yemeğini yemeğe devam ediyordu.

-Çocuklarım olmasaydı ben de katlanmazdım!

-Hatırlarsan, benim de kızım var!

-Ama sen annenle yaşıyorsun. Geçen annemi aradım "Boşanacağım, artık dayanamıyorum." dedim. Bana ne dedi biliyor musun? "Ne boşanması, o..luk mu yapacan?" Ya bir anne bunu öz kızına nasıl söyler? Ben de kızdım-bağırdım, kapattım telefonu. Sonra aradı. Demez mi "Tamam, boşan ama çocuklarınla gelemesin!" Ya ben çocuklarımdan ayrılacaksam senin yanında ne işim var be kadın! Ben sen miyim, bakamıyorum diye çocuğunu satacak!

Masadakiler bu son sözün şaşkınlığıyla birbirlerine baktılar. Bunlardan zaten haberdar olan Esmâ, bu söylenenlerin hiç üzerinde durmadan yine kendini anlattı.

-Valla allahıma çok şükür annem hiç öyle bir şey demedi bana. Serkan'la boşandığımda Nisa'yı aldım "Biz geldik, artık sizinle yaşayacağız." de-

dim. Annem önce küfretti. “Adamı önce kaçırdın, kimseye söylemeden evlendin, şimdi de kovdun mu?” dedi. Ama annemler zaten her şeyin farkındalardı. Serkan’ın uyuşturucuya bulaştığını falan biliyorlardı.

–Ben evlendim, ben boşandım ha! diye gülerek tekrarladı İlknur, Esmâ’nın bu hikayesini seviyordu.

Meloş, İlknur’un sessizliğini bozmasından fırsat bilip, bu sefer ona dert yanmaya başladı.

–Ya ben ne yapacam? İlknur abla, sen bir şey söyle ne yapayım? Beni de yanına alsana...

–Ben sığınma evi açtım da haberim mi yok! Hem sen aylardır aynı şeyleri söylüyorsun. Ahmet beni aldatıyor diyorsun, boşanacağım diyorsun, şöyle yapacağım diyorsun... Her gün bir karara varıyorsun, ertesi gün yine başa dönüyorsun!

–Ya abla, valla dayanacak gücüm kalmadı. Adam benden daha fazla kazanıyor ama kirayı ben ödüyorum, çocukların ihtiyaçlarını ben karşılıyorum. Kaynanam “Gidip başkasının çocuğuna bak-sam her ay elime düzenli para geçerdi.” dediği için Ahmet maaşından biraz ona veriyor, bir de faturaları ödüyor.

–Siz zaten birlikte oturmuyor musunuz? Evde kaç yetişkin var, ne sıkıntısı bu? dedi Seher.

–Ben, Ahmet, çocuklar dört; kaynanam, kayınpeder, kaynım, etti yedi. Ben çalışıyorum, Ahmet çalışıyor. Onun çalıştığının hayrı yok! Araba sevdasına gidiyor paralar. Kayınpeder, ben hastayım diyor, bir çalışıyor, bir çalışmıyor. Kaynım keyfe keder... Kendine göre iş bulamıyormuş. “Kendimi sizin gibi yıpratamam.” diyor. Kaynanam, benim izin günlerimde ev temizliğine gidiyor. Ona kalsa ben evde kalmalıyım, kendisi çalışsa daha çok kazanırmış.

–Ya yeter, valla yeter ya!! Şimdi de kaynanam

mesaj atmış. Murat'ın ateşi çıkmış. "Yanına para da al, gel!" diyor. Sanki ben para basıyorum, babamın işinde çalışıyorum! Ya valla, ya kendimi öldüreceğim, ya Ahmet'i artık...

-Sakin ol, sakin! Yemeğini bitir hemen! dedi İlknur.

-Yok ya... Gidip patrondan izin alayım. Bugün işler iyiydi, para verir herhalde.

-Ama sanırım bankaya götürdü parayı. Servisten sonra çıkmıştı çünkü.

Meloş üstünü değiştirip çıktığında iş arkadaşları kendi aralarında iddiaya girdiler "Yarın da izin yapacak mı?" diye.

Esmâ ile Sevda ocakları temizlerken kendi aralarında kıkırdayıp duruyorlardı. Kasada uyuklayan patron onları azarlayınca bu sefer daha sessizleştiler. Ancak çalıştıklarından değildi bu sessizlik, telefonla meşguliyetlerindendi. Sevgilileriyle haberleşmekten neredeyse işler ilerlemiyordu.

Servisin yoğunluğu çoktan bitse de tek tük gelen müşterilerle ilgilenmekten ertesi günün hazırlığı hala tamamlanmamıştı. Onların tembelliğini gören İlknur:

-Daha burayı bitirmediniz mi? Salatının hazırlığı bitti mi? Yarının etleri çıktı mı? Hani işleri erken bitirip et temizleyecektik?

-Abla, patron Meloş'a izin vermeseydi o zaman! Kız hafta da üç gün yok ya! Ben de aynı maşayı alıyorum, o da... dedi, Esmâ.

-Bunları söyleyen sen misin? Burada sürekli izin alan ikinizsiniz. Yok çocuk hasta, yok anam hasta... Yok bilmem ne! Ben mi izin alıyorum? Seher abla mı alıyor? Meloş'la sen! Arada da Sevda, ki ona bi lafım yok.

Azar işitmeyi kendine yediremeyen Esmâ,

-Sen sanıyor musun, çocuğu hasta da o yüzden gitti?

-Ne demek istiyorsun?

-Yok bir şey demiyorum. Onun çocukları hep hasta oluyor gerçekten.

Esma'nın pot kırdığını gören Sevda lafın arasına girdi:

-İlknur abla, ben buraları tek başıma yaparım, Esma yarının hazırlıklarına geçebilir, dedi.

-Bi zahmet! Ben birazdan salonun işlerini bitirir, ete geçerim. Ona göre elini çabuk tut! diyen İlknur depoya giderken Seher'in sesiyle döndü.

-İlknurcum, kahve yapıyorum. Kızlara da söyle, işlerini bitirip gelsinler.

-Abla, ben içmeyeceğim, keşke hiç girişmeseydin. Bunlar şimdi kahve faslını bitirmez, etler kalır. Yarına Meloş'un gelip gelmeyeceği bile belli değil. Yarın iş yoğun olur, bugün ne kadarımı bitirsek kardır.

-Yavrum, sen niye dert ediniyorsun. Herkes sevgilisinin peşinde, kimse umursamazken sen niye hırpalıyorsun kendini? Kızlar konuşurken duydum, daha bunlar sabahtan planladılar işlerini. Mutfakta çalıştığı için bütün gizli planları duyan Seher, kendi halinde, emekliliğini sayan, iki çocuk annesi bir kadındı. Her şeyi duyar ama bilmiyormuş gibi davranırdı.

İlknur söylene söylene kahve ve sigarasını hızlı hızlı içiyordu ki içeriye Esma ve Sevda gülüşerek girdiler.

-Söyleyin bakalım, Meloş nereye gitti?

-Biz bilmiyoruz abla! dedi sırlara özen gösteren, işyerinin en küçüğü Sevda.

-Siz! Niye ben buna inanmıyorum acaba?

-Abla valla, Meloş'un yaptığı iş değil. Yüz bulsa, sana sığınacak hemen, dedi Esma.

-Ne yani, benden yüz bulamadığı için mi sevgili ediniyor?

-Yok öyle değil. Ben artık Meloş'un kaç sevgi-

lisi var, kiminle birlikte bilmiyorum. “İki çocuğun var, başkasını seviyorsan boşan! Ahmet duyarsa seni öldürür.” diyorum ama o yine aynı...

–Kızım, sevgili denilen şey öyle beş-on tane olmaz. Tamam, evlidir, ama aşk bitmiştir, başkasını sevmiştir, boşanacaktır falan anlarım. Ama bir yandan ağlayıp dövünüyor, öte yandan... Diğerleri Ahmet’ten farklı mı sanki? Bir Ahmet’ten bir diğer Ahmet’e giderek kurtulamaz. Onunla konuşun, kendine çeki düzen versin, derken patron içeri girdi. Hepsi aceleyle sigara ve fincanları gizleyip işinin başına döndü.

Ertesi gün Meloş, iki gözü iki çeşme, derbeder işe geldi. Arkadaşları başına toplanıp ne olduğunu anlamaya çalıştı.

–Dün gece yine onun başkasıyla birlikte olduğunu öğrendim. “Gel boşanalım, çocukları ben alayım, sen sadece çocukların nafakasını ver. Ben yine çalışır, başımın çaresine bakarım. Sen de kiminle olmak istiyorsan onunla ol!” dedi. Boğazıma sarıldı, ben de onunkine... Ölmek istiyorum artık.

–Saçmalama, ölmek çare değil! dedi Sevdâ. Ağlayan insanlara hiç dayanamaz, o da ağlardı.

–O zaman Ahmet’i öldüreyim.

–Daha neler! dedi Seher, sanki gözünün önünde cinayet her an işlenecekmiş gibi.

–Ya valla ya, her şey Ahmet’te düğüm oluyor. Onu öldürürsem, kimse benden çocuklarımı ayıramaz.

–Kızım, senin aklın bu kadar mı çalışıyor? Bu çocukları sana bırakırlar mı? Diyelim bıraktılar... Hapse girince sana, çocuklara kim bakacak? dedi Esmâ, caydırmak isteyerek.

–Niye, hapiste yatacak yer, yiyecek ekmek vardır elbet. Bir sürü insan hapiste, devlet onlara bakıyorsa, bana da bakar elbet.

–Çok güzel! Devlet de zaten ancak içerde ba-

kar sana, gelse diye yolunu gözlüyor. Aferin! Çok güzel bir kurtuluş planı yapmışsın! diyen İlknur, hemen her sabah yaşanan benzer seremoniyle söylenerek işinin başına geçti.

İş varken, bunalıma, gözyaşlarına, dertlere yer kalmadığını hepsi bildiğinden, İlknur'un gitmesiyle işlerine döndüler. Ahmet'in hayatı yine kurtulmuştu!

Önsöz Dergisi, 40.Sayı

ŞİİRLER

güneş vurdukça kurudu
 denizin tuzu pul pul oldu göz çukurlarında
 ağır bir kokuyla boğulunca hava
 bekçinin yanından fırladı köpekler
 ısırdı, tırmaladılar işçi Metin'in cesedini
 herkesin gözü önünde
 herkesin etinden bir parça koptu
 işçilerden biri demir bir çubuk fırlattı köpeklere
 biri bekçiyi azarladı "sahip çık itlerine!"
 diğeri

"Toplanıp gidelim patrona!
 yok bunların
 ne ölümüze ne dirimize hürmeti!"

böyle aylak görünce patron onları
 bi güzel payladı haklı sayarak kendini
 mesele anlatılınca,

"Kim tanıyor anasını-babasını
 haber verin alsın
 zaten pek pis kokuyor

duramıyorum odamda bile"

bir işçi topladı soluğunu

"Gece gündüz çalışmaktan
 çocuğumuzu bile tanıyamıyoruz ki"
 sözler patronun sırtışına çarptı
 öteki aldı sözü,

"Adi herif!

isim bile yazmıyor bu kağıtlarında değil mi?"

bu iş bitsin

ödememek için tek kuruşumuzu

elinden gelse

kendi ellerinle atıvereceksin

tepeden denize hepimizi!"

bekçinin köpekleri gibiydiler
kan saçıldı yola
tam bu sırada yetişti basın
bağlandılar canlı yayına
ve biz zindandaki tutsaklar
gördük
inen coplara rağmen haykıran işçi kardeşlerimizi
söküp atamıyordu polis
ve sürüklüyordu yerlerde
ve basıyor, zıplıyorlardı
 yerde yatan kardeşlerimizin bacaklarında
öfkeyle doldu yüreklerimiz
orada işçi kardeşlerimizle çarptı kalbimiz
“Kardeşler yılmayın!
kardeşler yaşamak sizin hakkınız!
doymak, gülmek, insanca çalışmak hakkınız!
hiçe sayıyorlar sizi
milyonlarca işçi
milyonlarca yoksul
 bir hiç midir?
yoksa
tarihin hükmünü verecek
asalakları
ölümüze bile işkence edenleri
bu topraklardan defedecek, yenecek
koca bir emekçiler ordusu mudur?

Kardeşler
savaşınız haklıdır
kimseye izin vermeyin
sizi durdursun, aldatsın!
Kardeşler
yaşamak hakkınız
gölmek, doymak, insanca çalışmak hakkınız
ve hakkınız
sömürücüleri alaşağı etmek!"

28 Şubat '08
Önsöz Dergisi, 11.Sayı

Mektuplar

I.

Sevdiğim,
Son kuşlarda göçtü buradan...
Bir mapusun tek manzarası
bir avuç gökyüzü ya,
bir de,
daha sabah alacasından
akşam yıldızı çıkana değin
tepede salınan kuşlar ve cıvıltıları
başka bahara göçtü.
Son kuşlarla
son bir selam daha gönderdim sana.
Aldın mı?

II.

Sevdiğim,
Şimdi haberlerim var sana.
İyi dinle.

BİR:
Kurulan “çakal sofrası”nda
Zemherinin ayazında aç kalmış hayvan gibi
birbirinin peşinde onlar!..

İKİ:
Kawa'nın çocukları,
Özgürlüğü düşünüyor!
Daha da iyisi,
Bu düşünle tek bir yürek gibi sarılmış
tek bir el gibi dövüşmekte.
Özgürlüğün gerçek olacağına inanmak!
Bu öyle bir inançtır ki,
hız verir akana...
Bir idam sehpası
bin yangın çıkarır!
Bu inancı kurutacak kudret
bulunamamıştır daha!

ÜÇ:
Bugünler acayip!
Yarıştı sanki,
devrim nehrinin
milyon ayaklı kolları...
Bu biraz maraton
biraz engelli koşu...
Ve umutsuzlar
pırl pırl bir sabah tazeliğindeki umudu
kendileriyle çıkarıyorlar sokağa.

Hangi birini sıralayayım sana?
İnatçı ve cesur
Ölüm yürüyüşçüsü İzmirli işçileri mi?
Binlerle meydanı hınca hınç dolduran,
katliamlar görmüş ezilenleri mi?
Beyaz önlüklüleri;
Öğretmenleri,
yanlarında öğrencileriyle;
yahut
Demiryolu çalışanlarını mı?

Tek atımlık tüfek gibi
yaşayan küçük dükkanların
tarihlerinde ilk kez
koca bir alayla sokağa çıkışlarını mı?
Anlayacağın koptu
Çelik halatın bir ucu daha
Sokağımıza bahar geliyor, sevdiğim.
Gelinlik kızlar gibi nazlı
Demircilerin balyozu gibi gürültülü
Kızıl bayraklar gibi mağrur
baharımız geliyor!

Ve sonuncusu.....:
Proleterler,
en uzun iş saatlerine mahkum edilince
gelen baharın neşesini pek soluyamazlar.
İşte böylesin sende,
dinsiz, imansız bir iş bu!
Bu nedenle
mektubumu yanında taşı.
İşte sana dördüncü olarak
diyeceğim bu!..

III.

Sevdiğim,
ucu kırık,
çaresiz bir selam göndermişsin...
Okşadım, öptüm onu,
Sardım kanadını.
İyileşir mi ki?

Kavuşmak ümidinden bahsetmek
İnce, narin bir daldan söz etmek gibidir,
Bizim için...
uzun, zorlu yılların ağırlığını taşır o.
Ben yorulursam sen sakın onu,
Sen yorulursan ben...
Lakin çakışırsak
bil ki kırılır kalırız,
Hayatın ümidinin tükenmesinden değil,
Her ne kadar ikimiz için
hep ayrılık dokuduysa da...

Sözlerim acıysa
sen en tatlısından haber ver.
Geçiyorum bu bahsi...

Bugün mektuplar arasından
eski bir tanıdık çıkageldi.
Hani ben ona,
“Düş kırığı, dalgın bulut” derdim.
Yıllar var ki, ses soluk yoktu ondan.
Ama artık o,
yağmur yüklü, fırtına bulutudur.
Anlayacağın sevdiğim,
Çağımız, en miskinleri bile uyandırıyor,
en umutsuzları en öne fırlatıyor!
Bu nedenle, kırılmasın dalımız.
Kimilerinde uzun ayrılık
Demi geçmiş çaya benzer, içilmez.
Kimilerinde sabırsızlanan bahara...
Gel, biz yine baharları taşıyalım sevdamızda...

IV.

Bugün, canım yalnız
senden bahsetmek istiyor.
Nasılsın? Neredesin? Ne yapmaktasın şimdi?
Haberlerde dinledim.
Kış kıyametmiş orası.
Sıkı giyin.
Ama açık bir gökyüzünün altında
temiz ve serin bir rüzgar,
hani dağ rüzgarlarına benzeyeninden,
hani bir nefeste bulutları
yıldızların suretinden alan
hani içinde
kara tutulmuş çamların kokusu olan
bir rüzgar,
gelip bulursa
bırak sarsın biraz seni...
Ama,
izin verme kandırmasına da
sen yalnız benim sarılışıma kan...

Sonra...

Senden ayrılığa diyorum

hiç alışılır mı

Yıldızsız bir gökyüzü

düşünülebilir mi?

İşte senin sevdan da

bir doğa yasası gibi

şu küçük yüreğimde böyle işlemekte...

Yalnız, bilmelisin

Sevda, bu uzun hasrette,

aç bir bebektir.

Ninniler söylerim,

o çığlıklar atar,

İlle doyrulmak ister.

Ben bu sevda da

Çocuğunu doyuramayan

bir ana gibiyim.

Neyse, bakma sen bana...

Kış kıyametmiş orası...

Bilirim pek düşünmezsin kendini,

hele kaptırılmışsan çalışmaya

saat geçmiş

soğukmuş

yar yolunu gözlermiş

ne fayda...

Yine de

dikkat et kendine...

V.

Sevdiğim
Şimdi işçiler konuşuyor!
Senin, benim adıma,
Çocukların,
Gelecek günlerin adına!
Öfkeli sözleri var.
Aç geçen günleri var.
Acılı gözyaşları var.
Bilinçlerini
demirle örsün arasında dövmüşler
henüz biçimini almamışsa da,
yakındır
çelik gibi sert
tarihin hükmünü diyecekler!

Sevdiğim
bizim adımıza konuşuyor işçiler.
Görmelisin,
taşan bir bardak günler.
Biliyorum,
ancak
bir kuş kanadı mesafesinde
uzaksın bana,
kalbin
kalbimle,
milyonların söndürülemeyen ateşiyle
aynı hasretle yanmakta...
Ve istiyorum
hayatı mayalayan işçilerle ezilenler
daha çok konuşun.
Yıksın artık
tutsaklığımızın duvarlarıyla
sömürünün kalelerini...

Sevdiğim,
o günlerde gelecek elbet
gümbür gümbür atan
 yüreklerden bir muştuyla.
Şimdi hükmünü sürdürme gayreti
 taşısalar da
Geçti artık,
Yatağımı terk eden nehri
 geri döndüremezler.
Mademki,
Açlık
reva görülen,
 canı kemiren vebadır
O halde karşılığı savaştır!
Ve şimdi geçmişten üstündür bu zaman.
O halde:
Hazır mısınız?
İnsan adına konuşuyor işçiler
Ve yarın ateşin diliyle konuşulacak!

VI.

Sevdiğim,
bu sana son mektubum
Yeni yılın ilk günü...
Mutluluğunu
 çoktan eline almış olan
O sıcak denizlerin halkı
 bugün bayramını kutluyor yine.
Bizim işçilerimiz
 yoksullarımızsa
Aynı mutluluğun ardına düşmüş
 dövüşüyor...
Kazanacağı günleri yakınlıyor...
Yeni yılımız
 kavgadaki yeni bir yıldır
bayram yılımız olsun...
Görüşeceğimiz günlerde olacak,
o günler adına
 umutlu yüreğinden öperim...
 Hoşça kal...

*Kasım '09-Ocak '10
Önsöz Dergisi, 16.Sayı*

Meydanlar

Biz kurarız şehirleri
Ve o şehirlerin
 kalp atışlarını taşıyan
 meydanları biz yaparız
Oysa taşımaz hiç biri yapıcısının adını.

Bir düşün
ne meydanlar vardır
birbirinden soylu
birbirinden bakımlı ve şanlı
paşaların beylerin emirleri üzerine
Orada kesilmiştir kimimizin başları
Ve karınlarımız aç
ayaklarımız isyankar, çiğnediğinde taşları
kanlı günlerin
kanlı meydanları olarak geçer tarihe...

Meydanlar yaparız
yaparken yorulur, akıtırız terimizi.
Tek tek döşeriz taşlarını,
tek tek dikeriz çiçeklerini,
asfaltını, betonunu, çitini...
Cilalı, şıpıldak ayakkabılı
beylerle hanımların
Yeter ki kirlenmesin üstü başı...
Salınarak dolaşsınlar meydanlarda diye
İteleniverir kuytulara yoksullar
Ve dilencilerle, ayyaşlar
bir hayal gibi her gün
Sızarlar itelendikleri yerden.
Ve açlarla, işçiler
yani biz ezilenlerin yüzü ve gücü
Çatladığında sabrımızın taşı
zorsuz ya da zorla
zapta kalkarız meydanları...

Meydanlar yaparız
“yollar kavuştağı”
Allı-benli,
 heykelleri iri
Ve çoğunun heykeli
şanlı bir paşadır
şahlandırmış atını
buz gibi keskinlemiş gözlerini
büyük kahraman!
Ki heykelin aslı
 ya bir cücedir
 ya kanımıza susamış tiran!
Ve köleliğimizin bekası için yola çıkmış
Ve bir meydanda tunca
bakıra
demire dönüşmüş
Ve önünde saygıyla eğilmemiz emredilmiş
Ve dökerken gözyaşlarımızı
 O hep gülmüş
tiran!
Devrilir bir gün isyanımızda
Ve sevinçten raks eder o zaman köleler
Ve o zaman çıkar gelir
 kuytulara itelenmiş açlarla yoksullar
Ve o zaman
 isyan günlerimizin simgesi
Ve o zaman
 meydanlar yapıcısının adını alır
 kimi kızıl olur
 kimi 1 Mayıs

Ve yapıcısının her kahramanlığı
Ve verdiği her savaş günü adına
 Yeniden donatırız meydanları!..

Yirmi Altı Haziran*

I.

Yoksun
Saydım ilk defa
Saydım sekiz seneyi
Saat, gün, hafta, ay değil...
Bir, beş... değil!
Sekiz sene!
Ve daha da sonsuz zaman
Yoksun!

II.

Olmaz mısın sen!?
Dilim dağlansın ateşlerle
Dilim dağlansın ölümlerle...
Nasıl dedim? Yoksun?
Şimdi,
şurda duruyorsun
Nar çiçeklerine bakar gibi
Kokusunu içine çeker gibi
Kalkıp gidecek gibi
Sarılıp konuşacak
Kadife sesinle bir şarkıyı yüreklere yakacak gibi...

Varsın!

İnkâr edilemeyecek tüm zamanlarda!

Varsın!

İnkâr edilemeyecek tüm zamanlarda!

Varsın!

Kavgaya, güzel günlere,

Yangınlı gecelere,

Çiğ taneli sabahlara

Tokluğa-Açlığa

Sevdalara-Hasretlere

Umuda

Varsın!

Dilim dağlansın yokluğuna!

Gülüşleri çekip çıkarırsın saklandıkları kuytular-
dan

Çıkının da umutlu sözler

adım başı serper de tükenmezler

Çıkınında şarkılar

sevda, kavga, emek, hasret

Dünyanın bütün umutlu, sevdalı, kaygalı

şarkılarını tek tek yüreğine doldurmaya

hala varsın!

Durgun bir su
Heyecana düşmüş bir nehir
Hiç bitmeyen bir yolda
 kah çakıllı-kah asfalt
 kah toprak
 engebe, düz
 yokuş, uçurum boylu
ağaçlar eğilmiş saygıyla
ilerde dağ yamaçları almış yerini
daha ilerde
 bir BAHAR!
Hiç bitmeyen bir yol
Durgun bir su
Heyecana düşmüş bir nehir
Sensin!
Varsın! Dilim dağlansın yokluğuna!
Varsın!
İşte, şu kızıl meydanda dün
 toplanmış eylemcilerin arasında.
Geliyorsun!
Hayır! Hayır!
Biz geliyoruz sana
Avuçladığın yıldızları tut yüzümüze!

III.

Haziranın yirmi altısıydı
Saatler gün ortasını geçmişti
yerkürenin bu noktasında
Gökyüzünde gündüz ay'ı
beyaz bir buluta benziyordu
Güneş
rüzgarı saklamıştı dağın tepesine
Şehir rüzgarsız
Şehir zamansız
Şehir gündüz ay'ına
gündüz ay'ı sana bakıyordu.
Nar çiçeklerinden
birisi
düştü dalından o an
Can yandı
Gün andı
Gül bandı kızıla
Alnına kondu...

IV.

Varsın öteye geçsin zaman
Ölüm kara giysilerini sandığından çıkarsın
Varsın uyandırısın geceyi cellat
sen o gece de ayışığı
Varsın günler geçsin bir hızla
sen güzel güne akan
bir insan selinin içindesin.
Yıkıp geçiyor sel,
katıyor kendine nehirleri, yağmurları
tarihlerce birikmiş acıları, öfkeleri
yıkıyor toprağın, insanın, hayatın yüzünü
Ve sen avuçladığın yıldızları
tutuyorsun yüzümüze
Varsın!
Dilim dağlansın yokluğuna!
Varsın!
Gözlerindeki yıldızlar yakıyor geceyi
Varsın!
Bütün sonsuz zamanda!

**Bu şiir Yeni Dönem Yayıncılık'tan çıkan Daima adlı kitabın
1.cildinde yayınlanmıştır.*

YAZILAR

ARAP EDEBİYATI

Arap halkları genel olarak 19.yüzyılda büyük bir değişimin içine girmiştir. Üç yüz yıllık Osmanlı egemenliğinin yerini yavaş yavaş Avrupalı kapitalist devletler almaya başlamıştır. Bu yüzyılın başından sonuna kadar Arapların yaşadığı topraklarda siyasal, ekonomik değişimler oluşmakla kalmadı fakat aynı zamanda bu değişimler ve Arap ulusçuluğunun gelişimi çerçevesinde Arap edebiyatı yeniden güçlenmeye, çağdaş bir gelişim seyrine girmeye de başlamıştır. “Yeniden” diyebiliriz çünkü Arap edebiyatı onuncu yüzyıldan sonra Arapçanın din, hukuk ve dinsel edebiyat dili olarak sınırlandırılması; 16. ve 17. yüzyıllar da Osmanlı'nın egemenliğinin güçlenmesiyle dilin sınırlılığının devam ettirilmesi Arap edebiyatının gelişimini bir bakıma engellemiştir. Aynı zamanda İslam dininin sanatın gelişimi ve çeşitliliği üzerinde engelleyici, kısıtlayıcı etkisi (haram, günah olarak kabul edilmesi veya ahlak bozukluğu ile sanatçıların suçlanıp cezalandırılması vb.) Arap edebiyatının, müziğin, resmin, şiirin vb. özgürce gelişmesini engellemiştir. Yine de Arap dilinin konuşulduğu geniş halk yığınları arasında sözel (sözlü) edebiyat sürmüştü ve bunun gelişimi görece daha özgür olmuştur. Ancak yazılı edebiyat sarayın patenti altında kalmıştır.

Oysa Araplarda şiir daha İslam öncesi dönemde gelişmeye başlamış ve bu durum adeta aşı-

retler arasındaki farklı lehçeleri birbirine uyumlulaştırmanın, dilin gelişiminin bir aracı olmuştur. Daha İslam öncesi Pazar yerlerinde (buralar daha sonraları kentlere dönüşecektir) halka açık şiir gösterileri düzenlenir, buralarda okunan şiirler dinleyenlerin yaşadıkları yerlere sözlü olarak taşınmış. Şiirler uyaklı ve belli sayıda dizelerle yazılır, her şiirin kendi içinde bir öyküsünün olmasından dolayı da o şiir rahat ezberlenme özelliğine sahip olurmuş. Elbette sözlü kaldığı, yazıya dökülemediği için şiir zaman içinde yok olma ve bozulma tehdidi altında olmuştur. Tarihin bir ironisi gibidir bu, çünkü tarihteki ilk yazılı dillerden biri olan Arapça yazı dili (o zamanlar Arami harfler kullanılmaktadır, daha sonraları bugünkü Arap yazısı Arap dilini güçlendirmek için oluşturulmuştur) çoğunlukla ya uzak ticaret işlerinde ya da önemli tarih anlatımında kullanılmıştır.

Arap edebiyatının yazılı hale getirilmesi 9.yüzyılda yaygınlaşmaya başlamış, o zamanda Arap edebiyatı büyük bir etki yaratmıştır. Daha sözlü olduğu dönemlerde çeşitlenmeye başlayan şiir, yazılı hale geldiğinde asıl gücünü gösterebilmiştir. Elbette bunda kâğıdın ve okur-yazarlığın daha yaygın olmasının etkisi büyüktür. Ancak İslam'ın yayılışı sırasında fethedilen yeni yurtlardan birisi olan İran'da Fars edebiyatı da güçlü dönemindedir. Böylece ortaya Farsça-Arapça kelimelerin, betimlemelerin de alındığı yeni bir edebiyat dili ortaya çıkar. Yine de bu Arapça konuşan topraklardan çok İran'da yerini alır. O güne kadar yönetimin, dolayısıyla sanatın merkezi önce Arap yarımadası, sonra Basra ve Küfe, ardından Bağdat iken, bu sefer sanatın merkezi Bağdat ve İran arasında paylaşılmıştır diyebiliriz. Osmanlı egemenliğinde Osmanlı Türkçesi yönetimin; Arapça, din, hukuk, dinsel edebiyatın; Farsça ise edebiyatın dili

olarak uzun yıllar kalmıştır. Bu esnada Osmanlı, Türkçeyi yayabilmek ve geliştirmek için edebiyat dili olarak da kullanmaya çalışmıştır.

Yeniden 19.yüzyıla dönecek olursak... Bu yüzyıl da yavaş yavaş bir biçim almaya başlayan Arap ulusalcılığı altında Araplar dillerine ve kültürlerine sahip çıkmaya, Arap dilinde sanatı güçlendirmeye yeniden büyük bir özen göstermişlerdir. Kapitalist devletlerle kurulan ilişkiler doğrultusunda işgal altındaki Arap eyalet yöneticileri tarafından onlarca öğrenci Avrupa'ya eğitim için gönderilmiştir. Bu öğrenciler yönetimin isteği üzerine gitmiş olsalar da o günün Avrupa'sındaki siyasal gelişmelerden büyük ölçüde etkileneceklerdir. İlk giden gruplar Fransız Devriminin etkisiyle, sonrakiler sosyalist düşüncelerin etkileriyle dönüp kendi ülkelerinde yeni bir aydınlanma dönemine ön ayak olmuşlardır.

Fransız Devriminin etkisi Arapların da bağımsız bir ulus olması gerektiği düşüncesini oturtmaya başlamış, bunun içinde—konumuzu ilgilendiren kısmı itibariyle ele aldığımızdan—Arap dilinin güçlendirilmesi ve edebiyat, tarih, şiir vb. sanat çeşitlerinin Arapça kaleme alınması, ürünler çıkarılması, reformlar yapılması savunulmuştur. Bu noktadaki en büyük örnek; ilk öğrenci grubunda yer alan Mısırlı Rifa'a Rafi El-Tahtavi olmuştur. Öğrenim için gittiği Paris'i büyük bir merakla gözlemleyerek, Arapların da İslam inancına bağlı kalarak mutlaka reformlara ihtiyacı olduğu düşüncesiyle geri döner. Tahtavi'nin Paris gözlemi, onun yapmak istediklerinin bir anlatımı gibidir.

“Parisliler Hıristiyan alemindeki halklar arasında zekalarının keskinliği, anlayışlarının berraklığı ve zihinlerinin derin meselelere nüfuz edişi ile ayırt edilirler... Geleneğe mahkûm değildirler, fakat daima şeylerin kökenini ve kanıtlarını bilmek

isterler. Sıradan insanlar bile nasıl okunup yazılacağını bilirler ve her insan kendi kapasitesine göre önemli konularla meşgul olur... Yeni olana merak ve coşku duymak, değişimi ve eşyaların, özellikle de giysilerin değiştirilmesini sevmek Fransız'ın tabiatında vardır... (...) Mucizeleri reddederler ve doğal yasaları ihlal etmenin mümkün olmadığına inanırlar ve dinler insanı hayır işlerine yöneltir... fakat çirkin inançları arasında, zeka ve zeki insanların faziletinin peygamberlerin bilgisinden daha büyük olduğu inancı da vardır..." (Arap Halkları Tarihi— Albert Hourani)

Tahtavi bu gözlemleri doğrultusunda Mısır yönetimine Arap dilinin mutlaka geliştirilmesi, eğitime ağırlık verilmesi ve reformlar yapılmasını vurgular... Daha sonra kendisi Mısır'ın ilk üniversitesi olan El-Ezher'in öğretmeni olur, burada hem eğitim verir hem de tarih ve sanatla uğraşır...

Bu dönemde Arapça eğitim veren çok az yüksek okul bulunmaktadır. Ağırlıklı olarak, bu yüzyılda özellikle Lübnan, Suriye ve Mısır'da yüksek öğrenim veren Hıristiyan okulları açılmış, bu okullarda çok geçmeden Müslüman elit tabakanın çocukları da eğitim almaya başlamıştır. Burada eğitim Fransızca ve İngilizce yapılmakta, bu da Avrupa edebiyatını ve basınına daha yakından takip etmeyi ve çevirilerin çoğalmasını sağlamıştı. Ne var ki, elit tabaka arasında Arapça arka plana düşmüştür. Ancak bu bir geçiş dönemidir ve edebiyat da kendi sancılarını yaşamaktadır.

19. yy. Fransız Devriminin büyüyle kendi ülkelerine geri gelen öğrenciler henüz nüve halinde olan Arap burjuvazisinin temsilcileri gibi davranmakla birlikte, yeni bir edebiyatın da temellerini atmışlardır.

"Arap diliyle yüksek düzeyde öğrenim görenler için yeni bir edebiyat oluşuyordu. On dokuzun-

cu yüzyıldan önce Arapça neşriyat nadirdi, ancak yüzyılın içinde, özellikle başlıca neşriyat merkezleri olmaya devam eden Kahire ve Beyrut'ta yaygınlaştı." (age)

Kahire ve Beyrut, biri İngiltere, diğeri Fransa için önemli güç merkezleri olmalarından dolayı kapitalist gelişim buralarda diğeri Arap topraklarına nazaran daha erken ortaya çıkıyor, bu durum haliyle sanatın da gelişimini etkiliyor, buralar, özellikle Kahire bir çekim merkezi haline geliyordu...

19. yy. sonlarına doğru Avrupa'da eğitim gören Arap öğrenciler arasında sınıflar mücadelesinden, Paris Komününden, sosyalist düşüncelerden etkilenim büyük olmuştur. Yurtlarına dönen bu öğrenciler sosyalizm düşüncesinden etkilenmekle kalmamış fakat onu henüz gelişmekte olan işçi sınıfı arasında örgütlemeye de girişmişlerdir. Mısır, Suriye, Lübnan'da komünist faaliyetler nüve halinde de olsa 19. yy. sonlarında, 20. yy. başlarında Irak ve Filistin'de de yayılmaya başlar... 20. yy. ilk proleter devrimi Büyük Ekim Devrimiyle bu faaliyetler hız kazanır, komünist partilerin art arda kurulmalarıyla ve işçi sınıfının içinde önemli bir yere sahip olmalarıyla bu gelişim taçlandırılır.

20. yüzyılda ise burjuva ulusalcı edebiyatçıların, şairlerin yanında, anti-emperyalizmden çok güçlü olarak etkilenmiş, işçi sınıfı ve yoksul emekçilerin mücadelesinin yanında yer alan, komünist örgütlerle yakınlığı olan edebiyatçı, şairler yetişmeye başlamıştır ve özgürlük isteminin gücü, sanatı, ilerici toplumcu sanatı, bu mücadelenin, (özellikle şiirler) yoldaşı yapmıştır.

Öncelikle şunu belirtelim, bu coğrafyayı tek tek ele alabilecek kaynaklardan yoksun olduğumuz için ancak öne çıkan ülkelerden genel bir tablo çıkarabiliriz. Filistin'i bir kenarda tutarsak, örneklerimizden biri "şairler diyarı" olarak geçen

Irak, diğeri “romancılar ülkesi” olarak geçen Mısır olacaktır. Ama bunlarla birlikte Suriyeli büyük şair Nizar Kabbani'ye değinmemek mümkün değildir. “Mısır, çoğu hatırı sayılır derecede yetenekli olan bir romancılar ülkesidir.” (S. Amin)

Mısır, diğeri Arap devletlerinden erken gelişimiyle Arap halkları arasında hem siyasal hem de sanatsal anlamda 19. yy sonu ve 20. yy ortalarına kadar bir merkez haline gelmiştir. Roman yazımı Arap dili ve edebiyatında 19. yy.dan önce yoktur. Ancak şiir biçiminde yazılan öykücülük vardır. 19.yy. sonlarına doğru ise Mısır'da roman yazarlığı öndedir ve Mısır roman konusunda ilk ürünleri vermeye başlayan ülke olmuştur. 20. yüzyılda da bu özelliği devam etmiş ve kimi Arap aydınları tarafından Mısır romancıların yurdu olarak adlandırılmıştır. Öyle ki 19. yüzyılda Mısırlı olmayan aydın aileler Kahire'ye gelip burada basın işiyle ya da öğretim görevlisi olarak çalışıyor yahut da romancılığını burada sürdürüyordur... Kahire'nin böyle bir çekim merkezi olmasının elbette esas nedeni kapitalist gelişimle birlikte, okur-yazarlığın artması, matbaaya erişim olanakları, modern yaşamın Kahire'yi baştanbaşa sarmasıdır.

Bu geçiş döneminde Mısır'da bir yandan hala yönetime bağlı kalan edebiyatçılar, geleneksel biçimde yazıma devam ederken, öte yandan “halkı keşfeden” edebiyatçılar da ortaya çıkmaya başlamıştır. “Ahmet Şevki (1868—1932) halkı ilgilendiren olayları anlatmak ya da ulusal duyguları ifade etmek ya da hükümdarları övmek için yüksek bir dil kullanan” bir şairken, “Hafız İbrahim (1871—1912) daha avam bir duyarlılıkla kendi zamanındaki Mısırlıların siyasal ve toplumsal fikirlerini ifade etti ve Şevki'den daha büyük ilgi gördü. Tamamen yeni bir yazı türü oluşmaya başladı: drama, kısa öykü ve roman. İlk önemli ro-

man olan Hüseyin Heykel'in Zeyneb'i 1914'te yayımlandı, kırsal kesme yeni bir bakış tarzı getirdi, insan hayatının köklerinin doğada olduğunu ifade etti ve kadın erkek ilişkilerine yer verdi." (A. Halkları Tarihi / Albert Hourani) Daha sonra bu roman Mısır'da, 1920'lerde sinemanın ve sinemacılığın gelişiyile, sinemaya uyarlanan ilk yerli sinema unvanını aldı. Geçerken belirtelim ki Mısır önce radyonun, bir zaman sonra sinemanın Arap ülkelerinde ilk yurdu olmuş, ancak sinema daha çok 'Hollywood'un etkisinde kalmıştır.

20. yüzyılda Mahmut Teymur, Yahya Hakkı gibiler batıyı eleştiren, kent ve kırsal yoksulluğunu vurgulayan, insan-toplum ilişkisine daha gelenekselci bakan romanlar üretirken, tarihi sınıflar savaşımı olarak yeniden ele alan sosyalist aydınlar ortaya çıkmıştı. Yeni Mısır'da bazen ulusalcılığı da arka plana atan sınıflar mücadelesi güçlendikçe edebiyatçılar kendi dönemlerine daha eleştirel bakmaya; ulusal yan yine varlığını korusa da sınıfsal bir bakış da kazanmaya başlamışlardır.

Hem Mısırlı hem de diğer ilerici Arap romancıların en büyük özelliği kendi dönemlerine eleştirel yaklaşırken, yönetimle halk arasındaki çelişkileri, kendi kuşaklarının siyasal sorunlarını, insanın yabancılaşmasını ele almış olmalarıdır. Ancak daha gerici-baskıcı yerlerde bu yan ya oto sansürlere uğramıştır ya da yönetim yasaklamıştır. Örneğin Suudi Arabistan'da yönetimi eleştiren romanlar yazmanın bedeli ölüm veya sürgün olduğundan Arabistanlı yazarlar ağırlıklı olarak başka ülkelerde bu romanlarını kaleme alabilmişlerdir. Tüm bu romanlar nasıl bir içeriğe sahiptir, Arap topraklarında güçlü olan anti-empyralist mücadeleyi ne kadar işleyebilmişler yahut bu mücadelede nasıl bir etkiye sahip olmuşlar, bu konuda ayrıntılı bilgi edinmemiz mümkün olmamıştır. Çünkü önce-

likle bu eserler Türkçeye çevrilmemiştir. Çevirisi olan birkaç romandan da (bu da el-Nakba'yı oldukça güçsüz anlatan romancılardır) bunu çıkarmamız Arap edebiyatına büyük bir haksızlık olacaktır. Ancak, ilerici Arap roman yazarlarının topluma olan duyarlılıkları birçok araştırma kitabında geçerken de olsa ifade edilmiştir. 1950'liler de dahil hem Mısır'da hem de diğer birçok Arap devletinde anti-emperyalist mücadele ile birlikte Arap işçi sınıfının bu mücadelede oynadığı rol, var olan işbirlikçi iktidarları devirecek nitelikte, irili-ufaklı onlarca ayaklanma toplumda eskimiş, gerici ilişkileri, pranga niteliği taşıyan geleneksel olanı da yıkmaya başlamıştır. En başından itibaren gerici-dinci hareketler bu gelişimin önünde set olarak kullanılmaya çalışılmışsa da bu yıllarda başarı elde edememişlerdir. 1940 ve 1950'lerde toplumsal ayaklanmalar çok güçlenmiş ve kadının bu mücadeledeki rolü daha da hissedilir duruma gelmiştir. Bu noktada edebiyatın konusu da öncekilerden farklı olarak kadının özgürleşmesi, onun toplumdaki niteliğinin sorgulanması olurken, bu yıllarda Arap kadın edebiyatçıları da ortaya çıkmıştır. Ne var ki, 1960'larla birlikte dinci hareketin etkisiyle ilerici kadın edebiyatçıların yerini yavaş yavaş İslam geleneğini savunan kadın edebiyatçıları almaya başlamıştır.

Dinci hareket ilk doğduğu dönemden itibaren küçük ve orta burjuvazi arasında varlığını sürdürdürebilmiş, aynı şey 1960'lardan sonra da geçerliliğini korumuştur.

Sınıflar mücadelesi yol aldıkça birçok deneyimi ve kendi kahramanlarını da yarattığından 1960'lardan sonra kimi ilerici edebiyatçıları roman konularını ve kahramanlarını bu mücadeleden almışlardır. Ancak kapitalist sistemin çürüten, yozlaşan yüzü, politik bulanıklık, küçük burjuva

ruhun “ışkenceleri”, karamsarlığı da sanata bu-
laşmıştır. Yoksul Arap halklarının mücadelesi, sı-
nıflar arası güç dengeleri bu topraklarda sanatın
yönü üzerinde gerçekten de söz sahibi durumun-
dadır. Aynı zamanda günümüzde de etkili konu-
munu koruyan Filistin sorunu, birçok şair ve ede-
biyatçıya ‘ilham’ olurken, toplumdaki yerlerini de
sürekli hatırlatır durumdadır!

“ŞAİRLER DİYARI IRAK”

Tarık Ali bir kitabında Irak’ı şairler diyarı
olarak adlandırır ve bunda da haklıdır, ama en
az Irak kadar Filistin’de bir şairler ülkesidir. Geç-
miş yüzyıllardan itibaren Araplar da şiir her daim
umutları, acıları ifade etmede çok özel bir yere sa-
hip olmuştur. İster Iraklı ister Filistinli, Suriyeli
veya Lübnanlı olsun şairler, yeter ki yüreklerde
çarpan sömürüden, baskıdan uzak bir özgürlük
dünyasının çağrısını taşısin, özgürlük savaşının
çağrısı olan şiirler üretsinsinler, işte o zaman en sı-
radan, okuması yazması olmayan bir fellah dahi o
şiiri bir silah gibi kuşanır, düşlerinde sürgündeki
şairi gözlerinden öper.

Güçlü bir isyan geleneğine sahip olan Irak’ta
şiirin mücadeledeki yeri de isyanları kadar güçlü-
dür.

19. yy. sonu ile başlamış olan Avrupalı ka-
pitalist devletlerin işgal harekâtı, 1. Dünya Sa-
vaşıyla emperyalistlerin kazandığı bir hak olarak
burjuva belgelerinde yerini alırken, işgal altında in-
leyen yoksullar önce birbirinden bağımsız, kısa
sürede daha toplu ve güçlü ayaklanmalara giriş-
mişlerdir. Ama işgale karşı bu bütünlüğü sağla-
mak o zamanki sosyal yapı düşünülüğünde he-
men gerçekleşebilecek bir şey olmadığı da kabul
edilecektir. Birbirinden ayrı aşiretler topluluğu,

yüzyıllar boyu süren dinin o güçlü etkisi ve başka bir imparatorluğun altında yaşamış bu insanlar 20. yy.la birlikte yeni bir dünyaya ayaklanmalarla uyanmaktaydılar. Osmanlı çökmüş, güçlü kapitalist devletler özgürlük vaatleriyle işgale girişmiş ama hayat eskisinden daha kölece, yoksulluk süreklili artan vergilerle çığlaşmış, Mezopotamya'nın bereketli toprakları yine bereketliken, tarlalarda ürünler dallarını kırıyorken, döşenen raylardan trenler mallarla gidip başka zenginliklerle dönerken ortada ne özgürlük vardı ne de refah... Ama öte yandan Basra'da, Bağdat'ta yeni bir dünyadan söz ediliyordu... Öğrenim görmüş gençler, kadının insan olduğundan, kadının ve yoksulların özgür ve refah bir yurttan yaşama hakkından sadece konuşmakla kalmıyor, bildiriler, yayınlar çıkarıyor, işçi kahvelerinde propagandalar yapıyorlardı. O sıralarda ülkeye kukla krallar, hainler ordusundan atanmışlar ülke yönetimine getiriliyor, ilerici olan tüm faaliyetler işkence, zindan, ölümle cezalandırılıyordu. 1928'de Britanya, kukla kralını korumak, başlayan ayaklanmayı bastırmak için ordusunu seferber ettiğinde, kaderine boyun eğenler işgal ordusunun atlarına yol verdiğinde Iraklı şair Cemil Sıtkı ez-Zahavi bir şiiriyle şöyle seslenir:

*“Öfkeyle karşı çıkın eski geleneklere
Hatta gerekiyorsa alınıyınıza”*

Öte yandan şair Muhammed el Obeyd Iraklıları savaşa çağırıyordu:

*“Ateş açın soylu Iraklılar
utancımızı kanla temizleyin.
Köle değiliz biz,
boynunu tasmayla süsleyen.
Esir değiliz biz,
ellerimizi kelepçeye uzatacak.*

...

*Yetim değiliz biz,
Irak'ta manda yönetimi arayan.
Ve baskıya boyun eğerseniz eğer
unutmayın,
Dicle'nin zevklerindeki hakkımızdan da vazgeçmeliyiz."*

Bu çağrılara kulak veren Iraklılar ile Kürtler bir yandan eskimiş, köhne geleneklerin kamburunu sırtlarından atmaya çalışırken, bir yandan da yenildikleri her ayaklanmadan bir sonrakine daha çok öfke ve bilinç taşımaya devam ettiler.

Irak'ta şairler şiirlerini bir konağa çekilip, uzaktan olayları seyredip kaleme almadıkları için olsa gerek şiirleri o ayaklanmanın gücü, umudu olmuştur ve yenilse bile yenilgiyi derslerle, umutla sorgulayan şiirler yazmışlar ve bu şiirler ağır baskı koşullarında bir uçtan öbürüne, bazen sınırları da aşarak dolaşmıştır.

El-Cevahiri, Muzaffer el-Nevab ve Sadi Yusuf Iraklı ilk ilerici çağdaş Arap şairlerindedir. İlerici Iraklı şairlerin hayatlarından ne zindan ne de sürgün yaşamı eksik olmuştur.

Sadi Yusuf hem bugünkü Irak savaşında halkın isyancı geleneğini vurgulamak için hem de şair dostu El-Cevahiri yad ederken şunları söylemiştir:

"Bizim uzun bir direniş tarihimiz var. El-Cevahiri'nin erkek kardeşinin 1948'de Britanya'ya karşı ayaklanmada ağır bir şekilde yaralandığını biliyor muydun? Üzerine mermi yağdırıldıktan sonra Dicle'de, Cisrel-Şehuda'dan (şehitler köprüsü) uzak olmayan bir yerde El-Cevahiri'nin kollarında öldü. Her şey silinir, unutulur gider, ama kan lekeleri asla! Halk uzun süre ne bu işgali benimseyecek ne de kuklalarını." (Tarık Ali / Bush Bağdat'ta) El-Cevahiri 1948'deki o büyük ayaklanmada şu dizeleri kaleme alır:

*“Kor bir ufuk görürüm
Ve bir sürü yıldızsız gece
Bir nesil gelir, diğeri gider,
Ateşse hep yanar durur.”*

1948 ayaklanması Irak tarihinde çok önemli bir yere sahiptir, işçi sınıfının da bu ayaklanmada oynadığı rol Irak'ta egemenleri korkutur, yüzlerce işçi tutuklanır, öldürülür. Ayaklanma 'el-Vethbah' (sıçrama) olarak adlandırılır ve el-Vethbahın yenilgiye uğratılması için her türlü yol denenir. O sırada El-Nakbani İsrail'in kuruluşuyla Filistinli Arapların yurtlarından göç ettirilmesi ve katledilmesi yaşanır ve bu olayı bir fırsat bilen egemenler el-Vethbah'ın bakışını önce 'ulusal soruna' çeker, ardından "Araplara saldırı varken birlik olmalıyız" söylemleriyle sorun dışa itilir. Ama bu o günkü egemenlere sadece birkaç yıl ömür kazandırır. İşçi sınıfı ve yoksul emekçiler "ekmek ve özgürlük" ayaklanmalarına devam eder 1958 Temmuz Devrimine kadar... 1958 Temmuz Devrimi Irak'ta büyük umutlar yaratmıştı ancak bu devrim ya ileri gidecekti ya da kapıda bekleyen BAAS ve emperyalistlerce geriletilecekti. İç savaşı göze alamayan Komünist Partisi devrimi bu haliyle korumaya çalıştıkça yenilgiyi de kapıdan içeri almış oldu. Birkaç yıl sonra BAAS büyük bir terörle iktidar koltuğuna oturmuş, devrimle doğan büyük umutlar kanlı sargılarla örtülmüştü.

El-Cevahiri, Muzaffer el-Nevab bu terör dalgasında soruşturmalara uğramıştı. Muzaffer el-Nevab tutuklanmış, "işkence görmüş, sonra diğeri tutuklularla birlikte hapisaneden kaçmayı" (age) başarmış ama sürgün hayatı başlamıştır o ülkeden o ülkeye.

“Kabul ettim kaderimi,
 Tıpkı bir kuş gibi,
 Katlandım her şeye,
 Bir tek aşığılanma hariç,
 Bir de kalbimin
 Sultan’ın sarayında kafese kapatılması.
 Fakat Aziz Allahım,
 Kuşların bile dönecek yuvaları var
 Bense uçuyorum bu vatanın
 Bir ucundan öbür ucuna,
 Bir denizinden öbür denizine,
 Gardiyanların birbirlerini kucakladıkları,
 Bir hapishaneden öbür hapishaneye”

1979’da da Saddam Hüseyin tüm rakiple-
 rini alt ederek, Irak ve Kürt haklarını yeni baskı
 ve katliamlarla kuşatmıştı. Bu baskı dalgası yine
 1960’lardaki gibi yeni sürgünleri, işkenceleri, ya-
 sakları getirmişti. Böylece Sadi Yusuf’un sürgün
 yaşamı başlamıştı. Devrimin geriletilmesinin ar-
 dından yavaş yavaş sönen umutlar Saddam’la ka-
 ramsarlığa kadar varmıştı. Sadi Yusuf Saddam’ın
 gelişini bir şiirinde şöyle anlatır:

“Aradan çeyrek asır geçmiş
 Bir de fark ediyoruz ki
 *İbn Tammi’ya gelmiş
 Sapanın başı olmuş
 **El-Muwaıffak hala kazuyup çıkarıyor
 İsyankâr köleleri
 Toprağın rahminden”

Sadi Yusuf 2003 Irak işgalinde büyük bir
 öfke duymuş, halkının acısını hissetmiştir. İşgalci-
 lerin ve işgal yanlılarının Irak üzerine yaptığı top-
 lantıları “Çakal Düğünü” olarak adlandırmış ve bu
 adı taşıyan şiiriyle Irak direnişinde yerini almıştır:

*“Çakalların yüzlerine tüküreyim
Tüküreyim listelerine,
Bildireyim ki biz Irak halkıyız
biz bu ülkenin antik ağaçları,
gururluyuz alçak gönüllü sazdan çatıların altında”*

Şam'da sürgünde yaşayan Muzaffer el-Nevalise işgal günlerinde Amerikan generaline meydan okurcasına şu dizeleri kaleme alır:

*“Ve asla güvenme bir özgürlük savaşçısına
kolsuz olarak çıkınca karşına
İnan bana, o krematoryumda yandım ben.
Gerçek şu ki, ancak topların kadar büyüksün.
Çatal bıçak sallayan kalabalıklar
Düşünürken sadece kendi midelerini
Ey benim kendi vatanına âşık insanlarım,
Ben kapularımıza üşüşen barbarlardan korkmuyorum.
Hayır, korkmuyorum içimizdeki düşmanlardan:
Tiranlıktan, otokrasiden, diktatörlükten.”*

Burada son olarak Sadi Yusuf'un bir sohbetini aktararak bu kısa Irak yolculuğumuzu bitirelim.

“Üçümüz daha yaşlı bir kuşaktan geliyoruz: El-Cevahiri, Muzaffer el-Neval ve ben. Üçümüzde sonunda sürgünü boyladık. El-Cevahiri birkaç yıl önce (1997'de) Şam'da öldüğünde galiba 100 yaşındaydı. Bağdat'ı bir daha hiç görememişti. Saddam bize durmadan elçi gönderiyor, üçümüzün de Bağdat'ta halka açık bir şiir okuma şenliği yapmamız için geri dönmemizi istiyordu. Eğer böyle bir şey olursa o meydana en az 500 bin kişinin toplanacağını Saddam da biz de biliyorduk. Elçisi aracılığıyla bize, ‘Hepinizin komünist olduğunu ve bana saldırıp durduğunuzu biliyorum, ama sizin ulusal mirasımızın bir parçası olduğunuzun da

farkındayım. Lütfen, geri dönün. Damarlarımda akan kan güvenliğinizin garantisidir' mesajını iletmekteydi. Gelgelelim, çok güven verici bir mesaj değildi bu. Birçok dostumuz ve yoldaşımızın böyle mesajlara kanıp geri döndükten sonra işkencelere uğradığını ya da öldürüldüğünü unutmamıştık. Zamanında Amerikalılarla böyle anlaşmıştı.”

Sanırsız Sadi Yusuf Irak'ta şiirin gücünü yeteri kadar ifade etmiştir bu sözleriyle... Kim bilir şimdi Irak'ta direnişçilerin dillerinde hangi güçlü şiirler vardır, yaratılıyordur...

NİZAR KABBANİ

Suriyeli büyük şair Nizar Kabbani ulusalcı bir şair olarak öne çıkmıştır. Ama bu ulusalcılık Suriyelilik değil... Kabbani, bir uçtan diğerine Arap ulusalcısı olarak, sol ulusalcı olarak görmüştür kendini... ve ölümüne kadar da hangi Arap toprağında bir isyan varsa coşkulanmış, hangi ihaneti görse öfkesini dizelere işlemiş, kendi ulusuna da eleştirel bakmayı unutmamış, geriliklere, ihanete, alçalmalara meydan okumaktan da geri durmamış bir şairdir...

Nizar Kabbani 1998'de ölse de bu büyük şairin şiirleri eminiz hala Arap halklarının dilindedir. Çünkü birçok defa belirttiğimiz gibi şiir bu topraklarda mücadele eden kadın-erkek, genç-yaşlı savaşçıların yoldaşı olmuştur. Aynı zamanda Kabbani'nin önemli birçok şiiri bestelenmiş Feyruz, Mersel Khalife gibi Arap halkının değerli sanatçıları tarafından okunmuştur.

Kabbani'nin en önemli şiirlerinden birisi 1967 savaşının yenilgisinin hemen ardından yazılmış olan "Havamiş' el Defter el-Neksah"dır. (Bozgun Kitabına Kenar Notları) Şiir o dönem Arap topraklarını bir uçtan bir uca dolaşmıştır. Döne-

min önemli lideri Naver'ı, diğer ulusalcı liderleri, hatalarını göremeyen solcuları da eleştiren bu şiir halk tarafından büyük bir ilgiyle karşılanınca yasaklanmıştır. Ama şiir yasak dinlememiş sıradan insanlar kasetlere bu şiiri okuyup çoğaltmış, elden ele dolaştırmış, hatta ezberlenmiştir. Daha sonraları hem şiire hem şairine yasak kaldırılmıştır. Kabbanî şiirin de savaşın yenilgisini temel olarak Arap birliğinin sağlanamamasına mal etmiştir. Ve emperyalistlerle kurulan iş birliğine öfkesini kusmuştur. Oysa şairin düşlediği Arap birliği, özgürlüğü, burjuva ulusalcılıkla ancak bu kadar yol alabilirdi. Onun "birlik" düşü ancak sosyalizmle gerçek temellerine oturabilirdi. Yine de şairin bu eksikliği dönemin Komünist Partilerinin eksikliği kadar ağır değildi ve şiiri eksikliğine rağmen çok güçlü ve savaşçı, umut doludur.

Bozgun Kitabına Kenar Notları

1.

Dostlar,

Eski sözler öldü.

Eski kitaplar öldü.

Yıpranmış çarıklar gibi bezgin sözlerimiz öldü.

Ölüm yenilgiyi hazırlayan zihniyettir.

2.

Şiirimiz acılaştı,

Kadınların saçları, geceler, perdeler ve sofalar,

Acılaştı.

Acılaştı her şey.

3.

Bedbaht ülkem,

Bir şimşek hızıyla

Aşk şiirleri yazan bir şairden

Bıçakla yazan bir şair çıkardın.

4.
Sözcüklere sığmıyor hislerimiz:
Şairlerimizden utanmalıyız.

...

Arap çocukları
Geleceğin mısır koçanları
Zincirlerimizi sizler kıracaksınız.
Beynimizdeki afyonu öldürün,
Öldürün yanılısamaları.
Arap çocukları,
Boğucu kuşağımız hakkında okumayın,
Biz umutsuz bir vakayız.
Biz karpuz kabuğu kadar değersiziz.
Bizim hakkımızda okumayın,
Bizi taklit etmeyin
Kabul etmeyin bizi,
Reddedin fikirlerimizi,
Biz bir sahtekârlar ve hokkabazlar milletiyiz.
Arap çocukları,
Bahar yağmurları,
Geleceğin mısır koçanları,
Yenilgiyi yenecek
Kuşak sizsiniz.”

Nizar Kabbani

Önsöz Dergisi, 10.Sayı

* Tammiya (1263-1328): Sünni-Hanbali radikallerinden.

** El-Muwaqqaf: “...efsanevi bir mücadelede sahne olan Zanc isyanı (köleisyani), El-Muwaqqaf tarafından acımasızca ezilene kadar on dört yıl (869-883) sürmüş...” (age)

UMUDUN YOLCULARI

Onu ilk bir tanıtım kitapçığının sayfasında gördük. Dikkatimizi ilk çeken ismiydi: Umudun Yolcuları... Romantik yazın tarzının yoğun etkilerini taşıyan Morris'in manzum eseri Otonom edebiyat dizisinden çıkmıştı. Küçük arka kapak tanıtımını okur okumaz merakımız da ateşlendi.

Paris Komünü üzerine bir güzelleme olduğundan bahsediliyordu. İki aşkın umutlarını ve hayatlarını komünde buluşları, ona can taşıyışları ve orada gelen sonsuz ayrılıkları... Âşıkların arka-larında bıraktıkları bebekleri ise, umut yollarının yitmediğini resmediyor deniliyordu.

Merakımız doruktaydı. Hemen bir kitapçıya uğrayıp cebimizdeki birkaç kuruşu denkleştirip almak ne harika olurdu. Hatta o akşamı aç geçirme ihtimalini de göze alarak... Ama bunların hepsi bizim için tatlı bir düştü. Çünkü burada kapı kapı üstüne, dizi dizi duvarlar, tel örgüler desem hemen anlaşılır herhalde tutsaklığımız...

Biz de umudun yolcularıyız, dışarıda dövüş-tüğümüzden belki daha çok dövüştük burada... Barikatlarda vedalaştık kaç yolcuyla, ölüm oruçlarında uğurladık en sevgili olanlarımızı... Kaç yara aldık kaç çarpışmada... Ve yolculuk bütün öğre-nilecekleri, bütün coşkusu ve kararlılığıyla devam etmekte... İşte bu yüzden tutkuyla, merakla oku-yoruz uzak ve yakın zamanlardaki, uzak ve yakın

memleketlerdeki kavga hikâyelerini... Kavgadan sonra gelen zafer coşkularından sonraki yaşamları anlatan kitaplarda güzel ama en çok dövüştürülen günler yakın, zafere çıkan yol yakın... O kadar kendimizden ki hemen okumak, bilmek, düşümlümü, umudumuzu, hüznümüzü birbirine karmak istiyoruz... Nasıl da çoğalıyor, çoğaltıyoruz duygularımızı onlarla...

Paris Komünü; ilk zaferimiz ve ilk yenilgimiz o bizim. O olmasaydı en büyük zaferleri ne yapacağından ve ne yapmayacağından o kadar emin getirebilir miydi sonraki... Komün devrimci proletaryanın ilk akli ve yüreğinin şarkısı... İşte bu yüzden Komün üzerine yazılmış bu güzellemeyi hemen okumak, bir de W. Morris'in dilinden dinlemek istedik.

Ama bunun için birkaç hafta beklememiz gerekti. Bir çift parlak yıldız misali gözleriyle dışarının baharını bize taşıyan görüşümüze kitabın bizde yarattığı istek, merak ve heyecanı anlatırken baktım ki, çoktan onu da sarmış merak, "tamam" dedi, "mutlaka ayarlamaya çalışacağım, sizden sonra ben de okurum."

Bekledik... Bize düşen en büyük iş!

Bir hafta sonraki görüşte kitap gelmişti ama onu hemen almak ne mümkün! Sonu gelmeyen bürokrasi ve topu birbirine atmalar! Bir hafta daha bekledik... Sonra mazgaldan içeri uzatılan kitapların arasında Umudun Yolcuları elimizdeydi...

O geldiğinde iki yoldaş boştaydık ve içimizde hemen okumak isteği vardı. Hava bir sonbahar gününden daha çok Haziran'ın ilk günlerine benziyordu. Havalandırmada, duvarın kenarına iki minder atıp oturduk yoldaşla... İlk ben başladım sesli okumaya... Mort Rüzgârının Mesajı'yla başladı kitap:

"Güzel şimdi bahar, dünya uzanmış seyredi-

yor şimdi bir aşığın gözleriyle güneşin çehresini..."

Londra'ya gelen iki âşık ve bir de bebekleri... Umut ve umutsuzluk çarpışıyor yüreklerinde... Mart rüzgârını dinliyorlar:

"(...) Birazdan hâkim olacak orada arzu ve dinlenme ve hoş olacak orada uyanışı ertesi sabahın."

İki âşık; Hana ve Richard... Hana Richard'm anlattığı o büyük düşe âşık olurken ona âşık oluyor. Richard onu yüreğinde ve aklında büyüttüğü o büyük düşünle daha çok sevmeye başlıyor. Ancak yoksulluğun ve zengin sınıfların gaddar egemenliği ve henüz yeteri kadar uyanamayan yoksullar onların yüreklerini hırpalamakta.

Mart rüzgârından dinledikleri onları Londra'da aynı ateşi yakmaya zorluyor, Londra'nın yüzünü Paris'e çevirmesini ve işçilerin umudu görmelerini, ateşi yakmalarını istiyorlar. Richard Londra'nın işçi semtlerinde ateşli konuşmalar yaparken Hana hep yanındadır... Richard bu toplantıların birisinde tutuklanır. Haziran'da yeniden özgürlüğüne kavuştuğunda Komün tehlikededir.

(Yorulunca kitabı yoldaşım aldı ve devam etti. Şimdi sırtını duvara yaslayıp dinleme sırası bendeydi.)

Richard, Hana ve yoldaşları Arthur karar verirler Paris'e gidilecek. Orada olunmalıdır. Ama ya küçük bebek... Onu tanıdık bir aileye, bakılması için biraz parayla vermekten başka çare yoktur. Richard oğlunu bir daha göremeyeceğine emin, ayrılır... Ve umutsuzluğu arkalarında bırakıp Paris'e, bütün işçileri tek bir kızıl bayrak altında toplamış olan Paris'e giderler.

"Tuhafı hayrete düşmüş gözlerimizin karşılaştığı yüzleri görmek; öylesine neşe ve barış ve memnuniyet! (...) anlattık çünkü hikâyeyi, her detayıyla: Nasıl biz orada Londra'da kendi dert dü-

ğümümüzün ipliğini eğirirken ve ben kendi adıma söyleyeyim, umutsuzluktan tek adım ötedeyken, Paris'te günlerin günün vaki olduğunu; çünkü Paris'i çıldırtmak ve ezmek için, indiğini ve donuk kılıcının kırıldığını habis cücenin darbesinin..."

Yürekleri Paris'in özgürlüğüyle coşar, "kısa bir süre sonra tüm dünya" derler... "Gelecek gün sözümüzü gerçekten nihayet anladım. Şimdi onu gördüm (...) gerçek, güvenilir ve el altında." der Richard. Ancak "habis cücenin donuk kılıcı" kırılmış ama parçalanmamış, tuzla-buz edilmemişti ve arkasında karşı-devrimi birleştiriyordu. Paris'in sokakları bir süre sonra işçilerin kanlarıyla sulanacak, Paris tutsak düşecekti. Üç arkadaş âşıklarımız son ayrılığa kadar, son güne kadar dövüşeceklerdi orada.

Kitabın sonuna, "Hikâyenin Sonu"na gelmiştik. Birkaç mısra sonra titredi sesi yoldaşın, yüzümü çevirdim, sabahın serinliğinde ilk ışıklarla yapraklarda toplanmış çiğ tanelerinin süzülüşünü gördüm yüzünde.

Kitap bittiğinde bir iki dakika aralığında sessizce orada öyle kaldık. Konuşmanın havayı bozacağından değil, aynı şeylerle akan yüreklerin sözcüklere gereksinim duymamasındandı sessizlik. Düşüncenin hızına yetişemezdi ses...

Onlarla aramızdaki en büyük fark işte şurada: Onlar yolculuğun başındaydı, biz bu yolculuğun sonundayız. Bizi birbirimize bu kadar bağlayan, yüz otuz yedi yıl sonra bile o günün güzelliğini, o günün intikamını yaşattıran şey bu düş değilse nedir ki... Ve hangi düşün arkasından bu kadar kahramanca, bu kadar bağlılıkla yürünmüştür; o özgürlük, o sömürsüz bir dünya, o sosyalizm değilse...

Sessizliğimiz sona erdiğinde kitabın başka başka yanları üzerine konuşmaya başladık. Ka-

pitalizm altında çalışmanın nasıl olduğu, yabancılaşmayı anlatan bölümlere tekrar geri döndük. W. Morris bunları gerçekten de güzel yakalamıştı ve anlatmıştı. Ancak dikkatimizi çeken ve eleştirimizden kurtulamayan ilk şey yazarın kadın sorununa bakışındaki büyük eksiklikti. Kadınların savaşa erkeklerin yardımcıları biçiminde konması, kadının güçsüz, zayıf bir yan, erkeğin güç olarak resmedilmesi komünün bu konudaki geriliğinden değil, yazarın henüz politik olarak olgunlaşmaması ve Marksizm dışı akımlardan daha çok besleniyor olmasındandır. Oysa kitabın kendisinde Hana'nın daha birkaç aylık olan bebeğini Londra'da bırakıp Paris'e gitmesi; Richard'ın bir yerde dediği gibi "Üçümüzde ölüme gittiğimizi, yürüdüğümüzü biliyorduk." Hana'nın bu kararlılıkla gidişi, cesareti, fedakârlığı ve sergilediği bilinç bir devrim kadınından başka bir şey değildir. Ama yazar bunlar üzerinde değil, daha çok Richard'ın algılayışı, görüşü üzerinden "hikâye"yi anlatır ve gücü erkekte toplar. Oysa emekçi, işçi kadınlar bu şekilde komünde yer almasalardı komün bu kadar değerli, güçlü ve umut dolu olabilir miydi?

Buna karşın Morris'in bu eserini okumaktan mutlu olarak yerimizden kalktık ve içeri geçtik. Diğer yoldaşa ve dostlara okumalarını söyleyerek, içimizde kalan hazzı, beğeniye anlatmaya başladık.

Önsöz Dergisi, 13.Sayı

İKİ ROMAN İKİ KADIN

N.G. Çemişevski'nin "Nasıl Yapmalı" romanı ile Sabahattin Ali'nin "Kürk Mantolu Madonna" romanı arasında bir bağ kursak, mukayeseye kalkışsak, her iki kitabı okumuş olanlar şöyle diyecektir: "Ama olmaz ki! Kurulacak bir bağ da mukayese de yazarlara çeşitli şekillerde haksızlık olur. Çünkü her iki kitap da zamanları, konuları, ereklere, kahramanları vb. bakımından birbirinden farklıdır. Bunlar edebiyatta birer çeşitliliştir."

Bu yargıya katılmakla birlikte her iki yazarın da kadın-erkek ilişkisi, aşk-sevgi temaları -roman kahraman karakterleri farklı olsa da- birçok noktada paraleldir. Bu da ikisini bir yazı içinde ele almaya, onlarla bir takım şeylerin altını çizmeye yetmez mi?

Nasıl Yapmalı'yı daha önceden okuyanlar sonradan Kürk Mantolu Madonna'yı okumuşlarsa ya da tersi bir sırayla okunmuşsa, şimdi de şöyle diyeceklerdir: "Evet, her iki kitapta da bu söyledikleriniz var. İtiraf edeyim ki kitapları okurken ben de küçük bir karşılaştırma yapmışım. Ama yine de..."

Evet, iş "ama"lara gelince sayfalarca yazı ortaya çıkar ve sonuçta ilk yargı-düşünceye varılır: zamanları, konuları, ele alış biçimleri, sanatsal nitelikleri, kahraman tipleri vs. bakımından birbirinden farklıdır. Peki, ama zaten işi cazip kılan şey

de bu değil mi?

Ama içimiz rahat etsin diye Çernişevski'ye şunu söyleyelim: "Üstadım, hakkın, yerin elbet bakidir ne seni ne eserin herhangi bir şekilde sıradanlaştırmak gibi bir niyet, amaç burada yoktur. Eserin üzerinden nerdeyse yüz elli yıl geçmiştir ama o hala aramızda yaşamakta, bizi düşündürmektedir. Ve görüyorsun ki bu yazı biçimi (ve devamı da) senden bir taklit taşımaktadır, lütfen bunu da hoş gör! Çünkü anlatılacakların senin anlatış tekniğinle daha rahat ortaya serileceği kanısını taşımaktadır.

Sabahattin Ali'ye de bir şeyler demek lazım: "Sayın yazar, adınızın bir yazıda, Çernişevski ile birlikte anılmasından hoşnutluk duyabilir, öte yandan, sıkıntı da duyabilirsiniz. Ama sizin şanssızlığınız sizin sorunuz değil. Siz o kadar genç yaşta adi bir suikaste uğramasaydınız belki ileride sizden başka bir Nasıl Yapmalı okuyabilirdik. Nazım Usta'ya katılmamak elde mi? Sizde dikkate değer bir yetenek vardı! Düş gücünüz, hümanistliğiniz, gelgitli de olsa yeni bir toplum arzunuz vb. eserlerinize bir şekilde yansımıştır. Sizin şanssızlığınız sadece adi bir suikaste uğramak da değil, henüz Türk edebiyatının birkaç yaşındaki çocuk adımları attığı bir deneyimdeydiniz. Ve siz de henüz bu uzun edebiyat ve siyasal yolculuktan vazgeçip, arayışlardaydınız.

Aramızdan çoktan ayrılmış olan yazarların ruhlarını çağırıp konuşmaktan artık vazgeçip, hala aramızda yaşayan ve bizleri düşüncelere süren eserlerine bakalım.

ROMANLAR HAKKINDA KISA HATIRLATMA

Kürk Mantolu Madonna'da Sabahattin Ali bir aşk hikâyesi anlatır. Onun kahramanları mü-

kemmel insanlar değildir, hatta ne büyük iddiaları vardır ne de büyük arzuları, istekleri. Sıradan olan bu insanların hayatları bir kurumda (iş yerinde) kesişir ve yazar romanı, bu kesişme noktasında bırakıp o iş yerinde memurluk yapan Raif Bey'in gençliğinde yaşadığı aşkına odaklar okurları.

Kitabı okuyanlar romanın giriş bölümündeyken ilerleyen sayfalarda şunu bulacağını sanır: Yazar bize toplumdaki sınıfların birbiriyle olan ilişkileri, yaşayış biçimlerini anlatacak; peki ama Kürk Mantolu Madonna da ne oluyor?

Nazım usta bu kitap hakkında yazara şunları yazmıştır: “Kürk Mantolu Madonna, bu kitabı hem sevdim hem kızdım. (...) Kitabın birinci kısmı bir harikadır. Bu kısmın kendi yolunda bir inkişafı yeni bir küçük burjuva ailesinin iç yüzünün tahlili öyle bir haşmetle genişlemek istidadındaki, insan buradan ikinci kısma geçerken, elinde olmayarak, yazık olmuş, bu çok orijinal, çok mükemmel başlangıç ve imkân boşuna harcanmış, keşke bu başlangıç harcanmasaydı, diyor. (...)”

“Gelelim ikinci kısmına, o kısım, başlı başına büyük bir hikâye olarak güzeldir ve böyle bir tecrübe gerek senin için gerekse Türk edebiyatı için lazımdı. Sen bu tecrübeyi başarıyla yaptın.”

Evet, yazar okurlarını atlatarak başka bir şeyi, kadın-erkek, aşk-sevgi konusunu işleyerek kitaba devam etmiştir. Ama esasen kimseyi de atlatmamıştır. Raif beyi, yani bir burjuvayken entrikalar-hilelerle servetinin büyük bir kısmı elinden alınmış, geriye bir konak ve tercüme memuruyla (ki bu da Almanca biliyor oluşundan, yani bir servetin dolaylı parçası.) kalmış olan, hayalperest, içe kapanık, karamsar, düşünebilen ama iş hayatı, onun sorunlarına ve çözmeye geldiğinde inançsız, âtil bir küçük burjuvayı anlatmıştır. Nazım ustanın beklentisi ise onun iyimserliğindedir. İkinci

kısım için ne yazık ki yazarın yarattığı karakterler daha fazlasına izin vermemiştir, izin verebilmesi için de bu sefer yazarımızın daha usta ve şanssız olamaması gerekliydi. O nedenle bizim de bu hikâyeyi böyle kabul etmekten başka çaremiz kalmamaktadır.

Nasıl Yapmalı'da ise Çernişevski adım adım yeni insanı ve onlarla birlikte yeni bir toplum hayalini kurgular; ilginç tekniği ile de okuyucu kitlesini romanın içine sokup, onlara ayna tutar. Yerilecek karakter öğelerini bizzat kendisi kahramanların ağzından yaparak eserini hem korumaya alır hem de gelişmiş insanların ne olduğunu bizlere gösterir. Sıkı bir evrimci anlayışa ve yeni insanı anlatırken teknik-mekanik kalmasına rağmen harika bir kitaptır. Çernişevski ulaştığı bilincin bütün sınırlarını zorlar bu yapıtta.

Kahramanları birer kuramcıdır aynı zamanda, en büyük felsefeleri daima ileri, hep ileri. Durmak kişinin gelişimini de haliyle mutluluğunu, aşkını, ilişkilerini de öldürür, soldurur. İmkânsız yoktur, sadece aşılması gereken engeller vardır ve aşmanın biricik ölçüsü ileri bakmak ve gerçekçi olmaktır. Karamsarlık, geçmişe takılıp kalmak doğal bir yasaktır, gelişimi isteyen kişi de zaten karamsar olamaz. Ve roman, daha birçok nitelikli yanlarıyla bu kahramanların üzerine kurulmuştur.

Vera Pavlovna'nın hiç istemediği bir evliliğe mecbur bırakılmasıyla ve onun çaresizce sadece düğün gününü ötelemeye uğraşmasıyla hikâyeye örgüsü başlar. Bu sırada Lopuhov'la tanışır ve Vera'nın kurtuluşu onun ilk sorunu olur. Bu kurtarma planları arasında birbirine giderek yakınlaşan çift, sonunda âşık olurlar ve Vera'nın ailesini tongaya düşürerek evlenirler. Böylece Vera için yeni bir yaşam, bütün özgürlüğü ve bağımsızlığıyla başlar. Birkaç yıl sonra ise yeni bir aşk ortaya çı-

kar: Vera ile Kirsanov aşkı!

Yazar bu iki aşkı, kişilerin gelişimi, karakterleri doğrultusunda biz okurlarına öyle bir anlatır ki bütün yavan, klişe aşk masallarını kafamızda alt-üst eder. “Ve hayatlarının sonuna kadar birbirlerine âşık kalarak mutlu yaşamışlardır.” soyutlaşmasının, kişilerin gelişimi, hayatın zenginliği ve somutluğu ile ele alınmadığı sürece bir değerinin olmadığını acımasızca yüzümüze çarpar.

RAİF BEY-MARİA PUDER AŞKI

Raif beyden yukarıda birkaç cümleyle bahsetmiştik, oradan devam edelim. Ne demiştik? Raif Bey karamsar, hayalperest, içe kapanık, insanlara inancı, güveni olmayan ve sonradan bunu tamamen kaybeden, pasif bir kişiliktir. Ama aynı zamanda, eğitilmiş, kültürlü, aydın düşünceli, resim sanatı konusunda da yeteneklidir.

Raif beyin hayatı iki bölümdür. Birincisi gençtir, arayış içindedir. Yaşadığı dönemin insan ilişkilerini, insanların, geriliklerini görmekte ve bundan kendini tecrit etmeye çalışmaktadır. Çok kitap okumakta ve okuduğu roman kahramanlarını toplumda görme arzusundadır. Bunu yaşadığı topraklarda bulamayacağı kanısı güçlüdür. Babasının “Belki adam olur” düşüncesiyle Avrupa’ya göndermesi onda yeni umutlar yaratır. Avrupa’da o kahramanları görme umudu. Ama orada da yoktur. Ancak orada Kürk Mantolu Madonna’yı bulur ve âşık olur! Bu bir tablodur! Bir portre! Aradığı insan, roman kahramanı, âşık olabileceği yegane kadın bir portre olarak karşısında durmaktadır. Günlerce o tabloyu izlemek için sanat galerisine gider. Portre ressamın kendi portresidir. Sonunda tanışır “Kürk Mantolu Madonna” ile.

Raif Bey’in yaşamının ikinci bölümü ise her

açından bir felakettir. Raif Bey önce babasını ardından servetini ve en son Maria Puder'i kaybeder. Babası ile serveti onun hayatının yıkılışı, daha doğrusu duygusal olarak çöküşünü getirmez. Elinde kala kala küçük bir serveti kalmıştır. Bu da Maria Puder'le bir hayat kurmalarına yeter gözükmektedir. Ancak bir gün Maria Puder'in mektupları kesilir. Kitabı okuyanlar hemen önsezileri ve dikkatliliğiyle durumu anlamışlardır, ama Raif Bey? Hayır! O, Maria Puder'in onu terk ettiğine inanmıştır. Raif Bey'in bir aşkla başlayan insanlara, hayata olan güven, inanç, umut, değişim, bir aşka olan inancın, güvenin son bulmasıyla yıkılmıştır! Bu ne kadar acı ve âcizane bir şey!

Ama Raif Bey romanın içinden şöyle karşı çıkacaktır (tabi karşı çıkacak kadar hayatın içindeyse... Gördüğünüz gibi Raif Bey, size yalnızca acıyorum ve bu acıma duygusu, merhametsizliğini kıskırtıyor!): Nasıl böyle söylersin! Maria Puder'i anlattım size! O tanıdığım harikulade kadındı, bu zamanın ender insanlarındandı. O benim ruh ikizimdi. Onunla insanlara güven ve inanç duymaya başlamıştım. Umudun olduğunu görmüştüm. O yaşayan umuttu. Evet, gelgitleri, eksikleri de vardı ama kimin yok ki. Ve ben yaşamaya artık başlamışken o umut, o güven, o inanç beni terk etti. En çok güvendiğim, en çok inandığım, bağlandığım ve artık ikimizi tek bir insan olarak gördüğüm o bile bunu yapmışsa, öyle bir insan bunu yapmışsa. Ben artık nasıl bu riyakâr, bu alçalmış, bu rezil dünyada umut taşıyabilirdim. Yapacağım tek bir şey kalmıştı, kendi kabuğuma daha çok çekilmek, ne insanlardan bir şey beklemek, ne de onlarda kendimle ilgili bir beklenti yaratmak.

(Siz. Evet, evet! Siz! Şuradaki genç adam ve genç kadın! Bakıyorum da Raif beyin sözleri size çok dokunaklı gelmiş, hemen birbirine melanko-

liyle bakıp “Beni sakın terk etme. Etmezsin di mi? zavallı Raif Bey! Ne kadar da tesellisiz bir durum bu!” diyorsunuz! Öyle mi? O zaman şimdi iyi dinleyin.)

Hayır Raif Bey, bu söyledikleriniz sizi ne bağışlatır ne, ne de kurtarır ya da haklı çıkarır! Siz hayatı, umudu, güveni, aşkı-sevgiyi yalnız kendinden ve tek bir kadından menkul sayan, karamsar ve hasta bir ruha sahipsiniz! Siz Maria Puder’den çok kendi farklılığınıza aşıktınız! Hatırlıyor musunuz, Maria size “Artık görüşmeyelim.” dediğinde nasıl da kendi ölümünüzü ve bunun Maria üzerindeki yıkıcı etkileri olan onlarca düş kurmuş, düşte planlar yapmıştınız! Görünüşte sadece onsuz yaşayamama gibi bir hayli soylu gelen bu davranış aslında bencilliğin daniskasıdır! Kendinizi öldürecektiniz ve bunu öğrenen Maria “Ah, ben ne yaptım? Nasıl kıydım size! Oysa ben de sizi seviyordum! Tanrım, bundan sonra ben nasıl yaşarım bu acıyla.” diyecek ve siz de mezarınızda gayet memnun kalacaktınız! Aman ne büyük sevgi!

Ne büyük bir aşk bu böyle! Hani aşk, birbirinin mutluluğunu istemektir! Hani bir aşkta karşılıklı zorbalık olmazdı! Neyse ki bundan vazgeçip Maria’ya bir kez daha zorbalıksız koşunuz. Maria Puder’in size hayat, umut aşıladığı doğru ama kendinizi kandırmayın, siz o aşkı yaşarken dahi insanlarla yaşamayı, sizler gibi insanları aramayı ya da değiştirmeyi hiç düşünmediniz, çabalamadınız da. Bu nedenle, ülkeye geri dönmek zorunda kaldığınızda ve bir süre sonra Maria’nın mektupları kesildiğinde Berlin’de onun dışında bir dostunuzun olmadığını gördünüz! Ah Raif Bey, hemen onu yargılayıp bir başka aşkın peşine düştüğünü kabul ettiniz. (Üstelik de onun böyle yapmasında sizinle ilgili bir şey yok da kendi yapısı gereği olduğunu düşündünüz. Oysa Maria sizden bir şey

saklamadı ki. Onu ne kadar az anlamış, tanımış-sınız böyle!) ve bu da size korkunçtan da öte geldi. Peki ama bu nasıl güven, dostluk, aşktır böyle? Bu nasıl arayış, değişimdir ki yaşayan ölüye döndünüz?! Kabul edin, siz yalnız kendinizle yaşadığınız gibi aşkı da kendinizle yaşadınız. Bu haliniz sizi bir proleterden, emekçiden çok hasta ve karamsar bir küçük burjuva yapar!

(Siz, deminki genç adam ve genç kadın! Hala Raif Bey'in durumunu tesellisiz mi buluyorsunuz ya da Raif Bey'in kendini savunan sözlerini haklı mı buluyorsunuz, orada kendinizi mi görüyorsunuz hala? O halde ruhlarınız daha fazla hastalanmadan kendinize, ilişkinize bir daha bakın!)

Maria Puder, yani Kürk Mantolu Madonna portresini yapan ressam, şarkıcı ve yalnız olan Alman kadın. Raif Bey'in biricik aşkı, umudu ve umutsuzluğunun sebebi.

Maria Puder, Raif Bey'in aksine hayatını, kendi kazanmaya mecbur olmuş insanlardan. Babasından kalan küçük bir miras, ona sadece okul masrafları için yetmiştir. Kendi deyimiyle: "Para kazanmaya mecbur oldum. Çalışmak hiç de fena bir şey değil. Bana dokunan ruhlarımızı alçaltmadan çalışma isteğimizin hoş görülmemesi."

Maria bir gazinoda şarkı söylemektedir, bu acı sözlerimin sebebi, gazino ortamı ve oraya gelen erkeklerin onun sanatıyla değil, güzelliği ve vücuduyla ilgilenmeleridir. O, esasen ressamdır ama "Resim yaparak geçinmek istemiyorum. Çünkü o zaman kendi istediğimi değil, benden istenileni yapmaya mecbur olacağım. Asla. Vücudumu pazara çıkarmayı tercih ederim. Çünkü onun bence ehemmiyeti yok."

Maria Puder'in bu sözlerinden de anlayacağımız gibi o, bir hayli ileri görüşlü bir kadındır. Ne istediğini bilen, bir yanıla nasıl toplumsal bir

sistemde yaşadığının farkında olan ve böyle bir sistemde yaşamak istemeyen bir kadındır. Daha sonra anlatacağımız sözlerinden de anlayacağımız gibi, bu sistemin yarattığı geri erkek ve kadınlar tarafından dışlanan Raif beyin tersine yalnızlığı mecbur olduğu için “tercih” eden-yaşayan bir kadındır. Ayrıca özgürlüğüne, bağımsızlığına düşkün olduğu kadar, doğruluğuna emin olduğu düşüncelerin gereği gibi yaşayan bir kadındır. Onun en büyük kusuru insanlara, değişime olan inancını yitirmesidir ki, amiyane tabirle onun gibi feleğin çemberinden geçmiş bir kadın için normaldir. Böyle olduğunun o da farkında değildir, ta ki Raif beyin aşkının gücüyle karşılaşana kadar. O aşka inana kadar.

Maria hayatın hep içinde, insanlarla ilişki halinde olarak, gözlemleyerek, bu gözlemlerinden bir sonuca ulaşarak yaşamıştır. O nedenle, o, ilerlemeye açık bir kadındır. En büyük kusurunu aşkla geride bırakmıştır. Ancak Maria'nın ömrü işte bu anda sona ermiştir.

Yazarımız hüznü bir aşk öyküsü yazmak yerine, sevgilileri kavuştursaydı o zaman görürdük ki Maria ulaştığı sonuçlara yenilerini eklemeyi sürdürecekti ve bu sefer de bu aşk başka bir “hüzün”le karşımıza çıkacaktı. Maria, özgür ve bağımsız bir kadındı ve bu onun yalnızlığından dolayı değil, ekonomik bağımsızlığından ileri gelmekteydi. Bir araya gelebilselerdi, Maria, Raif Bey'in bütün ileri yanlarına rağmen onunla devam edemeyecekti. Öncelikle ekonomik olarak Raif Bey'e bağımlı olacaktı, bu da onu boğacaktı. O çalışmaya kalktığında bildiği tek iş şarkıcılıktı, buna da ne koşullar ne de ilişkileri pek olanak vermeyecekti. Ressamlığa devam edebilirdi elbette ama biliyoruz ki o bunu para için, pazar için yapmayı reddediyor. Belki ona göre bir iş yine de bulunabilirdi. Peki Raif Bey

bunu kaldıracabilecek miydi? Her neyse, yazarımız da birçok açmazı görmüş olmalı ki sevgilileri henüz birbirlerini severken, ilişkileri tazeyken kavuşturmamayı tercih ediyor. Şimdi ukalalık yapıp kitaba yeni sayfalar eklemenin gereği yok.

Denilecek ki, önce Raif Bey'i yerden yere vurdunuz, sonra Maria Puder'i övdünüz; peki nasıl oldu da onlar bu aşkı doğurdular?

Raif Bey'in yerden yere vurulması gereken yanları var ama başta da belirtildiği gibi Raif Bey aydın düşünceli, ince ruhlu, kültürlü-eğitilmiş bir insandır ve bir kadını kendi tahakkümüne almayacak kadar en azından bundan kaçınacak kadar ileri bir erkektir. İşte onun gücü budur. Maria Puder'in beklentisini karşılayan, ona âşık olabileceği en büyük vasfı budur ki bu bir aşkın özgürce sergilenmesi için önemlidir.

Maria, Raif Bey'le dostluğunun başında ona şöyle der: "Şuna dikkat edin ki, benden herhangi bir şey istediğiniz gün her şey bitmiş demektir. Hiçbir şey, anlıyor musunuz, hiçbir şey istemeyeceksiniz."

Raif Bey, bu ve bundan sonraki konuşmalarının üzerine şunu söyler ve söylediklerinde dürüst davranır: "Pek az insanla tanıştım ve daima kendimle yaşadım. Görüyorum ki başka yollardan gittiğimiz halde ikimiz de aynı neticeye varmışız: ikimiz de birer insan arıyoruz, kendi insanımızı. Eğer birbirimizde bunu bulursak harikulade bir şey olur. Asıl ehemmiyeti olan budur. Kadın, erkek, münasebetlerine gelince hiçbir zaman korktuğunuz cinsten bir insan olmadığıma emin olabilirsiniz. Kendim kadar hürmet etmediğim ve kendim kadar kuvvetli bulmadığım bir insanı sevebileceğimi aklıma bile getirmedi. Demin tezlil edilmekten bahsettiniz. Bir erkeğin buna müsaade edebilmesi bence kendi şahsiyetini inkâr etme-

si asıl kendini tezlil etmesi demektir. (Kıskançlık konusunda ise.)

İçinde hakikaten sevmek kabiliyeti olan bir insan hiçbir zaman bu sevgiyi bir kişiye inhisar ettiremez ve kimseden de böyle yapmasını bekleyemez.”

Raif Bey'in hakkını verdikten sonra, Maria Puder'in şu uzun, acımasız ve sitemli konuşmasına dikkatle kulak verelim. Yalnız bu noktada lütfen sabır.

Bu yazı konunun uzatıldığıнын farkında ama şimdi bunlar kuru-yavan bir yazıyla ifade edilmiş olsaydı, birçok okur belki de yazının ahkâm kestiğini düşünecek, erkekler ise okumakta pek az sabır göstereceklerdi!

Maria'yı dinleyelim:

“İnsan, bilhassa kadın ve erkek münasebetleri o kadar karmakarışık ve arzularımız, hislerimiz o kadar anlaşılmaz ve bulanık ki, hiç kimse ne yaptığını bilmiyor ve akıntıya kapılıp gidiyor. Ben bunu istemiyorum. Beni yüzde yüz doyurmayan, bana tam manasıyla lüzumlu görünmeyen şeyleri yapmak beni kendi gözlerimde küçültüyor. (Bravo Maria!) Bilhassa tahammül edemediğim bir şey, kadının erkek karşısında her zaman pasif kalmaya mecbur oluşu. (Şimdi anlıyor musun Maria'nın Raif beyi neden terk etme ihtimalinden söz edildiğini!...) Neden? Niçin daima biz kaçacağız ve siz kovalayacaksınız? Niçin daima biz teslim olacağız ve siz teslim alacaksınız? Niçin sizin yalvarışlarınızda bile bir tahakküm, bizim reddedişlerimizde bile bir aciz bulunacak? (Devam et Maria, dök içindekileri. Bu arada siz, geçenlerde ayrılan ve şimdi göz ucuyla birbirine bakan çiftimiz. O neydi öyle? Kadın artık âşık olmadığı için ayrılmak isterken erkeğin davranışlarından ötürü kendini suçlu ve büyük bir hata yapıyormuş gibi hissediyordu.

Alacağı tepki onu nasıl da endişelendiriyordu öyle. Ayrılık bile böyleyken, kavuşmak ve dolu dolu bir aşk yaşamak. Tahakkümsüz ve korkusuz?! Düşünmeye değer!) Çocukluğumdan beri buna daima isyan ettim, bunu asla kabul etmedim. Niçin böyleyim, niçin diğer kadınların farkına bile varmadıkları bir nokta bana bu kadar ehemmiyetli görünüyor. Erkek tahakkümü görmeden, yani tabii olarak büyüdüm. Mektepte kız arkadaşlarımın miskinliği, emelleri beni daima tiksindirdi. Hiçbir şeyi kendimi erkeklere beğendirmek için öğrenmedim. Hiçbir zaman erkeklerin önünde kızarmadım ve onlardan bir iltifat beklemedim. Bu hal beni müthiş bir yalnızlığa mahkûm etti. Kız arkadaşlarım benimle ahbaplık etmeyi ve fikirlerimi kabul etmeyi zevklerine ve rahatlarına aykırı buldular. Hoş tutulan bir oyuncak olmak, onlara insan olmaktan daha kolay ve cazip geliyordu.

(Biliyorum kıızıyorsunuz: Bırak da kadın konuşsun, çekil aradan, diyorsunuz. Haklısınız! Ancak bu yazının bir olayı aktarmasına izin verin. Genç ve güzel kadın sevgilisi tarafından güzelliğinin görülmesini ve itiraf edilmesini istiyor, geçiken iltifat karşısında da darılıyordu. Sonunda Romeo'muz dile geldi ve söyledikleri bizim Juliet'i içten içe sevindirdi. Romeo ona şöyle demişti: Ben kıskanç bir adamım. Sevdiğim kadını kıskanmam kadar doğal ne olabilir, üstelik sevdiğim güzelken. Bizim Jul, cümlelerin başını değil de sonunu duymuş sanki, onu terk etmeye hazırlanacağını düşünürken o da ne? "Sevgilim! diye boynuna atılıyor! Ah Jul o kadar acı çekmen mi gerekiyordu, kıskançlığın bir kadın ve bir ilişki için hangi taraftan gelirse gelsin tahammül edilecek, hoş görülecek bir yanı olmadığını görmem için? Romeo için aynı şeyleri söylemek zor! Tüm bunları söylerken yanakları bile hala kızarmadı! O halde Maria'yı iyi

dinle.)

Erkeklerle de arkadaş olmadım. Aradıkları yumuşak lokmayı bende bulamayınca müsaavi kuvvetlerle karşı karşıya gelmektense kaçmayı tercih ettiler. O zaman erkek azminin ve kuvvetinin ne olduğunu gayet iyi anladım: dünyada hiçbir mahlûk bu kadar kolay muvaffakiyetler peşinde koşmaz ve hiçbir mahlûk bir erkek kadar hodbin (bencil), kendini beğenmiş ve nahvetli (kibirli), fakat aynı zamanda korkak ve rahatında düşkün değildir. Bir kere bunları fark ettikten sonra erkekleri sahiden sevebilmem imkânsızdı. En hoşuma giden ve birçok hususlarda bana yakın olan adamların bile, küçük vesilelerle bu kurt dişlerini gösterdiklerini: her ikimize de aynı derecede zevk veren beraberliklerden sonra özür dilemeye, himaye etmeye çalışsan, fakat aynı zamanda herhangi bir şekilde muzaffer olduğunu zanneden ahmakça bakışlarla yanıma sokulduklarını gördüm. Hâlbuki acınacak halde olan, zavallılıkları meydana çıkan onlardı. Hiçbir kadın, ihtiras halindeki bir erkek kadar aciz ve gülünç olamaz. Buna rağmen bu hallerini bir kuvvet tezahürü zannedecek kadar yersiz bir gururları vardır. Aman yarabbi insan deli olur. (.) Ben tabiatı çok severim. Tabii olmayan şeylere karşı her zaman çekingen davranırım. Bunun için muhakkak bir erkeği sevmem lazım geldiğine inanıyorum. Ama sahiden bir erkek. Hiçbir kuvvete dayanmadan beni sürükleyebilecek bir erkek. Benden bir şey istemeden, bana hâkim olmadan, beni tezlil (hakaret) etmeden beni sevecek ve yanımda yürüyecek bir erkek.

Maria'nın bu sözlerine Raif Bey'in yanıtını yukarıda vermiştik. Raif Bey Maria'nın istediği yanıtı vermekle kalmıyor, gerçekten de herhangi bir kendini zorlayıcılığa girmeden, tam da içinde taşıdığı duygular-düşüncelerle davranıyor. Eğer Raif

Bey bunları kişiliğinde taşıyor olsaydı, bu bir şekilde bakışında, laf arasında söylediği bir sözde vs. belli olurdu. Nihayetinde o sırada değil ama daha sonra hayatının ikinci bölümünde belli olan yanları da bir hayli üstü örtülü biçimde gördük. Yine de demek ki (Maria'nın da vurguladığı gibi) esaslı bir dostluğun temelinde bile olmaması gereken tezlil, himaye, zorlama, küçümseme vs. durumu ayrı cinsler arasındaki ilişkilerde çok daha hassas bir konudur. Bir erkek, kadını nasıl olur da küçük görerek, onu bir kadın olduğu için koruması ve himaye etmesi vb. gerektiğini düşünür ya da bir kadın ona bu hakkı verir! Mümkünatı yok! Böylesi bir ilişkinin varlığından-sağlamlığından daima şüphe etmek ve yargılamak kaçınılmaz bir şeydir. Raif Bey-Maria Puder dostluğunda bunu göremeyiz. Bu yanılla da bu ilişkinin özgürlüğü içinde kısa sürede Maria duygularını daha iyi görür ve erkeklere olan nefretinin yol açtığı kişilere değişebilmeye inançsızlık, bir aşka inançsızlık Raif Bey'in davranışları, sevgisinin gücüyle son bulur.

Maria gözlemciliği ile Nasıl Yapmalı'nın Vera'sına benzer. İki de yaşamlarındaki olumsuzluklardan, baskıdan, aşağılanmadan, sürekli rahatsız edilmekten ve gerçek insanlar yerine konulmaktan vb. yola çıkarak olmaması gerekenleri bulur, ama bu ikisini de duygusal olarak ve yaşama biçimi olarak yalnızlığa iter. Tüm bunlara rağmen Maria, kendini akıntıya kaptırmamış, inanmadığı şeyleri yapmamıştır. Ayrıca Vera'dan bir adım öne geçerek hayatının akışını ilk elden kendi eline almıştır. Yine de Vera Pavlovna Maria'dan daha ileridir. Çünkü Vera hala umutludur, en azından kitaplardan da yola çıkarak başka bir hayatın, dünyanın olabileceğini, bunun bir düş-istem olarak kalmaması lazım geldiğine inanır. Maria ise bir hayli karamsardır ve onu bu umuda

uyandıracak bir Lopuhov'u yoktur. Ancak Raif Bey yine de Maria'dan umutsuzluğu, karamsarlığı alabilmiştir.

Şimdi birçok okur belki de şöyle diyecektir: o halde Raif Bey ile Maria yan yana gelselerdi bir de bu nedenle ayrılabilirlerdi.

Evet, kim bilir, belki de öyle olacaktı ama dedik ya, yazarımıza karşı ukalalık yapmayalım. En iyisi bu aşkı burada bitirip işin bir de daha ileri boyutta yaşanılanlarına bakalım.

VERA-LOPUHOV AŞKI

Daha önce roman hakkında kısa hatırlatmamızda dile getirmiştik. Vera Pavlovna, özellikle anesi tarafından zengin ve soylu bir damat adayı ile evlenemeye zorlanmaktadır. Bu sırada Lopuhov (Dimitri Sergeyiç) Vera'nın erkek kardeşine ders vermek için gelen bir üniversite öğrencisidir. Bir zaman sonra aralarında dostluk kurulur. Vera, en azından damat adayının kendini çok sevdiğine inanmak gayretindedir, ama öte yandan o damat adayını hiç sevmemekte, yalnızca onun bu karşılıksız aşkına acımakta ve bu acıma duygusunun sevgiye dönüşebileceğini umut etmektedir. İşte bu noktada Lopuhov'dan ilk dersi alır.

Lopuhov ile dans ederlerken şöyle der:

"Seviyor mu? Size böyle benim baktığım gibi bakıyor mu, bakalım? Bakışları böyle mi onun?"

Vera:

"Siz dimdik insanın yüzüne, gözlerinin içine bakıyorsunuz. Hayır, bakışlarınız beni incitmiyor, aşağılamıyor.

(Hatırlarsanız Maria Puder erkekler için bunu söylemişti; davranışlarında, bakışlarında bile bir tezlil, tahakküm okunur. Maria böyle bakışların, davranışların bir sevgi, olması gereken bir ilişki

barındırmayacağını anlar.)

Lopuhov, damat adayının Vera'yı sevmediğini, Vera'nın bu hususta yanıldığını ona ispatlar. Bunun için ne bir oyuna gerek oluyor ne de olağanüstü bir çabaya. Çünkü Vera'nın gözleri ve aklı boş arzularla, mülkiyet hırsıyla vb. bağlanmamıştır. O sadece özgürlüğünü ve mutluluğunu arzulamaktadır. Ama o sırada buna umut olacak bir şey olmadığı için çaresizce damadın onu çok sevdiğine inanır, böylece çektiği acıları bir parça dindirme isteği taşır. Bu ona, elbette bir evlilik için yeterli gelmez ama Veroçka ne yapsın? Annesinin şirreti ve şiddetini uzak tutmak için bu nişanlılığı kullanır. Belki bu esnada işler değişir ya da son çare intiharla kurtulacaktır!

Bu nişanlılık boyunca Vera Pavlovna düşünsel olarak da gelişir, özellikle Lopuhov'un getirdiği kitaplarla ve onunla yaptığı tartışmalarla. Vera yaşadığı baskıdan, mülkiyet, zenginlik, soyluluk tutkunluğundan öylesine iğrenmektedir ki, onu asıl köleleştiren, bağımsızlığını ve mutluluğunu elinden alan şeyin ne olduğunu apaçık görür. Gerçekten bağımsız ve mutlu olabilmesi için tüm bunlardan kurtulması gerektiğini, bütün insanların ezilmeden, sömürülmeden yaşarsa hem onların hem kendisinin daha fazla mutlu olacağını anlar. Bu nedenle de şimdi bu nişanlılık ve ailesiyle geçirdiği hayat, her açıdan, her zamankinden daha ağır, ızdırap verici gelir.

Hayatı üzerinde, davranışları, zevkleri, eğitimi, duyguları vs. üzerinde neredeyse hiçbir söz hakkı yoktur. Her taraftan kuşatılmış, saldırı altındadır Veroçka! Çevresindeki tek iyi insan, onun kurtuluşu için çabalayan, onu anlayan, seven ve ona yepyeni bir dünyanın resmini çizen insan Lopuhov'dur.

Lopuhov ne iyi, ne yüce bir insandır öyle! Ne

kadar akıllı, duyarlı, dürüsttür! Bakışlarında tek bir aşağılama, yapmacıklık, davranışlarında tek bir kırıcılık, küçümseyicilik, kabalık, tahakküm yoktur. Mutsuzluk, keder, zayıflık, melankoli, mülkiyet, kariyer hırsı. Hayır, bunlar Lopuhov'da asla bulunmaz!

Vera Pavlovna, Lopuhov'a elbette âşık olur. Çevresindeki herkesten on kat, yüz kat mükemmel bu insana nasıl olmasın? Onun yanında yürüyecek, onun gelişimini destekleyecek, onun bağımsızlığını tanıyacak böyle bir insana neden, niye, nasıl âşık olmasın? Hem Vera, bunların dışında başka şeyleri düşünecek, başka şeyler arayacak durumda mıdır ki?

Ya Lopuhov? Lopuhov'un da mı çevresinde Vera gibi gelişmeye açık, bütün insanların mutluluğunu isteyen, bu yolda yürüyen, bir insanın bağımsızlığına ve mutluluğuna büyük önem veren kimse yoktur? Vardır elbet. Ama Vera'nın o sırada taşıdığı başka özellikler Lopuhov için çok uygundur.

Vera-Lopuhov çiftimizin nasıl yaşayacaklarına dair kurduğu plan her ikisinin o zamanki özelliklerini de göstermektedir:

“Demek ki bizim iki odamız olacak, senin odan, benim odam, bir üçüncü odamız daha, oturma odamız. Bu odada biz çayımızı içer, yemeğimizi yeriz, misafir kabul ederiz. Yani öyle misafirler ki senin de benim de misafirimiz olsun. Canını sıkmamak için senin odana girmem yasak. Sen de benim odama giremezsin. (.) Demek ki üç: Benim de sana bir şey sormaya hakkım olamaz. Sen kendi işlerin hakkında bana bir şey söylemek istersen, kendin anlatırsın. Ben de öyle. Al sana üç kural.”

İkisi de bu yaşam biçimini onaylarken, Vera bu bağımsız olma, hiçbir şeye zorlanmama ve böylesi bir ortamda yalnız kalıp yaşadığı tüm ıstırap

ve baskının etkilerini üstünden atma isteğindeydi. Bunun dışında kendini ortaya koyması beklene-
mezdi ve tersi onu ezebilirdi. Lopuhov ise kendi de-
yimiyle: “Ben içe kapanık insanlardanım. (.) Benim
kendimi tam anlamıyla özgür ve rahat hissettiğim
zamanlar, tümüyle yalnız kaldığım zamanlardır. (.)
Bendeki bu alışkanlık, bağımsız ve özgürlüğe da-
yanılmaz bir eğilimden, bir tutkudan başka bir şey
değildir.”

Böylece koşulların bir araya getirdiği bu iki
insan aşklarını, hayalini kurdukları biçimde ya-
şarlar. İster beğenelim ister beğenmeyelim, bizi
onların ayrı odalarında ya da evlerde yaşadıkları
ya da her an koklaşmaları, nasıl mutlu oldukları
ilgilendirmez. Aslında Vera ile Lopuhov’un birbir-
lerine âşık olup olmadıkları da bizi ilgilendirmez.
Biz aşk ölçer miyiz canım?! Onlar böyle hissediyorlarsa vardır bir bildikleri. Yoksa siz hala bu ya-
zının amacının aşkı tartışmak olduğunu mu sanı-
yorsunuz? Hayır, hiç de sandığınız gibi değil!

Vera’yı böyle kendi özgür gelişiminden alıko-
yan, Maria’yı erkeklerden ve oyuncak yerine ko-
nan kadınlardan uzaklaştıran, onu yalnızlığa iten
nedenleri ve bu koşullar altında bir kadının gelişi-
minde özgür olmaması gibi aşkın da özgür olama-
masını roman kahramanları aracılığıyla görmeye
çalışıyoruz. Sadece bu yanılla bu aşk hikâyeleri
bu yazıyı ilgilendirmektedir.

Vera, Lopuhov ile huzurlu, mutlu, bağımsız,
yalnız bir hayat içinde hızla gelişti. Ama eski yaşa-
mın bütün baskısından, boğuculuğundan kurtul-
dukça daha özgür düşünmeye ve kendini gelişti-
rirken gerçek benliğini de açığa vurmaya başladı.
İşte bu noktada, Lopuhov ile hiç de kişisel-ruhsal
uyumları olmadığı anlaşıldı. Birbirlerine mutlu-
luk, huzur ve bağımsızlık veren ilişki, sıkıntı ve
külfete dönüştü.

Sonuçta kişilere duyulan aşk sonsuz değildir, soyut anlamda aşkın kendisi sonsuzdur ki bu da insanın ve insanlığın gelişimi ve elbette kadının özgürleşmesi ile bağlantılı olarak kendi sonsuzluğunu ve somutluğunu bulur. Diğer türlü tutuculuk olurdu ki bu, gelişimi sınırlamak, onu sınırlı bir şey olarak algılamak anlamına gelirdi. Böylesi bir algılayışın kadının üzerinde bir baskı oluşturduğunu anlamak-fark etmek hiç de zor değildir.

Sistemin yozlaşması ve çürümesi öyle bir safhaya varır ki toplum da bundan payına düşeni alır. Böylesi bir dönemde kimi insanlar -üstelik de toplumun ileri, aydın, devrimci görüşteki kesimler içindeki insanlar- güzel olan şeyleri koruma adına, yozluk ve çürümeden kendisini tecrit etmek için tutuculaşmaya ya da tutucu eğilimler taşımaya başlar. Oysa tutkulu bir seviş ile tutucu eğilimler taşıyan aşk arasında büyük bir fark vardır. Birisin de kadının özgürlüğü içinde kişiliğini, duygularını özgürce ortaya koyması varken, diğerinde kadının ve kişilerin onlarca gerekçe ile sınırlanması vardır.

Evet, farkındayım ve siz deminden beri kaysınız- gözünüzle, kızgınlaşan bakışlarınızla itiraz ediyorsunuz. Buyurun, söyleyin.

“Peki ama biz, yani bu toplumun ileri insanları olarak, toplumsal görevlerimizin ve tarihi zorunluluklarımız çerçevesinde yaklaşabiliriz. Yani bazen daha ileri gitmek için kendimizi sınırlamak, geri çekmek zorundayız. Bu tutuculuk ya da kadının gelişimini sınırlama eğilimi değildir.

Üzgünüm, bu tam da reddettiğiniz şeydir. Getirdiğiniz açıklama, henüz değişmemiz, toplumsal sistemin ve insanın özgürce gelişiminin önünde engel olan özel mülkiyet ilişkilerinin doğurduğu her türlü baskı ile davrandığınızı göstermekte. Bu yazı şunu söylüyor, kadın -bilhassa o- ve erkek bu sistemden kurtulmadığı sürece çeşitli şekil ve dü-

zeyde sınırlanacaktır. Bu yazı, bu durumun ve ileri insanların bu koşullarda taşıdığı tutucu eğilimler gösterme tehlikesinin farkında olmaktan söz ediyorken, siz bunun gerekli olduğunu söylüyorsunuz. Aradaki fark bu. Siz bu tutuculuğu (Sizin hatırınız için korumacılık da diyebiliriz, değişmez.) Savunma eğilimi taşıyorsunuz, bu yazı ise hiçbir şeyi kendiliğindenliğe bırakmamaktan, bilinçlice yaşamaktan ve ilerlemekten, çünkü başka türlü bu sınırlanmış koşulda daha iyisini yaşama-yaratma olanağının olmadığından söz ediyor.

Ama konudan fazla sapmadan devam edelim, Vera-Lopuhov aşkına yeniden gelelim. Vera'nın ilk seçimi koşulların onun üstündeki dayatması ve geçici olan ruhsal özelliklerinin iki tarafı da yanıltmasıydı. Ama bu ilk nişanlılığına göre on kat, yüz kat daha ileriydi.

Vera önce seçimsizdi ve seçme hakkı da yoktu, henüz düşünsel olarak küçük bir kızdı. (Soylu(!) adamın kendisini sevdiğine inanacak ve onun bu karşılıksız aşkına(?) üzüntü duyacak kadar) ve yoğun bir baskı görüyordu. Karşısına Lopuhov çıktı, ama hala koşulları değişmemişti. Sadece ona hiç kimse tarafından verilmese de seçebileceği, sevebileceği, sevilebileceği bir adam vardı. Öyle ya, kirası aynıysa neden daha konforlu, rahat, lüks, ulaşım sorunu olmayan, kendini mutlu hissedeceği bir daire yerine damı akan, pencereleri kırık, izbe, pis, adım adım ölüme götüren bir barakayı tercih etsin? Acı ama Vera'nın mülksel olarak değilse de manevi durumu buydu ve bu durum bile (iyi dairede oturması), hayatın değişimi açısından büyük adımdı, çok ileri bir aşktı. Çünkü kendi tercihini kendisi yapmış, hayatına en olumlu müdahaleyi gerçekleştirmişti. Bir kez bunu yapabildikten sonra durmadı. Çünkü Nasıl Yapmalı'nın kahramanları durmayı reddeder. Vera da o

reddedenlerdendi. O, ilerledikçe mutlu olduğunu, daha büyük mutluluklar yarattığını gördü. O bütün insanların rahat, mutlu, sömürsüz, baskısız yaşamasını -üstelik bunları kurduğu atölyesinde hayata geçirirken- onlar için daha fazlasını isterken kendisi için de istedi ya da tersi kendisi için istediye bütün insanlar için de istedi. Çernişevski'nin sözleriyle bu insanlar (Vera-Lopuhov gibiler) için bu iki şey tektir, tek bir cümlede birbirini ifade eder.

Evet, sevgili Vera Pavlovna, Lopuhov'la ayrılık vaktin geldi, bunun için üzülmen yersizdir artık! Çünkü bu ilişkiye devam etmen yıkıcı bir tutuculuk olacaktı. (Maalesef aramızda yapıcı bir tutuculuk olduğunu iddia edenlerimiz var ve durum değişmediği sürece, bu bizi ezmediği sürece uzlaşmak da bir seçenektir) Ama durun! Lopuhov'un durumu açıklayan o çok güzel değerlendirmesinden bir şeyler okuyalım önce:

“Gördüğü korkunç rüyadan ürkmesi, gerçek duygularını açığa vurdu, ama iş işten geçmişti artık. Yalnız bunun önceden farkına varsaydık, ikimiz de kendimize karşı zor kullanarak, artık ölünceye dek birbirimizden memnun kalacak hale gelebilir miydik bakalım? (.) Diyelim ki karakterimizi değiştirmeyi başardık, ilişkilerimizin bize yük olması söz konusu olamazdı artık. Ama karakterlerin değişmesi yalnız ve yalnız kötü bir şeyin iyi bir şeye döndürülmesi amacıyla olsa, iyi bir sonuç verir. Oysaki onun kendi karakterinde, benim de kendi huylarımda ve zorla değiştirmeye uğraşacağımız şeyler de kötü bir yön yoktu. (.) Ama bir karakterin zorla değiştirilmesi bir zorbalık, kırıp dökme gibi bir şeydir. Kırıp yıkmada çok şey kaybolur, zor kullanmaktan çok şey canlılığını, hayatiyetini yitirir. Onun da benim de belki elde edeceğimiz sonuç, bakalım böylesine bir kayba değer miydi? Biz

ikimiz, kendi kendimizi çok renksiz bir hale getirecektik ve hayatın tazeliğini az çok boğmuş olacaktık içimizde. Faydası ne olurdu bunun? Sadece belirli odalarda belirli yerlerimizi korumak.”

Lopuhov'un bu cesaretli ve güçlü açıklaması yapıcı tutucularımıza da bir cevap gibi... Onun bu sözlerinden de anlayacağımız gibi bu ilişki artık bitmiştir ve bitme nedeni de kişilik uyumsuzluğudur. Kişilik uyumsuzluğu nedeniyle ayrılık özgür insanlar açısından doğal bir gerekçedir. Bu doğallıkta onları onulmaz, abartılı aşk acılarına sokmaz.

Kişilik uyumsuzluğunun bir ilişkinin sona ermesi için yeterli olduğu anlaşılmakta. Ki bir okur oradan şöyle seslenmekte: “Vera bu uyumsuzluk yüzünden biten öyle çok ilişki var ki!” Demek öyle! Bu yazı size bir daha düşünmenizi tavsiye etmekte. Çünkü sizin şahitliğini yaptığımız çoğu şey esasen kadının ataerkil toplum yapısı ve bunun biricik yakinen uygulayıcısı eşi tarafından sistematik biçimde baskılanmasıyla ve aynı zamanda yoksulluk, aşırı çalışma vb. ile artık ilişkide kadının (özellikle onun) bunalması, hırçınlaşması, her şeye tepki göstermeye başlamasıdır; dayanamayacak noktaya ulaşmış eşinin iyi-sevecen yanlarını bile itici bulmasıdır. Kişilik uyumsuzluğundan rahatça söz edebilmek için her iki tarafın da özgür ve sağlıklı bir toplumda yaşaması, en azından birbirlerini baskılamayan, özgür ve bilinçli kişiler olmaları gerekmektedir.

Lopuhov-Vera ilişkisi böyledir. O nedenle kişilik uyumsuzluğu onların ayrılmasında temel etkidir. Lopuhov, Vera'yı anlayacak, gerçekliği olması gerektiği gibi kavrayacak, bu doğrultuda üzerine düşen pratiği yapacak kadar üstelik bunları yaparken kendini gereksiz duygusal anafora sokmayacak kadar güçlü bir erkektir.

Kirsanov ise, yani Vera'nın uyduğu biricik

sevgilisi Lopuhov'un yakın arkadaşıdır, oldukça samimi eski dostlarıdır.

(Şimdi burada bir takım tepkili sözler bu yazının içinde kendini duyurmaya çalışıyor:

Adama bak, en yakın arkadaşının karısını ayarlıyor!

Hayır pek ahlaklı okur, ne söylediğinizi bilmiyorsunuz, en iyisi yorum yapmayın! Kirsanov'dan söz ediyoruz burada!

İşte devrimcilerin bozuk ahlakı, şimdi siz bir de bunu savunacaksınız öyle mi?

Bakın bay burjuva kırması, ahlak dersi veremeyecek tek kişisiniz. O iğrenç, leş kokulu ahlak anlayışınızı alıp derhal bu yazıyı terk edin! Anlaşılan siz Vera'nın o soylu nişanlısı ya da daha berterisiniz. O iğrenç, öldürücü barakanızda sayısız Vera'nın cesedi var.

Burada konuşmaya sizin hakkınız yok!

Bu noktada Lopuhov ne denli güçlü, özgürse, Kirsanov da en az onun kadar güçlü ve özgür bir kişiliktir. Bu nedenle de Kirsanov da ele alınmaya değer bir karakterdir.

Kirsanov Vera'ya, Lopuhov'la evlendikten bir süre sonra âşık olur. Bu aşkı hiçbir biçimde Vera'ya ya da Lopuhov'a belli etmez. Çünkü onlar o günkü koşullarda, ilişkilerinde gayet mutludurlar. Vera çok sancılı bir dönemden çıkmıştır. Onun kafasını, üstelik de Lopuhov'a âşık olduğuna inanırken karıştırmak, Vera'nın hayatına ve kişiliğine yıkıcı, uygunsuz bir müdahale de bulunmak demektir. Aşk sevdiğin insanın mutlu olmasını istemektir. O halde Kirsanov, bu mutluluğu kendi duygularının tatmini için bozacak kadar düşkün olamaz. İki yıl boyunca Vera'yı sevdiği halde ona hiçbir şey söylemez, hatta ondan uzaklaşır.

İşte bu noktada deminki tutuculuk tartışmamıza son bir nokta daha koyabiliriz: Toplumun

ileri, devrimci insanları kat ettikleri gelişimle, kültür-ahlak düzeyiyle -o sistem ne kadar yoğun yozluk ve çürüme içinde de olsa- kurmak istedikleri toplumun bir tezahürü oldukları bilinciyle çok daha üstün değerler, güzellikler yaratırlar. Bunu "korumak" için de mekanik bir sınırlamaya, zorakiliğe düşmezler, bu onların doğallığıdır... Kirsanov'da işte bu yanlar görünmektedir! Daha doğrusu bu hususta Kirsanov ile Lopuhov, bir madalyonun iki yüzüdür. Güzellikleri "korumanın" tek yolu, ilerlemektir.

Vera-Lopuhov ilişkisi, Vera'nın Kirsanov'a aşkı ile son bulmaz. O, başka birisine âşık olduğu için değil, evli olduğu erkekle eski mutluluklarında devam edemeyeceklerinden, bu ilişkinin birbirini doyurmaktan, birbirinde güzellikler yaratmaktan artık uzak olmasından dolayıdır. Kirsanov'a âşık olması da bunun sonucudur. Vera bundan sonrasında hayatında yeni güzellikler, mutluluklar yaratarak, gelişimin, ilerlemenin bir insan ömrü sınırı içinde en ileri noktalarına ulaşarak yol alır.

Şimdi özel bir soru: Kitabı okuyan genç erkekler ve hala kendini genç hisseden okurlar, Lopuhov ve Kirsanov olabilmeyi (Rahmetov'u bir kenarda bırakıyorum maalesef.) düşlemişler midir? Yoksa Maria Puder size acımasızca kızmakta, hatta ne söylese haklı mıdır?

Önsöz Dergisi, 15.Sayı

KADIN KİMDİ?

Doğurganlığı, doyuruculuğu, hayatı çevrele-yişiyle yer yüzünde bir yaratıcıydı... En çok topra-ğa benzetildi... ki onun dilinden konuşmayı öğre-nendi o... İçine doğduğu zamanı mutlu kılındı... Üstünlüğü yaratımının zenginliğindeydi... Emeği vardı insanın üstünde ve sevgiyi keşfeden belki de ilk insandı o... Ve o bütün canlılar arasında ilk köle olandı... Ve egemenlik el değiştirdiğinde tarih yazımı yeni çağın mucidine verildi... Geçmiş yeni-den yazıldı... Ve gelecek sınıflara bölündü... ama bir ekmeğin bölünüşü gibi değil...

Kadın kimdi?

O kaybedenlerin adı oldu... Yerden yere vu-ruldu... Lanetli sayıldı... Yılana benzetildi... Şeh-vetin, entrikanın meleği denildi... Cadılık sıfatı uygun görüldü... Bedeni gibi ruhu da aşağılandı... Yeryüzünde bir tanrıçayken karanlıklarla örtülü kayıp bir yüzdü artık. Ve izi her şeyden silindi... Geriye bir tek emeği ve doğurganlığı kaldı...

Önsöz Dergisi, 21.Sayı

BİR İNSAN, BİR MEYDAN VE BİR AYAKLANMA

Yıllar önce Mısır denilince aklınıza belki Mısır Piramitleri, mumyalar, vs. gelirdi. Hollywood filmlerinin bunda payı büyük elbet... Peki şimdi? Herhalde sıranın başlarındadır, Tahrir Meydanı!

Tarihte ayaklanmalar ve devrimlerle anılan meydanlar ve köprüler olmuştur. Her birisinin hikâyesinde görkemli bir kahramanlık, cüret ve cesaret vardır. Ve inanılmayacak kadar çoktur ayaklanmacıların, devrime katılanların hikâyeleri... Çünkü devrim-ayaklanma kadar kolektif, çoğul, kitlesel bir hareket yoktur. Dinlemeye başlasanız ülkeler, insanlar, hikâyeler birbirine karışır. Yine de her devrimin kendi simgeleri vardır. Bazen bir fotoğrafçı ya da ressam o anı görür; hem de daha kimse görmeden, bilmeden görür ve bizler o görüşle zihnimize kazırız bunu. Bu çoğu zaman bir insan yüzü ya da milyonlar arasında küçük bir insan topluluğu; günler içinde küçük bir andır. Fransız devrimini simgeleyen o tabloyu düşünün. Bolivar'ı, Jeanne d'Arc'ı, Louise Michel'i, Rosa'yı, Che'yi düşünün... O yüzleri, tabloları, fotoğrafları gördüğünüzde o devrimi okumaya başlamışsınız demektir.

BİR İNSAN...

Hep başkalarının devrimlerini okuyacak değiliz ya... Birde bizim devrimimiz var, daha doğrusu uzun mücadele yılları... Bu yılları kendinde birleştiren ve "başka"larına anlatan neyimiz var bizim?

Tanıdığımdan beri düşündüğüm ve kimi zaman rüyalarımda bile gördüğüm bir yüz var. Benim için hep özel oldu. Yalnızca benim için mi? Devrim gibi bir isteği ve cesareti koydu yüreğime. Yalnızca bir yüreğe mi?

Acaba kaç insana bu cesareti verdi? Kaç insana umut oldu? Kaç insan o gelir diye kapısını açık bıraktı? Kaç insan onun avukatı olmak istedi? Kaç insan kalemi kıran eli kırmak istedi? Kaç insan onu anımsadığında hem gözyaşı döktü hem sisteme nefretini tazeledi? O gerçekten de marjinal miydi? Terörist, eşkıya, anarşik diye mi anımsanıyordu sadece? Yoksa o ölümsüz, yaşayan bir kahraman mıydı?

Hala düşmanları olduğuna göre, hem de onu tekrar tekrar asmak isteyen düşmanları... resimleri bile insanı zindana sürdü... düşünün nasıl bir düşmanlık bu...

Onun adı çocuklara verildiği için kaç aileye soruşturma açıldı acaba? Oysa o da bütün isimler gibi bir isimdi! Ama şarkı söyleyen yarınları anlatıyordu... Demek ki bütün düşmanlık bundandı...

Yıllar geçtikçe unutulacaktı. Böyle umut etmişlerdi! Yıllar boyu salınan korku ile unutulacaktı. Böyle beklemişlerdi! Yıllar yılı süren kara, iğrenç propagandayla her şey ters yüz olacak ve unutulacaktı işte!!! Böyle yapılmıştı hesap.

Ama belki de 2012 yılında, yani ölümünün 40. yılında bir şey iyice net, anlaşılır hale geldi. Onun için, onlar için yapılan bir İstanbul mitin-

gine binlerce insan geldi... Ankara'da mezarı başında binlercesi... Antep, Adana, İzmir, Hatay, Mersin, Çanakkale, Eskişehir, Kocaeli, Erzincan, Dersim... iller sıralanıp gitti...

Ve unutulmak yazmıyordu tarih sayfalarında... O BİZİM DENİZ'di. Kardeşimiz, sevgilimiz, arkadaşımız, uzun yol arkadaşımız, annemiz, babamız gibi yakınımızdı.

Ve Haziran ayaklanmasında en canlı haliyle gördük ki, O DEVRİMİN ÖNDERİ OLAN DENİZ'di. Bütün halkların sevgisini ve saygısını kazanmış, onlara özgürlük ateşini vermiş Prometheust'u.

Bir karı-koca 4 Haziran'da çadıra geldiler. "Çocuklar Deniz'i burda gördüm ya, inandım kurtulacaz bunlardan" dedi. Oturdular, çay ikram ettik. İstanbul'un bir ucundan gelmişler, eylemci "çocuklar"ın karnını doyurmak için. "Evde daha oturamadık. Deniz'i de görünce televizyondan kalktık, geldik."

Sadece bu örnek mi... sayamadım... kaç kişi çadıra gelip, "Ankara'ya (Çanakkale, İzmir, Dersim, Almanya, Fransa, Hollanda...) gideceğiz, elimizde Deniz'in bayrağı olsun istiyoruz" diye elimizdekileri aldılar. Kaç kişi üzerimizdeki Deniz resimli önlükleri görüp bizi yolda çevirip "Eğer Deniz'in pankartı orda olmasaydı, büyük bir eksiklik olurdu. Böylesi bir eyleme Deniz yakışır." Ya da "Deniz'i yeniden canlandırdınız" dedi... Kaç kişi "barikatlara gidiyorum, yanımda Deniz olsun" diye geldi... Kimileri sanki böyle sadece onun ismini söylemekle diğer ölenlere haksızlık etmiş gibi insanlık mücadelesinin en masum haliyle "Mahir, İbo, Sinanlar, Taylanlar hepsi çok önemli, Yusuf, Hüseyin de çok değerli yoldaşlarımız... Deniz deyince sanki hepsini söylemiş gibi oluyoruz çocuklar yanlış anlamayın bizi" diye düzelterler... aynı duyguları-düşünceleri paylaştığımızı söyledik hepsine...

AKM'den Taksim'i-Gezi'yi, Taksim'den ayaklanan şehirleri selamlıyordu. Artık tüm dünya bu Devrimi onun yüzünden okuyabilirdi. Bizim DENİ-Zimiz vardı.

BİR MEYDAN...

Ama bir devrimi yalnız bir insanın yüzünden okumak yetmez... o devrimin sahnesi hele dünyanın gündemine oturmuş bir meydan ise...

Filmi biraz geriye saralım ve hatırlayalım... 2009 yılının 1 Mayıs'ıydı. Çatışmaların ardından hükümetin değil de, kitlelerin uygun gördüğü "makul"lukta bir yığın meydana doğru akıyordu. Meydana girenlerin yüzlerine baktınız mı? Ne gördünüz?

Objektiflere gülümseyerek bakan bir abla vardı mesela... gözlerinde yaşlar ve yüzünde kazanmanın gülümseyişi... Sonra bir abi vardı... tam meydanın ortasında yere eğildi ve vatan toprağına kavuşmuş bir gurbetçi gibi, ya da uzak bir savaştan yeni dönmüş bir asker gibi orayı öptü... Ardından zaferin başkomutanları gençler çıkararak geldiler... Meydan doldukça birbirine sarılışlar, gözyaşları, sloganlar da çoğaldı... Sanki işgal edilmiş bir "vatan"dı Taksim. Bu öyle bir vatandı ki, vatani olmayanların eşitlendiği, özgürleştiği ve özgürlüğü için dövüştüğü, oraya umutlarını, istemlerini yazdığı, haykırdığı, hatta "kanıyla suladığı" ama yalnızca yılın bir günü olan düpedüz bir "işçi vatan"ıydı. Kavuşulmuştu o bir günlük "işçi vatani"na... Bir kadın şöyle diyordu: Ben Taksim'de devrimi görüyorum... işte her şeyi özetliyordu bu cümle: Taksim'de devrim görülüyordu!

2010, 2011 ve 1 Mayısların en görkemlisi 2012... Kitleler devrimi görebilmek için oraya akmıştı, muhteşem bir birliği görmüşler ve kendileri-

ne güvenleri artmıştı.

Ve 2013... görüleni herkes görmüştü... bunu görmek kimileri açısından ise ciddi bir güvenlik sorunuydu. Ve işte bir 1 Mayıs arifesiydi, bir kez daha düello için kılıçlar çekilmişti.

Bütün her şey bir korku imparatorluğunu gösteriyordu. O gün, her yılın yalnızca bir günü “işçi vatani” olan Taksim’e çıkan bütün yollar tutulmuş, köprüler kaldırılmış, otobüsler, gemi seferleri, tren-metro-tramvay seferleri durdurulmuştu. —meğer sonraki günlerde bu manzarayı tekrar tekrar yaşayacakmışız!

O gün Galata köprüsünden geçerek Taksim’e gelmeyi planlayan bir genç şöyle anlatıyor: “Oraya çok yaklaşmıştık ki, “yol bitti” dedi şoför. Nasıl yol bitti??? Bayağı bitmişti yol. Köprü kaldırılıyordu gözlerimizin önünde. Otobüsten indik arkadaşım ile ve ne yapsak diye düşünüyor, kıyıya doğru yürüyorduk. 10-15 dakika içinde ne yapacağımızı bulduk. Daha doğrusu uyanık halkımız bulmuştu çaresini. İki kıyı arası motor-sandal seferleri başlamıştı!!!”

İnsanlar yollarda, mahallelerinde kalmışlardı. Ama ulaşanlar da az değildi. Devlet bu sefer daha kararlıydı, Taksim’de görülen devrimin, birliğin, gücün görülmesini istemiyordu. Fena halde yanılıyordu birileri. Görmenin çeşit çeşit yolları vardı. Tıpkı oraya ulaşmak gibi...

Ama yasaklanmıştı bir günlük “vatan” olan meydan, yıllar yılı yasaklandığı gibi... oysa her şeyi değiştirmek isteği vardı insanlarda... sanki Taksim’i kazanarak bu istek pratik anlamını bulmuştu ve birdenbire gelen bu yasakla kursakta kalmıştı değişim... sıkıntılı bir hava vardı. Mayıs böyle yarım kalmışlık duygusu içinde bitmek üzereydi. Derken bir ağacın arkasına saklanan fırtına sobeleyiverdi herkesi... Devrimin sahnesiydi 1 Mayıs Alanı!

BİR AYAKLANMA...

31 Mayıs... Bir kıtadan diğerine geçiyorum bir motorun burnunda. Kabataş'a vardığımızda iyice belirginleşiyor gaz kokusu. Henüz durumun idrakinde değiliz. Ama Taksim'in gazı Kabataş'a inmiş, boğazı geçiyor. Füniküler kapatılmış, Karaköy'e geçiyoruz. Etraf kalabalık mı kalabalık! Bir dünya insanla yürüyoruz. Yanımdaki arkadaşşıma "kortej halinde yürüyoruz farkında mısın" diyorum.

Genç bir kadın telefonla konuşuyor: "canım ya, bizi aşağı sürdüler. Şimdi Karaköy'deyim, tünelle yukarı çıkacağım. Orada mısınız? Tamam, beni bekleyin."

Gülümsüyor kadın. Bana mı, birazdan dâhil olacağım olayların heyecanı mı yüzündeki karar veremiyorum.

İstiklal'in başındayız. Ortalıkta bir tane bile polis yok. Gençler köşede yüzlerini örtüyor, limonlarını paylaşıyor. Soruyoruz durumu. Onlar da yeni gelmiş, sosyal medyada sabahtan beri çağrılar varmış, Gezi'deki ağaçları sökmüşler, yine çadırları yakmışlar, çok insan yaralanmış ve "ARTIK YETER!"

Sabahki bilgimizin üzerine eklenen bilgi "çok insan yaralanmış" ve "Artık Yeter!"

İlerliyoruz. Birden ileriden cılız bir alkış sesi gürleşerek gelmeye başladı. Duygularımız durumu çoktan anladı ve gülüyor, seviniyor ama henüz dile gelmiş bir şey yok. Bütün cadde insanla dolu, alkışlayan, ıslık çalan... Galatasaray'a geldiğimizde ortaya çekilmiş ağaç "kovaları" vardı. Bir grup kızlı-erkekli genç, hükümet ve RTE karşıtı küfürlü haykırışlarla yürüyordu. Onlar soluklandığında caddedeki başka kalabalıklar haykırıyordu: "HÜKÜMET İSTİFA" ve işte herkesin ortaklaştığı sihirli sözcüklerdi bunlar. Bütün küfürleri, ıslıkları geri-

de bırakıyordu.

İlerledikçe yürümek iyice zorlaşıyordu. Gaz bombalarının sesleri ve tabii ki kokusu da iyice yaklaşıyordu. İçimde patlayan bir sevinç var. Ağzım kulaklarımda adeta... bu diyorum, bu... yoksa bu... Fransız konsolosluğunun oradan gaz bombaları atılıyor ancak kitle de tık yok... kimse bir yere gitmiyor. Gazdan çok etkilenenler biraz geriye çekiliyor soluk alıyor, limonlanıyor, sulanıyor sonra geri dönüyor. İçimdeki ses bağılıyor bu O! Sus diyorum, hemen yapma tespiti... Tarlabası'na takılıyor gözlerim... Bir o kadar insan da burada!

Rumelihân'a geliyorum. Tepeden bakıyorum İstiklal'e. Yanımda sevinçli ve heyecanlı insanlar. Bakıyoruz, baktıkça anlıyoruz bu gelen O, başkası değil. Sonunda bizim de sokağımıza bahar geliyor. Duramayıp indim baharın içine.

İstiklal, Tarlabası insan kaynıyor. Meydana sıkışmış polis, durmadan gaz bombası atıyor ama kimsenin bir yere gittiği yok. Yolun bir tarafında istiflenmiş araçlar kaçmaya çalışıyor.

Akşam köktü... Şişli'nin de İstiklal'den hiç farkı yok.

Gece yarısını geçiyor saatler... kimsenin bir yere gittiği yok... "polis geliyor, gaz geliyor" sesleri şöyle bi uzağa itiyor insanların bir kısmını ama hemen ardından yeniden toplanıyor insanlar...

Bir kadın şöyle diyor yanındakilere "Hadi daha ileri gidelim. Burada durmanın anlamı yok. Altı üstü yiyeceğimiz su ve gaz. İlk başta bundan ürkmüştüm ama yedikten sonra bir şey olmadığını görüyorsun. Beni kaybetmeyin yanıma Talcid aldım. İyi geliyormuş." Kadınlar grubu yürüyüp gittiler ileriye doğru. Ara sokaklardan kulaklarıma kadar ulaşıyor çınçın, tantan, tintin tencere tava sesleri.

Bu ayaklanma bi harika dostum!

Önsöz Dergisi, 25(1).Sayı

YETER! EDİ BESE! YA BASTA!

Hayatımızın son altı ayını düşünüyorum...

'Haziran'da ölmek zor'du.

Temmuz'da 'sapı kanlı bir bıçaktı' hala sokak.

Ağustos'ta 'gece sıcak ve ishaklı'ydı, 'yaralı bir ceylan gibi yalnız', 'kesilmiş bir karpuz gibi kalabalık ve umutlu'ydu.

Eylül, Ekim bütün sonbaharlara inat başlanı bitirmek arzusuyla 'susuzdu'.

Kasım 'kelebeklerin' 'ateşin sırrına eriş' yolculuğuydu.

Ve Aralık 'onlar için her şey bitti', 'korkarak içecekler suyu, ölüme gider gibi varacaklar uykuya' dönüşen bir çığlıktı.

Ve ocak ayı, hangi dizeye hayat verecek kim bilir. Ya da kendi sesince, kendi büyüyle ne sunacak bizlere... yahut ne diyeceğiz biz ona...

Acılarımızın ve umutlarımızın ortaklığında buluşan Hrant ve Nazım mı?

Hayatımızın son altı ayını kendi ellerimize aldık. Acemiyiz onların politik-ekonomik düzenbazlıkları karşısında. Acemiyiz yalanın-dolanın ortasında. Oyunların, hilelerin ve bilcümle sahtekârlar korosunun çığlıkları arasında. Oysa ne kadar sıradan bizim yaşamımız. Yalanlarımız, oyunlarımız, hilelerimiz ne kadar masum, küçük, onlarınkinin yanında. Ama ne kadar inandırılmışız bunlarla

bile cehenneme gideceğimize. Biz bunlarda usta olamayız zaten. Bunları anlamakta ve yenmekte usta olmak marifetimiz. Fakat işte bunu anlamak ve yenmekte acemiyiz hala. Ve buna rağmen sokağa çıkıp, onların saraylarını, milyar dolarlık servetlerini tehdit edince, üzerimize salınan ateşle acemiliğimizin bir kısmını oracıkta bıraktık.

Pusulamız kendi hayatımız belki de. Azalan aşımız, soğuyan odamız, taksitlendirilmiş yaşamımız. “Evde bir boğaz eksilirse” düşüncesi, “Akmasa da damlar”la terk edilen hayaller, hepsi nasıl bir bozkırdır hayatın? Biz bu bozkırın ortasında vahayı hayal ettik ve fark ettik vahanın ortasındayız. Ama acemiyiz hala bizim olan ve bize yasaklanmış vahayı onların elinden çekip almakta.

Oysa neler öğrendik. Cesaret etmeyi, katliamcıların yüzlerine yüzlerine haykırmayı, yılmayı. Yenme gücümüz nerden geliyor bunu öğrendik: Bir işçiyle doktorun, bir köylüyle mühendisin, kadınla erkeğin, Türk’le Kürd’ün, Ermeni’nin, aleviyle Sünni’nin, bir esnafla sanatçının, çevreciyle devrimcinin birlikteliğinde.

Taleplerimizin her birisinin ne kadar içiçe geçtiğini, üst üste yığıldığını, sistemin bunları çözmeye muktedir olmadığını ve her birisinin çözümünün tek bir şey de birleştiğini öğrendik. Öğrendik mi?

Acemiyiz hala hayatımızın kaderini kendi ellerimize almakta. Öğrendiğimiz, birlikte yarattığımız her şeyi geri almak için her güne mayın döşüyorlar daha.

Gezi-Taksim ayaklanmasında kurulan iki ayrı barikatta birbirine çok benzeyen iki cümle vardı: “Barikatın arkasında özgürlük var” ve “Mis gibi özgürlük kokuyor”. Bugüne kadar bize sunulan “özgürlük”ten bambaşka bir şeydi. Henüz sahip olmadığımız ama sahip olmaya cüret ettiğimiz

bir özgürlüktü.

Her gün on binlerce insan özgürlüğü koklamaya, durumu anlamaya ve ona katkı sunmaya geliyordu. Ne hükümet konaklarımız vardı allı pul-lu, ne oy pusulalarıyla seçilmiş temsilciler bizden uzakta ne mahkeme binaları ne düzenli bir ordu! Bize bugüne kadar demokrasi olarak ne öğretilmişti? Demokrasi hakkındaki bütün bilgi azınlığın çoğunluğa uyması biçimindeydi. Her beş yılda bir seçme ve seçilme hakkı olarak önümüze konulan oy pusulalarından başka demokrasi ve özgürlük verilmedi ki hiç! Ne seçtiklerimizi tanıyoruz ne on-ları geri çağırabiliyoruz. Güya bizim için toplanıyorlar ama bütün toplanmaları hayatlarımızı karartmaktan başka bir işe yaramadığı halde onlara katlanmak zorundayız işte!

Kanunlara saygılı olmamız öğretiliyor ama bize saygı gösteren, yaşamlarımızı zenginleştiren tek bir kanun ve kanun koyucu yokken neyin saygısıydı bu.? Peki, yasa koyucular bu kanunlara ne kadar uyuyor? Ya zenginler? Ya da yargının bizzat kendisi ne kadar uyuyor?

Birçok konuda bakanlıklar var ama hiçbiri taleplerimizi yerine getirmediği gibi hayat pınarlarımızı kurutmaktan başka ne iş yapıyorlar. Düşünün bir, sanat var ama sanatçıların ne dediği önemli değil. Misal, Emek Sineması gibi, tiyatroların durumunun her şeye rağmen değişmesi gibi... Ya da eğitim sistemi gibi... Eğitim sistemi hakkında kimin söz sahipliği var? Öğrencilerin? Öğretmenlerin? Bilim insanlarının? Ya da hiçbirisinin ama burjuva siyasetçilerin var değil mi? Ya da sağlık sistemi... Sağlıkçıların ısrarla reddettiği yasalar çıkarılıyor. Çünkü tıpkı diğerleri gibi sağlık sisteminin içinde de sağlıkçılar yok.

Peki, biz Gezi'de ne kurmaya çalıştık?

Cevaplayabildiğimiz sorular kadar güçlüyüz

ve cevaplayamadıklarımız kadar güçsüz.

Bursa'dan bir grup işçi o günleri şöyle özetledi: "Çalıştığımız yerde 6 bin işçi var, çoğu tepki duydu, çünkü her şeyi televizyonların verdiği kadarıyla izlediler ve 'Birkaç ağaç için mi bunca tantana. Bizim bir sürü sorunumuz var. Saatlerce bir makine gibi çalışıyoruz. Saniyelerle ölçülü her hareketimiz. İşte tantana yapılacak bir şey varsa budur' dediler. Çoğu iş yerinde kalabilmesinin koşulu olarak ise AKP'yi görüyor. Çünkü sendikamız böyle öğretiyor."

Ayaklanma günlerinde bir kadın ise şöyle söyledi: "Lütfen bu hareket öylece sönüp gitmesin, birileri buna sahip çıksın. Birlik kuralım."

Birbirinden farklı olan iki ayrı yaklaşım mı? Bir öğretilmişlikler var, bir de kendi hayatlarımızdan acıyla öğrendiklerimiz. Ayaklananlar ayaklanmaya yeni güçleri katmayı başaramadı. Hani RTE "yüzde elliye evde tuttu"ğunu söylüyordu ya, evet bu bir yalandı. Bu onun kitlesi falan da değildi. Ama biz o 'yüzde elliye' çekmek için ne çaba sarf ettik? Özellikle de sanayi işçilerini ve Kürt halkını.

Halklar ve işçiler arasına kan ve kin tohumları ektiler yıllarca. Birbirimize hala onların gözünden, onların yalanları ve oyunlarıyla bakıyoruz.

Nazım'ın Kore savaşına gönderilen asker Ahmet için yazdığı bir şiir vardır, hatırlayın.

"Hani bahar sabahları vardır, Ahmet, / çıkar-sın evden / karşında bir müjde gibidir dünya. İşte böyle bir dünyaydı artık Kuzey Koreli için / her sabah / her akşam / her gece memleket. Söz hürriyetindi. / Toprağı bölüşmüştüler. Demiryolları / altın, / gümüş, / kömür, / ovada yağmur, dağda rüzgâr, / deniz / bulut, / güneş, çocuk bahçeleri, hastaneler, okullar ve fabrikalar milletindi. / Bah-tiyardılar. Kimi öldürmeğe gidiyorsun Ahmet? (...)

Kore'de yağmur mu yağıyor? / Evini yaktığı-

nız çocuk / anasının ölüsüne kapanarak

Haykırıyor mu altında yağmurun? / Yoksa onu görmüyor musun bile? / Yoksa artık kanık-sadın mı?”

Ayaklanmada bundan biraz kurtulmuştuk. Geri ve ileri yanlarımızla bir araya gelmiştik. Geriliklerimizle yüzleşiyorduk. Bugüne kadar üstümüze örtülen bütün örtüleri indiriyorduk. Bu o güne kadar yaşadığımız en büyük aydınlanma ve ilerlemeydi. Ama onları yenmek için daha fazlasına ihtiyacımız vardı.

“Bir insan acı duyabiliyorsa canlıdır. Bir insan başkasının acısını duyabiliyorsa insandır.” diyordu Tolstoy. İnsan toplumsal ve toplumsal olduğu kadar da politik bir canlıdır. Politikayı hayatımızdan uzak tutamayız. Şiir, roman, resim, şarkı gibidir ve hepsi onunla yoğrulur aslında. Yaşadığın sistemden uzak bir hayat yaşayabilir misin? Ona ancak gözlerini kapatabilirsin ta ki canın iyice yanana kadar. Yetmez mi? Yeter! Edi Bese! Ya Basta!

Artık hayatta olmayan Erzincanlı ihtiyar bir kadın, devrimci oğluna şöyle söylerdi: “Oğlum savaşmak için devlet gerektir.”

Savaşmak için değilse de savaşan bütün güçleri toplamak, bir hedefe yönlendirmek ve kazanmak için merkezi bir birlik gerekir. Ayaklananların belli belirsiz hissettiği, farklı sözlerle anlatmaya çalıştığı şey buydu.

O günlerde duvarlara herkes hedefler, talepler konusunda kâğıtlar asmışlardı. Hizmet sektöründe çalışan genç bir işçi yanımıza yaklaştı ve “Hükümet kurmaktan söz edenler sizsiniz değil mi?” diye sordu. Cevabını alınca devam etti: “Nasıl kuracaksınız bilmiyorum, hatta bu olabilecek gibi gelmiyor ama okuduğum kimi taleplere göre sizinki daha mantıklı. Düşünsenize “Fatih Altay özür dilesin” diye talep var.”

Ah o sahtekârlar korusunun borazanları! İnsana, topluma ve sanata, edebiyata ve politikaya ne zaman kapitalist sistemin öğretilmişliğinden bakmaktan kurtuluruz, işte o zaman hayat yeniden biçimlenir ellerimizde! Ayaklanma günlerinde “Bir ağaç gibi tek ve hür / ve bir orman gibi kardeşçesine” baktık sistemin bütün ezilenlerine, dışlanmışlarına, kendimize ve hayata! Gerçekleri olduğu gibi gördük.

Ayaklanmaya katılan milyonların bir kısmı yavaş yavaş kendi kıyılarına çekildi. Şimdilik seyrediyor, düşünüyor, öğrendiklerini gözden geçiriyor. Seyredenlerin bir kısmı kendi hayatlarına döndüğünde eski ile yeni arasında debeleniyor. Eylemden ve örgütlülüğten uzak kalış ayaklanmada alınan dersleri devam ettirmemek onu Şolohov’un Don Kıyısında Hasat romanındaki Gregory’si yapıyor. Ama hayat biçimlenmeye devam ediyor. Ve yeni bir ayaklanma da belki Gregory olmayacak ama daha iyi öğrenmiş bir kitle olacak son vuruşu yapmak için. Hayatı biçimlendirmek bizim elimizde.

Önsöz Dergisi, 26(2).Sayı

KENDİMİZİ YENİDEN TANIMLARKEN BİLİNÇLİ REDDEDİŞ

“Cuvier, Paris’te bir hayvan iskeletinin kese kemiklerinden, nasıl kesinlikle bunun bir kanguruya ait olduğu ve o zaman oralarda bulunmayan bu hayvanın vaktiyle orada yaşamış bulunduğu sonucunu çıkartabilmişse, biz de aynı kesinlikle, tarihin bize ulaştırdığı bir akrabalık sisteminden, bu sisteme uyan; ama bugün ortadan kalkmış bulunan bir aile birliğinin varlığı sonucunu çıkarabiliriz.” diyor Engels.

Bugün toplum bilimciler, antropologlar, arkeologlar, yazılı tarih öncesine ait buluntuları açığa çıkarıp ele alırken bize insanın ve yaşayışının evrimsel gelişimi ile ilgili çok fazla bilgi sunuyorlar. Engels’in sözünü ettiği aile-akrabalık biçimlerini ‘ilkel’ kabilelerin arasında bulan toplum bilimciler, bulduklarıyla hem yeni sorular doğurdular hem de tarihe yeni açıklamalar getirmiş oldular. Böylece bir mızrak ucundan duvar resmine, kafatasından yanındaki tohumlara, mimariden heykelciklere ‘ilkel’ kabilelerin toplumsal ilişkilerinden insanın bugüne, yeryüzündeki herhangi bir şeyin hiçbir zaman değişmez olmadığı, bilakis onlarca etkenle birlikte içsel ve dışsal gelişmelerle süren bir değişim-dönüşüm içinde olduğu inkâr edilemez bir gerçeklikti. İnsanı hayvandan ayıran en önemli özelliklerden biri; doğa karşısında tamamen edil-

gen olmayıp ona uyum sağlarken, ona etkide de bulunmasıydı. İnsanlar doğaya etkide bulunurken, birbiriyle de etkileşimde bulunuyorlardı. Başka türlü, örneğin, buzul çağından sağ çıkma ihtimali olabilir miydi? Hayvanlar içlerindeki tüm yaşam dürtüsüyle dondurucu soğuğa katlanmaya çalışırken, insan mağarayı ev yaptı, hayvanları avlayıp yiyecek-giyecek ve alet yaptı, bitkilerden ilaç, ağaçlardan yakacak, kap-kacak yaptı. En önemlisi ateşi kendi kontrolüne aldı ve tüm bu faaliyetlerinde diğerlerini de kendini de değiştirdi. Bunları bi anda keşfetmedi; yapması uzun çok uzun yıllar sürdü. Milyonlarca yıl önce primatlarla yollarını ayırdığında amacı bugüne ulaşmak değildi, hem de hiç değildi. Onlardan ayrıldığında bile hala onlara çok benzer bir yaşam sürdürdü. Son 2 ile 1 milyon yılda ise insan gerçekten de kendini yarattı. Bir beyne sahip olmak neredeyse türlerin çoğunun özelliği idi; ama bir bilince sahip olmak doğanın da katkısıyla, toplumsal çalışmanın-ilişkinin, toplumsal bir varlık olan insanın kendi başarısıydı.

Marx, “İnsanların varlığını belirleyen onların bilinçleri değildir; aksine bilinçlerini belirleyen, onların toplumsal varlıklarıdır.” derken aslında milyonlarca yılı da bu kadar kısa ve net özetlemiş oluyor. İnsan doğada tek başına insan olamazdı. Marx’ın bu belirlemesi, aynı zamanda bize, insanların cins bilincini de oluşturanın toplumsal koşullar olduğunu anlatmakta. Örneğin, feodal toplum döneminin kadınının bilinci ile bugünkü arasında derin farklar olmadığını kim iddia edebilir? Ya da ilkel komünal toplum kadını ile bugünkü arasındaki uçurum başka nasıl izah edilebilir?

Homosapiens’in, Amerika kıtasına 20 bin ila 15 bin yıl önce geçtiği tahmin ediliyor. Zaten kıtada daha öncesine ait bir bulguya şu ana kadar da rastlanmıyor. Yani sapiensler, Amerika’ya

doğru yola çıktıklarında, insan türü tarihinde belli bir aşamaya ulaşmış bulunuyordu. Bu aşama ise, insanın çoktan toplumsal örgütlenmeye geçtiği (klan düzeni), ilk sanatsal ürünlerini duvarlara çizmeye başladığı, fildişinden kadın ve bazı hayvan figürlerinin heykelciklerini yonttuğu, delgiler, ok ve mızrak uçları (bu önemli bir ayrımdır), olta ve zıpkınlar, bıçaklar ve iğneler gibi aletler ürettikleri, bitki türlerini geniş ölçüde tanıdıkları, ilaç olarak dahi kullandıkları, el becerilerinin gelişkin olduğu, kısaca kendini doğadan tamamen ayırt ettiği bir dönemdir. 1400'lerde iki dünya (eski dünya: Avrasya, yeni dünya: Amerika) karşılaştığında, eski dünya kısmen -kısmen; çünkü, yerliler de bu esnada değişmiş, bazı uygarlıklar kurmuş, hatta kent devletlerinde köleler kullanmaya başlamıştı-geçmişiyse, atalarının geçmiş yaşamından izlerle yüz yüze gelmişti. Ancak bunun hiçbir biçimde farkında değildi.

Marx da Engels de insanlığın bütün dünyadaki geçmişinin şu ya da bu özelliklerde farklılaşsa da ilkel komünal bir yaşamdan geçerek bugüne vardıklarını varsaymışlardır. O nedenle Yeni Dünya'da; Avustralya'da, Asya ve Afrika'da gözlemlenen bütün yaşayışlar Marksizmi doğrulamıştır.

İlkel komünal toplumda, topluluğu oluşturanlar arasında çok sıkı bir iş birliği vardır. Bu yalnızca cinslerin kendi kümeleri arasında iş birliği değil, iki cinsin arasında da sıkı iş birliğidir. Doğada bulunmayan örgütlenme biçimi olan klan-fratri ve kadın trübü, kadın ve erkeğin toplumsal iş birliğinin ürünüdür. Doğadan evrimden gelen bir bölünme -cins bölünmesi- ile topluluk yaşamı içinde, cinslerin doğal bir ekonomik konumlanması oluşmuştur. Cinsel iş bölümü insanlık tarihinin ilk iş bölümü olarak adlandırılmıştır. Bu cins temelindeki ekonomik iş bölümü, cinsleri birbirinin ezileni

durumunda tutmuyordu; çünkü cinslerin bütün faaliyetleri, iş konuları, toplumsal ve eşdeğerdir. İşin toplumsallığından kaynaklı cinslerin ezilişi, baskılanması, cinsel köleliği, aşağılanması yoktur. Olsa olsa doğanın vahşi, yabani yaşamından ve yetersiz üretiminden ve tam da bu bağdaşıklığın ve yetersizliğin içinde edinilen bilinç düzeyinden ileri gelen sıkıntılar, zorluklar, geri-ilkel yanlar vardır. Böyle bir toplumda, kadının cinsel iş bölümü temelinde üstlendiği işler, 'ev işi' (bugünkü anlamda değil; topluluğun yemeğini pişirme, mutfak aletlerini yapma, avlanan hayvan derilerinin işlenmesi, bunun aletlerini üretme, giyecek yapımı, kış için hazırlanma vs), çocuk bakımı, toplayıcılık; erkeğin ise avcılıktır. Çoğu yerde erkeğin bir diğer işinin topluluğun korunması olduğu biçiminde gösterilmesi, asıl olarak bugünün insanının yakıştımasıdır. İş bölümü, bir iş paylaşımından değildir. Eğer böyle olmuş olsaydı, yabani doğanın içinde yerleşim yerinden kilometrelerce uzakta, kök, meyve, bitki toplamaya ve basit küçük hayvanları avlamaya çıkan kadın ve çocuklara, erkeklerin koruma yapması gerekmez miydi? Oysa böyle bir örnek ilkel toplulukların hiçbirisinde rastlanmadığı gibi gerek de yoktu. Başka bir örnek; toplulukta soy-ocak içinde doğum yapmış kadınların ve bebeklerin korunması meselesinde de bu işi doğrudan üstlenenler erkekler değil, soyun-klanın kadınlarıdır.

Toplayıcılığa çıkan kadınlar, iş birliği yaparlar; erkeklerin koruyuculuğuna ihtiyaçları yoktur. Vahşi doğanın içinde kendilerini koruma yöntemleri bulmuşlardır. Toplu halde yapılan av işi, toplu halde şarkılar söyleyerek, konuşarak, eğlenerek yapılması; primatların saldırısında ya da tehlikeli hayvanlar yaklaştığında, çığlıklar atıp, zıplayıp, ellerini çırparak, taş-sopa-meyve atarak yırtıcı hayvanları kaçırtmaları gibidir. Kadınlar bu yöntemi

estetize etmiş, geliştirmiştir. Bu nedenle de ilkel kabilelerin kadınları erkeklerin düşüncelerinde güçsüz, zayıf, korunmaya muhtaç vs. değildir. Kadının da böyle bir fikri, talebi yoktur.

Avcılık başlı başına erkeğin, bu iş bölümündeki tek ve biricik işidir; tabii av aletlerini yapmak da onun kendi işidir. Avın kendisi topluluk için önemli bir yerdedir. Ancak avcılığın toplayıcılık karşısında öne çıkarılmasını, ona diğerinden daha fazla değer biçilmesini bugünün insanı yapar. Bugünün toplumunda erkeğin 'ailenin besleyicisi, koruyucusu, direği' tanımlanmasına bakılarak yapılan öne çıkarma, klanlarda yoktur. Avlanan hayvanların derilerinin yüzülmesi, etlerin paylaşılması, pişirilmesi, derilerin işlenmesi kadının işidir. Av için klanı terk eden erkeklerle (haftaları, ayları bulabiliyor büyük avlar) birlikte klandan bazı kadınların av için seçilmesinin nedeni de budur.

Klanın temel gücü, yaratıcısı kadındır. Klanla kadın bir-özdeş iken, erkeğin klana bağlılığı beklenmez ama toplumsal iş birliği bunu gerektirir. Ayrıca, toprak klanın ortak mülküdür ve kadınla birlikte toprağın anılmasının bir nedeni klanla kadının özdeşliğidir. Toplumsal üretimin her aşamasında bu kadar sorumluluk alan kadın cinsiyetinin, o toplumda Ana-Büyük, Ana-Tanrıça olarak adlandırılması oldukça doğaldır. Toplumsal üretimdeki ve toplumun üretimdeki rolü onu yukarıya taşımıştır. Kadın ve erkeğin iş birliği, komünal yaşayış-çalışma, cinsiyete, yeteneğe, yaşa göre yapılan iş bölümleri cinslerin şekillenmesini de birbiriyle uyumlu, eşit kılmış, bütünleştirmiştir.

Lewis H. Morgan, İroqualar'la yaşadığı sırada gözlemlerinden şunu çıkarmaktadır; "Bir İroqua gensinin bütün üyeleri, kişisel olarak özgürdü ve birbirlerinin özgürlüğünü savunmak onların en

doğal göreviydi.”.

“Beyaz Adam’ın -sömürgeci-istilacıların, hiçbir zaman göremediği bu gerçek, sınıflı toplum için anlamsız-geçersizdi. ‘Beyaz adam’ın geldiği yerde, kadınlar, aşağı bir insan cinsiydi; o nedenle Kızılderili kadınların görüşmelerde bulunması, konuşması, erkek egemen bir toplumun erkeği için aşağılanmaktı ama Kızılderili erkekler için tersi durum aşağılanmaydı; onlara şöyle seslendiler: ‘Kardeşler! Atalarımız, kadınlarının, özellikle kadın yöneticilerinin önerilerine karşı çıkmayı çok büyük bir hakaret saymışlardır. Onlar toprağın değerli kadınlarıdır. (...) Atalarımız, kadınlara karşı duydukları saygının küçümsenmemesini, hor görülmemesini diliyorlar sizden. Kadınları yapan Büyük Ruhtur. (...) Çünkü onlar ulusun yaşamı ve özüdürler.” (Ş. Reed).

Beyaz Adam’la Kızılderililerin arasındaki bu uçurum, insanlığın çocukluğu ile o günü arasındaki uçurumdur: Haliyle, kadının özgürlükten nasıl bir köleliğe mahkûm edildiğini çok çarpıcı bir biçimde anlatmaktadır. Onlar temelde birbirine zıt, iki farklı toplumsal koşulun yarattığı insanlardı. Kızılderililere göre, ‘beyaz adam’ı anlamak mümkün değildi, çürümüş-hasta, aklını yitirmişti. Birincisi (kızılderililer), sınıfsız toplumun insanı, ikincisi (beyaz adam) ezenle ezilen ilişkisinin dışında başka bir ilişki bilmeyen ezen-egemen sınıfların kültür egemenliğinde yetişen toplum insanıydı. Bu nedenle de ikiciler birinciler üzerinde tam olarak yıkım ve kıyım uygulamadan, onları kendilerine bağlayamayacaklarını, ikna edemeyeceklerini anladılar. Özellikle de klanları dağıtmak için kadınlarını aşağılayıp köleleştirdiler, katletmekten geri durmadılar.

Beyaz adamın, kızılderililere, Aborjinlere, Afrika yerli kabilelerine uyguladığı şiddet ve zoru,

tarihin ilk köleci devletleri de kendi çağdaşlarına; o sırada hala göçer olan, komün-klan düzeninde yaşayan, toplayıcılık ve avcılık yapan toplumlara şiddet ve zor uyguladı. Sümer kent devleti buna bir örnektir. Sümerlerde kadın bazı haklara ve mülke sahip olabilse de her an köle olarak konumunun düşürülmesi muhtemel tek canlıydı. Sümerler kendi kadınları üzerinde köleliğin kırbacını şaklatır, davranışları cezalandırırken, çevresindeki dağ topluluklarından da köle ediniyorlardı. Onlara MAR-TU diyorlardı:

Tahıl bilmeyen MAR-TU'yu "Ne ev ne kent bilene MAR-TU, dağlardaki kaba saba insanlar, [Tarım yapmak için] diz çökmeyen, çığ et yiyen, hayatları boyunca hiç evleri olmayan, öldükten sonra gömülmeyen MAR-TU..." diye aktarıyordu James C. Davis Sümer yazıtlarından.

Bu tanımlamada elbette egemen olanının bakışı vardır. Onları hayvan olarak adlandırmanın ve böylece kendi haklılığını göstermenin ifadesidir. Yine de gerçek olan şu ki; kent devletlerinin dışındaki topraklarda yerleşik hayata geçmemiş, henüz avcılık-toplayıcılıkla geçimini sağlayan, iddia edilen aksine ateşi bilen, ölümlerini gömen ve muhtemeldir ki ana soylu olan ve komünal yaşam sürdüren bu klanlara köle denilmesi, özellikle kadın kölelerin bu klanlardan elde edilmesi söz konusu. İşte tam da bu durum, kent devletlerinin kölelere yönelik ağır şiddet cezalarının nedenini açıklamaktadır. Köleliği, cinsel ezilmişliği bilmeyen bu yığınlar yakalanıp kafeslere, 'ev'lere hapsedildiğinde, ağır koşullarda çalışmaya zorlandıklarında, aşağılandıklarında, tek dürtüleri-hedefleri bilmedikleri bu yaşamdan kaçmaktı. Alınan önlemler ve ağır cezalar kölelerin kaçmamaları üzerinedir.

Daha fazla devam etmeden bu geçiş aşamasına da kısaca değinmekte fayda var.

Ana tanrıçalar ne kadar ana soylu dönemin yükselişinde ortaya çıkmışsa, kadının yanında erkek tanrıların ortaya çıkışı da aslında bir o kadar ana soylu toplumdaki baba soylu topluma geçişi anlatmaktadır. İki başlı aile aşaması; komünal sistemin parçalanmaya başladığı aşama, kadının toplumsal yaşamdaki gerçek 'tanrısal'lığından uzaklaşıp, kendinden başka bir yaratıcıya -tanrıçaya- dönüştüğü, 'tanrıça' tapınması şeklini aldığı dönemdir. Bu yanıyla, Ana Tanrıça heykelciklerinin yapıldığı dönem, ana soylu düzenin çok yavaş da olsa çözülmeye hem doğada hem de toplumsal yaşamda ilk kez tarih sahnesine anne olgusunun dışında ve yanında baba olgusunun da belirmeye başladığı dönemdir.

Ataerkil aile biçiminin öncesi olan, iki başlı ailede kadın soy çizgisinin devam ettiğinin, kadının hala çok önemli bir yerde olduğunun, baba olgusunun oluşmaya başladığının, mitlerde kadın ve erkeğin birlikte yer aldığı en önemli örneğini Senekalli yerlilerde ve bazı Afrikalı kabilelerde görüyoruz. İki başlı ailede kadın ve erkeğin evliliği ne kadar kolay ise, boşanması da o kadar kolaydı. Çocuklar yine kadınındı ve boşanma durumunda ocaktan ayrılan erkek oluyordu. Hatta işe yaramaz kocayı aşığı kadın tereddüt etmeden gönderiyordu. Toprak bütün gensenin ortak mülkiyeti idi, ancak toprağın belli bir bölümünün işlenmesinin sorumluluğu ve ürünü ailenindi. Ama toprak o soyun-klanın kadınındı. Toplayıcılığa ve ava yine gruplar halinde çıkılıyor ama yiyecekler, aileler arasında paylaşılsa bile öncelik ocağın-kulübenin sahiplerinin oluyordu. Zaman içinde (ki bu on yıllar değil, belki bin yıllar) iki başlı aile de araçların gelişimiyle farklar oluştu: "Bu çağın ailesinde yürürlükte bulunan iş bölümüne göre erkeğe yiyeceğin ve bu iş için zorunlu çalışma aletlerinin

sağlanması düşünüyordu. Bunun sonucunda, erkek bu çalışma aletlerinin sahibiydi; ayrılma halinde kadına ev eşyaları kalırken, erkek bu aletleri birlikte götürüyordu.” (Engels).

Bununla birlikte, hayvanların evcilleştirilmesi, az sayıda da olsa hayvancılık yapılmaya başlanması (ki bu hayvan sürülerinin sahibi erkekti), toprağın işleme usul ve araçlarının gelişimiyle daha fazla ürün alınması iki başlı aileler de servet birikiminin de oluşmasını sağlıyordu. Öte yandan kadınların ortaklaşa ev işlerinin yeni aile biçimine uygun olarak bireyselleşmesi çok zaman ve emek istiyordu. Kadının üstlendiği işler daima erkeklere göre daha ağırdı ve bunları komünist yaşam içinde yerine getirmek kolaydı, komün onun ocağının çocuklarını da düşündüğünden sorumluluk klanındı ama iki başlı aile de bu sorumluluk ailenin idi, klan yine yardımlarda bulunuyor olsa da bu eski-önceki biçim değil, basitçe yardımlaşmaydı.

Soyun kadından sürüyor olması ama ekonomide erkeğin üstün oluşu ve hatta artık geniş klan aileleri yerine daralmış ailelerin iktisadi birlik haline gelmesi yeni bir biçimi gerektiriyordu. Yerleşik hayata geçilmesiyle tarımla uğraşılması daha fazla emek gücü ister olmuş, zenginliğin artışı ve yönetimini ise klan şefleri, büyücüler üstlenir olmuştu. Artık ataerkil aile, klan düzeninde kadının yerine erkeğin geçmesi gibi basit bir yer değişim ile sağlanabilirdi. Ekonomik olarak güçsüz duruma gelen kadın, gücü elinde bulunduran babanın hakimiyetine geçti.

Kadının ekonomik güçsüzlüğü ile artık hem topluluğun zenginliğini ve zenginlik yaratan araçlarını hakimiyetine geçiren ve bunu kadın üzerinde bir baskıya dönüştüren baba-erkeğin, ana-kadınla çatışması kaçınılmazdı. “Tarihte kendini gösteren ilk sınıf çatışması, erkekle kadın arasındaki uz-

laşmaz karşıtlığın karı-koca evliliği içindeki gelişimiyle ve ilk sınıf baskısı da dışı cinsin erkek cins tarafından baskı altına alınmasıyla düşümdedir.” diyen Engels, hiçbir söze yer bırakmaksızın ondan sonra tarihin kadın için nasıl işlediğini ifade etmektedir.

G. Thomson “Hiçbir mit, sunulduğu biçimde gerçek değildir; ama birçok mit hakikati içerir.” derken işte bu sürecin mitsel anlamını özetlemiştir. Kent devletlerinin hemen öncesinde çıkan İstar’ın, Hera’nın vb. verdiği savaş yeni ekonomik biçime hapsedilmiş, sınırlandırılmış kadının çaresizliğidir aslında. On binlerce yıl öncesinin (25.000-20.000) kadın heykelciklerinin, tanrıçalarının -bilinen adıyla Venüs, Kibele, Kuba vb. ile-daha yakın tarihin mit anlatımlarından olan İstar, Hera’nın farkı, biri kadının özgür olduğu, diğeri özgürlüğünün sonu olduğudur.

Ataerkil ailenin ilk biçimi kadın ve erkekten ziyade, erkeğin baş hizmetçisi durumunda olan resmi eş, çocuklar, üretimin temel gücü köleler, hatta aileden sayılan özgür ama ekonomik olarak güçsüz, güçsüz olduğu için de emek gücüyle yer alan akrabalar ve tüm bunların sahibi olan baba/erkekten oluşmaktaydı. Açıktır ki, ataerkil aile dönemine denk gelen kent devletlerinin ve köleci imparatorlukların tarihi, tıpkı geniş insan yığınları gibi kadını da zorla köleleştirme tarihidir.

Köleci kent devletlerinin ne denli baskıcı, zorba uygulamaları olduğunu, kölelere ne tür cezalar verildiğini günümüze kalan tabletlerden öğreniyoruz. Ezenin ihtiyacı, isteği ve gücü çerçevesinde yapılan köleleştirme, kadına biçilen yeni rolün ona zorla kabul ettirilmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Kadının uygunsuz görülen her türlü davranışı ve istemi, ölüm cezası da dahil, kırbaçlama, köle olarak satılma, köle ise uzuvlarının kesilmesi, zindan-

lara-tapınaklara kapatma vb. ile cezalandırılmış; yeni tanrıların söylenceleri, yaratılış hikayeleri, kitaplarıyla fitratı acizlik, şeytanlık, günahkarlıkla doldurulmuş; arınması istenmiş, arınma içinse itaat, suskunluk ve koşulsuz kendini adama biçimleri sunulmuş; böylece bin yıllar içinde kaybetmiştir kadın. Bin yıllar içinde de kadın, ondan istenilen ve ona biçilen her şeyi kendi nesline öğreten-aktaran haline dönüştürülmüştür.

Kısaca toparlarsak; ilkel komünal toplum cinsiyete, yaşa, yeteneğe göre kadını ve erkeği toplum içinde konumlandırırken topluluğun tüm üyelerinin ihtiyaçları evrimin kendi yaratımından ileri geliyordu. Toplumsallaşan insan ekonomisini de ilk iş bölümünün doğurduğu ihtiyaçlar ve zorunluluklar temelinde sürdürdü, geliştirdi. Cinslere-cins özelliklerine dayanan ilk ve tek toplum ilkel komünal toplumdur, desek, kesinlikle yanlış söylemiş olmayız. İkel komünal toplumdaki kadın ve erkeğin eşitliğini özgürlüğünü yaratan ve cinsler arası ilişkiyi düzenleyen o günkü iktisadi koşulların tam da kendisiydi. Kadın böylesi koşullarda cinsel sömürüye ve ezilmeye ne kadar uzaksa, esasen erkek de o kadar uzaktı.

Bugün biliyoruz ki, ilkel komünal kadın ile sonraki sınıflı toplum kadını arasında derin fark vardır. Ondan sonraki her toplumsal sistem kendi özüne, ekonomi temellerine ve ataerkil aile yapısına göre kadını ezen/ezilen ilişkisi içinde yeniden şekillendirmeye çalışmıştır. Emekçi kadınların kapitalizmde bulduğu toplumsal üretim sürecinde yer alma fırsatı ile başlayan ve artık durdurulamaz bir özgürlük mücadelesine varıncaya kadar kadın, kendini ataerkilliğin, sınıflı toplumun, ezen ezilen ilişkisinin içinde gördü. Ona, zorla kabul ettirilen kadınlık tanımıyla çaresiz ve çıkışsız bireysel savaşlara girdi ve her seferinde yenilgiyle baş başa kaldı.

Kapitalizm milyonları mülksüzleştirip fabrika üretimine sokarak, kadını toplumsal üretimin içine çekerek, kadının o güne kadarki konumunu -ev hapisliğini- görece yıkmış, teknolojinin makinelelerin gelişimiyle işi herkesin yapabileceği biçimde basitleştirmiştir. Kadın üretimin her aşamasında görünmeye başlamıştır. Böylece kadın toplumsal yaşamın içinde varoluşuyla, kendini yeniden tanımlama olanağına kavuşmuştur. Bugün kadına verilmesi gereken bilinç, özgürlüğünün nerede ve nasıl olacağı bilincidir. Verilmesi gereken bilinç, kendini sınıfların, ezen-ezilen ilişkisinin dışında var edebileceği koşulları yaratmanın kendi elinde olduğu bilincidir.

İnsan doğanın yasalarını çözdükçe ilerlemiştir ve en son toplumsal tarihsel yasaları da bulmuş-çözümlemiştir. Ona bu bilgiyi sağlayan şey toplumsal üretimin ulaştığı aşama olmuştur. Artık nasıl bir toplumda yaşaması gerektiğini biliyor ve tarihe bilinçli yön verme evresine giriyor insan. Bu nedenle de kadın, kendi hayallerini, kendi kaderini belirleyecek, kendi kurtuluşunu kendi ellerine alarak ilerlemek zorundadır. Komünist toplum ileri bilinçli insanın kurabileceği bir toplumdur. Her gününü, kapitalizmle onun beslediği ataerkil yapıyla, gerici geleneklerle savaşarak, örgütlenerek-örgütleyerek geçirirken, bu mücadelede yenden kendini tanımlarken bilinçli bir reddediş ile ilerliyor.

Üretim tarzı farklılaşsa da üretimlerinin derdi hep ortaktı. Prangalı yaşamların özgürleşme hikayelerini, tüm engellerden kurtulup bir adım ötesine geçmek isteyenleri, "Öteye Geçen"leri konu aldı.